

Qedrî can

(1911-1972)

Çîrok, gotar, helbest û werguhêz

Komkirin û amadekirin
Dilawerê ZENGÎ

Mafê çapê parastî ye

Navê pertûkê: **Qedrî can (1911-1972)**
Çîrok, gotar, helbest û werguhêz

Komkirin û amadekirin: **Dilawerê Zengî**

Derhêner û kombiyûter: **Royar Zengî**
Beyrît- Libnan-2005
Çapxaneya Emîral.

Têbînî:

Min ev pertûk wergerandiye zimanê Erebî û li çapxaneya Aras-Kurdistan-Hewlêr 2001ê de hatiye belavkirin.

Ev pertûk bi zimanê Kurdî li Istanbulê di sala 2004 an de li weşanxana (komel) hatiye weşandin. Lê, mexabin ji ber çapeke bê ser û ber bû, hemî şaşî û çewtî bû, li vir careke din didim çapkirin û belavkirin.

Diyarî

**Ji bo hevalê riya dûr, welatperwer
û gelparêz bêhempa mamosteyê hêja
Dr. Ferhad Elî Şakir yê rêzdar re
pêşkêş dikim.**

**Digel ciwantirîn rêz û silavên min û bi
hêviya temenekî dirêj û jiyaneke
bextewer ji te re dixwazim.**

**Birayê te
Dilawerê Zengî**

Sercem

çîrok û Gotar

- HAWAR hebe gazî li dû ye.
Kovara Hawar, Hejmar:1, Sal:1932.Rûpel:5, 6.
  - Gundê Nûava.
Kovara Hawar, Hejmar:2, sal:1932.Rûpel:6.
  - Silêman Bedirxan.
Kovara Hawar, Hejmar:3, sal:1932.Rûpel:4, 5 .
  - Besreka Zêrîn.
Kovara Hawar, Hejmar:5, sal:1932.Rûpel:6, 7 .
  - Hêva çardeşevî .
Kovara Hawar, Hejmar:6, sal:1932.Rûpel:5, 6.
  - Gelo ne wisan e ?
Kovara Hawar, Hejmar:10, sal:1932.Rûpel:2 .
  - Bihara Dêrikê.
Kovara Hawar, Hejmar:13, sal:1932.Rûpel:4 .
  - Şîna Xalê min.
Kovara Hawar, Hejmar:22, sal:1933.Rûpel:6.
  - Sond .
Kovara Hawar, Hejmar:35, sal:1941.Rûpel:8, 9, 10 .
  - Guneh .
Kovara Hawar, Hejmar:39, sal:1942.Rûpel:6, 7, 8.
  - Rojên derbasbûyî .
Kovara Hawar, Hejmar:52, sal:1943.Rûpel:9, 10.
  - Sehên zozanan .
Kovara Ronahî, Hejmar:14, sal:1943.Rûpel:11.
  - Gulçîn .
Kovara Ronahî, Hejmar:16, sal:1943.Rûpel:5, 6, 7, 8.
  - Nêçîra Berazan.
Kovara Ronahî, Hejmar:28, sal:1945.Rûpel:5, 6, 7.
  - Inqîlaba Sor ya mezin.
-

- Kovara Ronahî, Hejmar:28, sal:1945.Rûpel:23, 24.
-Serencam .
Rojnameya Roja Nû, Hejmar:2, sal:1943.Rûpel:4.
-Yaney Serkewtin .
Rojnameya Roja Nû, Hejmar:19, sal:1943.Rûpel:1.
-Muhra Suleyman .
Rojnameya Roja Nû, Hejmar:39, sal:1944.Rûpel:4.
-Roviyê Xapînok.
Xwendina Kurdî, Şam 1938,Çapxaneyê Tereqî, Rûpel:45.
-Rasthatineke Ecêb.
Xwendina Kurdî, Şam 1938,Çapxaneyê Tereqî, Rûpel:54

Helbest

- Berdêlk.
Kovara Hawarê, Hejmar:6, Sal:1932, Rûpel:2.
-Hesinker.
Kovara Hawarê, Hejmar:7, Sal:1932, Rûpel:4, 5.
-Di şorezarekê de.
Kovara Hawarê, Hejmar:10, Sal:1932, Rûpel:4, 5.
-Tabûta bi xwîn.
Kovara Hawarê, Hejmar:11, Sal:1932, Rûpel:6.
-Cegerxwîn.
Kovara Hawarê, Hejmar:12, Sal:1932, Rûpel:2.
-Xewna hişyariyê.
Kovara Hawarê, Hejmar:13, Sal:1932, Rûpel:2.
-Dadê.
Kovara Hawarê, Hejmar:14, Sal:1932, Rûpel:3.
-Cuhaba lawanî li diya Hawarê.
Kovara Hawarê, Hejmar:20, Sal:1933, Rûpel:11.
-Reşbelek.
Rojnameya Roja Nû, Hejmar:1, Sal:1943, Rûpel:2.
-Şîn/li ser giyanê M.Seyda.
Rojnameya Roja Nû, Hejmar:18, Sal:1943, Rûpel:4.
-Reya Teze.
Kovara Ronahî, Hejmar:26, Sal:1944, Rûpel:17.
-

- Şêr hat welat.
- Şêrê welat .. Barzanî hat
Kovara Hêwa.Hejmar:4.Sala:2an.1958.Rû:-76, 77.
- Begê axir-zeman.
Kovara Ronahî.Hejmar:5-6.Sala:1ê.1961.Rû:-33, 34
- Gula Sor.
T.E.Kurdî-Q.Kurdo, cild:1.Stockholm, 1983
- Niştiman birîndar e.
Kovara Gelawêj.Hejmar:8.Sala:1947.
- Serokê Kurdan...Berzanî.
- Şîna pêşiwa/Serokê cemhûriya Kurdistan/.
- Ez diçim Mosko.
T.E.Kurdî-Q.Kurdo, cild:1.Stockholm, 1983
- Heyva sor.
- çardeyê Gelawêjê.
Kovara Hêwa.Hejmar:3.sala didiwan.Rûpel:49-50.
- Karwanê me.
Kovara Ronahî, Hejmar:1.sala yekê, 1960.Rûpel:51.
- Name bo êstgehê radyo Tehran.
Rojnameya Azadî.Hejmar:46.sal:18/12/1959.
- Cejna Oktober.
- Li zîndanê şoreşa me.
- Şîna Celadet Bedir-xan.

Wergerandin

- Tayek porê spî .
Kovara Ronahî, Hejmar: 13, sal:1943.Rûpel :7.
  - Di welatê Zembeqê gewir de.
Rojnameya Roja Nû, Hejmar: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12-13, 14, 16, 17, 19, 20, 24, 25, 40, 41.Sal:1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1943, 1944, 1944.Rûpel:4, 4, 2, 2, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4, 4.
-

Cendekê d' vê gorê de
Zor nazik û ciwan e
J' Dêrka çiya ê Mazî
Navê wî Qedrî Can e

Hezar xweşî l' gora wî
Hozanekî Kurdan e
Welatparêzekî qenc bû
Rohsitîn jê girt can e

Gorê xiste zikê xwe
Ew jî kire qurban e
Ji piştta me Kurdan çû
Ev zana ê Zeman e .*

---

* Ev helbest li ser kêla gora nemir Qedrî Can hatiye
nivîsandin dibêjin ya Izzet axayê Dêrikî ye

QEDRÎ CAN

1911-1972

Pêşgeh:

Rewşa gelê kurd ya jeopolîtîkî û dabeşbûna wan, kiriye ku rewşa helbest û toreya Kurdî bi giştî wekî rewşa ranyarî û civakî be.

Temenê toreya Kurdî, ne kêmtirî deh bebilîskan e. Ji dema mîretiyar, ji babilîskên navîn, ta bi dawiya babilîska nozdehan ve, xwe dirêj dike. Ev dîroka dûr û dirêj, di çend qûnaxan re derbas dibe.

Gopîtka yekemîn di dema babilîska dehan de, bi serkêşiya helbestvan Baba Tahirê Hemedanî, xwediyê çarînan e. Ev helbestvan xwediyê pîtolî û zanyariya yekîtiya jîwerî (Kozmosî) ye. Bi raman û hizra yarî ya xwe, di Xweda û xweberiyê de dihingavt.

Gopîtka diwemîn di babilîska panzdehan de bi serkêşiya mele Ehmedê Cezîrî ve tê xuya kirin. Ev helbestvanê Kurd yê pêşî bû ku helbesta (xezelî) ya Islamî derbasî toreya Kurdî kiriye û nuhtiyê.

Gopîtka siyemîn di bebilîska hevdehan de, di çîroka navdar (Mem û Zîn)a Ehmedê Xanî de, diyar e. Tiştê balkêş, ko di wê demê de, li Ewropayê, ji bo olî û dêrê Kasolîk û Pîrotistanî hevdû dikuştin⁽¹⁾. Lê, li Kurdistanê dengê zengilê

---

hişyarî û rizgariya gelê Kurd li ser destê Xanî xweş dihat.

Di babilîska nozdehan de gopîtka kilasîkiyeta nû di berhem û nivîsandinên helbestvan Nalî, Salim, û Mustefa beg de tê nuhtin. Ev kilasîkiyeta nû ji bo rizgariya neteweyî jî dihat bikaranîn. Nemaze, di navîna dawîn ji babilîska nozdehan de li ser destê helbestvanê mezin Hacî Qadirê Koyî.

Ta bi vê rojê, ev şêwe, di nav helbestvanên Kurdan de tê bikaranîn. Helbestvanin mezin di vê riyê de diyar bûn û navê wan di ezmanê helbesta Kurdî de geş bûn.

Ji şerê cîhanê yê yekemîn ve helbesta nûjen linik Kurdan dest pê bûye. Li gorî baweriya min, ew jî di çend qûnaxan re derbas dibe:

Qûnaxa yekemîn di nevbera herdû şerên cîhanê de, bi serkêşiya Kamîran Bedirxan, Qedrî Can, Şêx Nûrî şêx Salih û Goran xuya dibe. Ev nuhtin û nûbûn linik her helbestvanekê ji yê din cidahî heye. Ango linik hin helbestvanan nuhtin û nûbûn di warê ziman û şikandina benda kêş û bareyê de ye, linik hinin din, nuhtin û nûbûn di naverok, raman û hûnandinê de ye. Herweha linik hinin din nuhtin û nûbûn di ziman, naverok, raman û kêşesaziyê deye. Hêjayî gotinê ye, ko berî herkesî

---

yê helbesta nûjen nivîsandiye Dr. Kamîran Bedirxan e* .

Qûnaxa diwemîn piştî serfîhildana tevgera Ruwange bi serkêşiya helbestvanê mezin Şêrko Bêkes e.

Manîfestoya Ruwange, ji bo tazekirina helbesta Kurdî hawarek bi serê xwe bû. Mirov dikare bibêje ku ev manîfesto digel nûkirin û azadiya helbestê, nûkirin di ziman, raman, çîrok û nêrînin nû di civatê jî de bû .

Piştî vê tevgerê, qûnaxeke nû, li ser destê çend rewşenbîrên Kurd mîna; (Ferîd Zamdar, Enwer Misyefî, Kerîm Deştî, Dilşad Ebdile, Ferhad Şakilî û Letîf Hilmot.....htd) xuya bû. Evan rewşenbîran bi nuhbûn û nûxwaziyê bang kirin.

Di nav Kurdên Sûriyê de dest bi nivîsandina helbesta nû bûye. Kelandinek li ser pêmayên mîrê ronakbîran Celadet Bedirxan, Dr.Kamîran Bedirxan, Qedrî Can, Cegerxwîn, E. Namî, Osman Sebrî, Ehmedê şêx Salih û Tîrêj heye. Hin xortên nûhatî bi şeweyên nûkirî, dixwazin dest bi hûnandina helbesta kurdî ya nû bikin. Di hin helbestan de çîrîska hêviyê dibînim. Lê neyê hevotin ku helbesta nûjen cihê xwe li nav me girtiye û bûye mîna helbesta kilasîk, xwedî

---

* Li kovara (Hawar)ê vegere.

---

dibistaneke serbixwe. Ûşt û sedemên vê yekê pir in. Derd û kulên me jî gelek in. Ev cih ne cihê serseknandina vê yekê ye. Tenê tiştê balkêş ev e: Reh û çav-kaniyên helbestvaniya van kesan, yan jî çevkanîya helbestvanên Ereb, an jî helbestvanên biyanî yê ko helbesta nûjen nivîsandine, werdigrin û riya wan dişopîjin. Mexabin, di bin bandûra peyrewî û hevenda vê diyardekê de mane û li ser vê riyê mane. Hin jî hene bi zimanê biyanî (Erebî, Tirkî, û Farisî...td), diramin û bi kurdî dinvisînin. Helbestên wan bê sûde, bê fesal, bê serûber, xav, kerik û bê hawe ne. Giyanekî bê can, balayekî bê per û bask û sirûdekî bê awaz in.

Rast e, merov nikare şîretan li helbestvanan bike. Lê merov wek xwênerekî dikare nerîna xwe di helbestê de bide. Xwendina helbestê ji mirovekî ta bi mirovekî din ne tenê cuda û tê guhertin. Lê belê, xwediyê (afrandekê) helbestê bixwe, piştî çend xwendinan, tiştin nû jê re xuya dibin. Ev jî ji ber ko (hest) di sînora gotin û şorzaran de nayê bestîn, û ne jî tê hevragirtin. Ji ber ku ziman nikare (hest) di bûyîna wî ya xweberî de jiber bike. Divê têkiliyeke giyanî di navbera xwendevan û helbestê (pirsur û pirsurî)yê de hebe.

Helbest, ne diyaredeke sekinî û bê liv e. Ne jî dîtaniyeke ekadîmî ye. Liv û guhêzeke hundirî di

---

cîhana peyv û şorzaran de digere, û jiyaneke
sermedî ye. Di pêşketin û nûkirina raman, hizir,
ziman, huner û civakê de roleke mezin dilîze.

Helbest deryake ji evîna bê dorpêç û sînûr e. Bê
rawestandî û miçiqandî, dizê û diherike.

Jînenîgariya Helbestvan Qedrî can:

Çaxê mirov bixwaze lêkolînekê an nivîsandinekê li ser helbestvanekî an nivîskarekî çêbike, berî her tiştî, pêwîste mirov li nivîs û berhemên wî vegere, û serpêhatiya jiyana wî bizanibe, û li hin çavkanî û jêderan vegere. Wê gavê ez bawerim karê mirov wê tekûz û pir hêja be. Lê çaxê ku tu nivîsandin li ser jiyana wî helbestvanî/nivîskarî tune bin, û berhemên wî di kovar û rojnameyên ko di destpêka sala sîhî de derketibin û di yek pertûkê de nehatibin civandin, û tu çavkanî û jêder-pêvî çend gotarok- li ber destan tunebin. Ez bawerim wê karekî ne pir hêsan be.

Yek ji van helbestvanan helbestvanê me Qedrî can e. Berhemên Qedrî can nehatibûn komkirin û li ser jiyana wî pir têvilî hebûn. Em bawer in nivîsên nivîskar ayîna hundirê wî ye. Berhemên Qedrî can rûpelin ji jiyana wî ne. Bi taybetî ew berhem û nivîsandinên ko mîna bîranînên zarotîyê bi awayekî çîrokî hatine nivîsandin. Di bawerîya me de, çavkanî û jêderê rast û dirust berhem û nivîsên wî ne.

Qedrî can, ew bixwe ji xelkê Dêrika çiyayê Mazî ya paşroyê bajarê Mêrdînê ji bakurê Kurdistanê ye.

Pireya nivîskar û rewşenbîrên ko li ser jiyana wî nivîsandine, û bi taybetî li ser dîroka zayîna wî, ne wek hev gotine. Herdû nivîskarên Kurd M.Uzun û Firat Cewerî dibêjin: "Di sala 1919an de hatiye dinê"(2), lê mamoste Izedîn Mistefa Resûl mîna Rewşen Bedirxan dibêje: "Di sala 1916 an de hatiye dinê"(3). Diyarê ko mamoste Izedîn Mistefa Resûl ev dîrok ji pertûka Rewşenê (Rûpelin ji toreya Kurdî) wergirtiye(4). Rojnamevan Hesên Qeya di rojnameya (Dîmoqrati) (5) û li ser zimanê malbata helbestvan gotiye: "Di sala 1911an de hatiye dinê", Nivîskar Edîb Nadir ew jî di gotara xwe de ya di kovara (Metîn) de daye belavkirin dibêje: "...Qedrî can di sala 1911an de hatiye dinê û di sala 1972an de miriye"(6), lê nivîskar Silêman 'Elî di gotara xwe de ya di rojnameya (Armanç) de hatiye belav kirin dibêje: "Qedrî can di destpêka babilîska bîstan de hatiye dinê"(7), bê ko dîrokê bi cî bike, lê Perofesor Qenatê Kurdo di pertûka xwe de (Tarîxa edebiyeta Kurdî)(8) de, qet behsa dîroka zayîna wî nake.

Piştî tevgereke dûr û dirêj, û pirsîneke hûr û kûr, me du reşbelek li ser zayîna wî peyda kirin. Ev herdû reşbelek dudilîyê di vê mijarê de nahêlin û dîroka bûyîna Qedrî can bi zelalî bicî dikin, û li ber çavan diyar dikin. Reşbelekek jê (Wesîqeya

---

jin anînê), û ya din (nasnameya xwendinê) ye. Di herdû reşbelean de, bûyîna Qedrî can sala 1911an bi cî dike.

Ji hêlekê din ve, me gotibû çîrokên Qedrî can rûpelin ji serpehatiyên jiyana wî ne. Di vî warî de Qedrî can dibêje: "Ew pelên ko ji kitêba jiyana min hatine çirandin, îro perçên wan î riziyayî belav dikim, bi hev dizeliqînim.. dixwazim ji wan, kitêba bextiyariyê çêbikim. Sond.. Guneh.. Rojên derbasbûyî.. Serencam.. her yek ji van, ji kitêba jiyana min a hezîn rûpelekî rengîn in. Lê rengîn dibin, zengîn dibin...dîsa pelinin çiriyayî û riziyayî ne..."(9)

Di sala 1943an de, çîroka (Serencem), di rojnameya (Roja Nû) de hatiye nivîsîn, dibêje: "...Serencam jî rûpelek ji wan pelan e... Berî bîst û pênc salan bû.. Bi meh û hefteyên xwe, bi şev û rojên xwe, bîst û pênc sal... Di nav hundirê mala me de, ji nişkave, hay û hoyek çêbû: birayê min Fethî, piştî ...du sê rojan dimir..."(10). Li ser gotina Qedrî can, heger em bîst û pênc salan ji dîroka nivîsandina çîrokê hilînin, dîroka mirina birayê wî zelal dibe, ku di sala 1918an de miriye. Li cihekî din ji çîrokê dibêje: "Her êvarên zivistanê..., ji zarokên mîna min şeş-heft salî, tije dibûn..."(11) Heger dîsa em ji 1918an dîroka mirina birayê wî

Fethî, heşt salan bikujin, dîroka bûyîna wî ji me re zelal dibe, ko di sala 1911an de hatiye dinê. Bi vê gotinê Qedrî can bixwe bûyîna xwe diyar dike û di tu reşiyê de nahêle.

Li vir gotina M.Uzun û F.Cewerî şaş derdikevin, û gotina Dr.Izedîn Mistefa Resûl û Rewşen Bedirxan jî şaş in. Ji ber ko zarokekî di temenê du salan de nikare vê bûyerê bîne bîra xwe û ne jî xwe navkoyê vê çîrokê diyar bike. Nemaze çaxê ko em dibînin Qedrî can di hejmara yekê de ji kovara HAWARÊ⁽¹²⁾, ya ko di sala 1932an de derdiket, gotarek daye weşandin. Di wê demê de temenê wî bîst û yek salî bû. Heger em dîroka M. Uzun û Firat Cewerî rast bigrin, gerek temenê wî sêzde salî be çaxê di HAWARÊ de nivîsandiye. Ev jî ne rast e. Ji ber ko li gorî gotina hemû lêkolînavan û nivîskaran, nivîskarê herî biçûk yê di kovara HAWARÊ de nivîsandiye, Dr. Nûredîn Zaza ye, ne Qedrî can e. Lê li ser dîroka Izedîn Mistefa Resûl û Rewşen xanimê wê temenê wî şazde salî be dema di kovara HAWARÊ de nivîsîye. Ev jî ne rast e, ji ber ko di wê demê de bi Reşîdê Kurd re li Qonyayê dixwend.

Navê wî yê rast Ebdilqadir ‘Ezîz can e. Di nasnameya xwendevaniyê de hatiye; Qedrî ‘Ezîz can e. Navê diya wî ‘Eyşê ye. Ji xelkên Dêrika

---

çiyayê Mazî ye. Di destpêka xortaniya xwe de tevî tevgera welatparêzan dibe. Ji ber sedemên ramyarî durrî welatê xwe dikeve. Berê xwe dide binya xetê. Di vî warî de, Cegerxwînê nemir di bîranînên xwe de dibêje: (.. Du xortên ciwan ji Kurdistana Turkiyê hatine Amûdê, xwendina xwe ya lîse xelaskiribûn, herdu xort Qedrî can û Reşîdê Kurd bûn”(13), ji hêlekê din ve hevalê wî Dr. Xalid Qotreş dibêje: ”Qedrî can ji ber sîtema Turkan xwendina xwe nebir serî, di sala didiwan ji xwendina xwe (Mala Mamostan =Dar el-mû’elimîn) reviya û hate sûriyê”(14). Lê di reşbeleka xwendinê de, diyare ko ew di sala çaran de bû, li bajarê Qoniyayê dixwend. Dr. Xalid Qotreş gotina xwe berdewam dike: ”Di sala 1928an de temenê wî (17) e salî bû dema hatiye Sûriyê. Di salekê de hînî zimanê Erebî bûye. Li bajarê Selemyê xwendina (mala mamosteyan) yê çandiniyê dixwîne. Piştî ko xwendina xwe kuta dike, li bajarê Entakyê dibe mamoste”(15). Li wir zanyarê mezin Memdûh’ Selîm nasdike.

Qedrî can li bajarê Qamişlo û Amûdê mamosteyî dike. Li gorî gotina şagirtê wî Mustefa Kurê Hesên Hişyar dibêje: “(Di sala 1942an de Qedrî can li bajarê Amûdê kargêrê dibistanê bû)(16). Li bajarê Şamê, Taxa Kurdan, û derdûra wê jî mamosteyîyê kiriye. Piştî demekê, li

---

wizareta perwerdiyê mîna rêvebirê kar xebitiye. Li wir jî pir dirêj nake, li tomara giştî ya karkirên dewletê kar dike. Demek tere naçe tevlî komkarên azadîxwazan dibe, û mîna endamekî zîrek, di nav de, cih digre. Qedrî can mîna mirovekî xebatkar, ramiyar û rewşenbîr tere nas kirin.(17)

Wekî me gotî, Qedrî can di hejmara pêşî ji kovara HAWARÊ de nivîsiye. Edîb Nadir dibêje:”Di 15-5-1932an de, Qedrî can, bi pêşewaziya mîrê Kurdan Celadet Bedirxan, di eniya dî de, eniya çandeyîyê de, nivîskarekî afirandî, stêrka wî geş bû, û têkoşerekî şervan bû.(18)

Di sala 1936an de Qedrî can helbesta xwe (Reya Teze) nivîsiye. Edîb Nadir dibêje:”Ev helbest (Reya Teze), helbesta pêşîn e, di dîroka helbestên nûjen û azad, di toreya Kurdî de”(19). Ev dîrok, bûye mîna qûnaxeke nû di toreya Kurdî de, hem di nûjankirina helbesta Kurdî ji hêla ruxsar û naverokê de û hem bûye bîhnokeke di navbera herdû qûnaxan de; qûnaxa nuhbûn û ya kevnîyê de. Ew qûnaxa kevnêşop ya nav lê dîkin kilasîk, û qûnaxa nûxwaziya bi mînake spehî û hevdemî û resenî di yek demê de gihandiye hev, û di nav xwe de hilgirtiye.

Di sala 1944an de piştî nasîna Qedrî can bi ramana Markisî û Lênîniyê ve qûnaxeke nû û

---

dîrokî di ramana wî de destpêbûye. Bûye dostê ramana qomonistan. Silêman Elî dibêje: (Qedrî can di nav rêzên partiya qomonistên Sûriyê de kar dikir)(20). Lê Dr. Qenatê Kurdo bi vê yekê razî nabe, dibêje:(Qedrî can endamek ji endamên partiya dîmoqrat ya kurd li Sûriyê bû)(21). Dr.Xalid Qotreş bi herdiwan jî rajî nabe û dibêje:” Qedrî can, ne partî û ne jî qûmûnîst bû. Xebatkar û welatparêzekî pêşketî bû. Mîna min endamê komela Xoybûnê bû)(22). Ez bawerim ko mirovekî welatparêz û pêşverû bû, mîna gelek xortên wê demê bawerî bi riya qomonîstiyê tanî. Lê bi tu partiyên xwe girênedabû.

Di sala 1957an de, di meha tîrmehê de, Qedrî can bi girûpek xortên Kurd re beşdarî mehrecana ciwanên cîhanê yê şeşan li Moskoyê dibe. Li wir, diçe serdana serdarê Kurdan Barzanî yê nemir û helbesta xwe ya bi navê (serdarê Kurdan Berzanî) diyarî wî dike. Di sala 1958an de piştî vegera Berzanî, li bajar Bexdadê careka din hevûdû dibînin. Di wê dîtînê de, nameyekê bixêrhatinê dispêre destê serdarê Kurdan, û di kovara Hêwa û Azadî de helbesta xwe ya bi navê (şêr hat welat)* belav dike.

---

* Ev helbestên Qedrî can yê ko di van herdû kovaran de (Hêwa, Gelawêj û Azadî) de hatine belavkirin di riya Mamoste Fetah Zaxoyî re gihane destê min.

Di çaxê ku li Moskoyê bû. Diçe nik Prof-Qenatê Kurdo. Di vî warî de Prof-Q.Kurdo dibêje: "Ewî ji bajarê Adêsê ji min ra birqî (têlêgram) bi kurmancî bi van xeberan şandibû" têda nivîsî bû" Ez Qedrî can im, tevî xortan tême festîvalê dixwazim te bibînim"(23). Qedrî can çend helbestên xwe yên ne belavkirî bi xêza destê xwe diyarî Qenatê Kurdo dike.Qenatê Kurdo dibêje: ".Deftera çend şê'rên xwe yên çapnekirî pêşkêşî min kir....Ji wan şê'ra, şê'ra wî ya bi sernavê "Ez diçim Mosko" wextê Festivalê bi rûsî hatibû çapkirinê û li rojnama "Îzvêstiya da"(24). Navê wan şê'ra ev in: "Ez diçim Mosko, Begê axir zeman, Reya teze, Gula sor".

Di nav salên (1959-1961)an de li zindana Mezê girtî bû. Seydayê Cegerxwîn dibêje:"Qedrî can du-sê caran derbasî zindana Mezê bûye)(25). Ji bo xebata ramyarî û toreyî çend salan li Libnan û Îraqê maye.

Qedrî can pireya berhem û nivîsên xwe di kovar û rojnameyên ko li Sûriyê û Libnanê derdiketin (HAWAR, Ronahî û Roja Nû), belav dikir. Çend helbest li Îraqê, di Kovara Hêwa, Gelawêj û rojnameya Azadî de jî belavkir.

Pêvî Çîrok û helbestan, çend gotarên wî di kovara (Hawar, Ronahî û Roja nû)de hene. Ji wan: "Silêman Bedirxan, Gelo ne wisa ne, Bihara

---

Dêrikê, Şîna Xalê min, Inqîlaba sor, û Yaney serkewtin”.

Qedrî can yek ji nivîskarê pêşîn e, ko di van kovar û rojnameyan de nivîsiye. Evî nivîskarî li kêleka helbestan kurteçîrok, gotar û karê wergerandinê jî kiriye. Ji hêlekê din. Alîkarî di wergerandina romana (Şivanê Kurd) ya Erebe Şemo de kiriye, û pêşgotina dîwana yekê ya Seydayê Cegerxwîn nivîsiye.

Ji destpêka sala şêstî ta bi sala heftêyî tu berhemên wî bi dest me neketin. Me ji keça wî Dr. Şêrîn can û mala wan pirsî, lê mexabin tu destnivîs an reşbelek linik wan tune bû.

Qedrî can rojên dawîn ji jiyana xwe li bajarê Şamê bûrandiye.

Di meha Tebaxa sala 1972an de, li şarê Şamê, li taxa Kurdan li goristana Şêx Xalidê Neqşebendî hatiye veşartin.

Di sala 1939an de jin aniye. Du kur û keçek wî ji xanima wî (Neylûfir) hene.

Zayîna zarokên wî ev in: Mizgîn 1943, Şêrîn 1945, Serwer 1948 an(26).

Çîrok û helbestên Qedrî can:

Pireya naverokên nivîsên Qedrî can li ser xwendevanên dibistanan û cîhana jiyana wan e. Ji hêlekê din ve li ser gerdiş û serpehatiyên Kurdan in. Bi awayekî jîwerî û rewan dihingive dilê merovan. Mînakekê dide ber çavên te -yeveneke çîrokî yan helbestî bi ruxsareke pir sipehî diyar dike, tu dibêjî qey wênekêş e. Ew mînak bi kamîreya xwe girtiye, xwe bera nava kûrahiya derûnê te dide. Lê di wê kûrahiyê de pir dirêj nake, zû zû tê der, û reng û salixdanên diyardekan dirave û rê li ber rûçikên kesatiyên çîrokên xwe dûz û şayik dike, derûnên wan diyar û dide naskirin.

Naveroka çîrokên Qedrî can di cîhana bîranînan û demên bûrî de digere, mîna: bîranînen zarotiyê, birayên xwînê, xewn û sawêr, û berhaweyên Kurdî. Pir dûrî ramyariya rojane ya gerim diçe. Lê bîna niştimanperweriyê ji hemiyana tê. Naverokên çîrokên wî tersî naverokên helbestên wî ne. Pireya mijarên helbestên wî bi ramyariya rojane ve tene girêdan.

Çîrokên Qedrî can:

Emê niha jî bi kurtî naverok û stîla her çîrokek ji çîrokên Qedrî can bi kurtî bidin naskirin.

Çaxê merov çîroka pêşîn(Hawar hebe gazî li dû ye) dixwîne, merov bîna nivîskarekî xwedî zimanekî ciwan û şêweyekî hunerî bilind dike. Riya nivîsandinê bixwe dişopîne, cihekî xwe yî bejinbilind di toreya nûjen de çêdike.Vê çîrokê bi şêweyekî Diyalok û danûstendin di navbera bav û law de dinivîsîne, rewşa welat û azadîxwaziyê şirove dike. Vê çîrokê diyarî xebatkarê hêja Osman Sebrî yê nemir dike.

Di çîroka (Gundê nûava) de, pesnê spehî û xweşîkbûna gund dide. Pesnê rez û dar û beran dide. Pesnê deng û awazên şalûr û bilbilê birîndar dide. Dilketiyê dengê wan yê şewat e. Rewş û kula welat û miletê xwe tîne bîra xwe. Biyaniya malwêran, hinav û dilê wî dişewitîne. Li vir, şîretan li xortên ciwan dike, dibêje: "...Carekê werin, hindirê min verojin dilê min jê derînin û bi kêreke tûj çînî çînî bikin, wê gavê ev çîniyên dilê min ewê bêne peyivîn û pê re bêne girîn..".

Çîroka (Besreka zêrîn), diyarî Qedrî beg dike, û bi malek ji helbestê çîroka xwe pêşber dike. Em dibînin hemû bûyerên çîrokê li ser du êl û hozên Kurdan û berberiyên di navbera wan de çêbûye û digere. Bûyerên çîrokê li dora keça sereke (Pîroz), keça mîrê Besreka Zêrîn û mîrê Burca Metînan (Mîrzo) beg yê bi darê zorê (Pîroz)ê ji xwe re dixwaze, digere. Mîrzo yê zorkar, bajarê wan talan

---

û wêran dike. Bi darê zorê (Pîroz)ê ji xwe re tîne. Bavê wê (Meks) ji ber susreta ku hetiyê serê wî dimre.

Di vê çîrokê de, nivîskar hunera nameyî an toreyê nameyî bikar tîne. Piştî pêncî salî, di roja îro de, em dibînin nih nivîskar vê hunerê di çîrok û romanên xwe de bikartînin.

Di çîroka (Hêva çardeşevî) de, nivîskar rewşa derûna xwe di riya xewnê re diyar dike, ekama di hindirê xwe de der dike, gazî û bangî heyva çardeşevî dike. Bê çewa ewrê reşî tarî mîna dêwekî wê heyvê dadiqurtîne û her tişt wînda dike.

Di çîroka (Sond) de, nivîskar gerdişeke kevin an serhaweyek di civakên kevin û bûrî de tîne bîra me û ji nû ve divejîne. Ew gerdiş (Birayê xwînê=xwînbera) ye. Zarok xwîna hevdû dimijîn, û bi hev re sond dixwin. Yê sondxwarî dibin xwînberayên hev û heta mirinê bi her hawî arîkariya hev dikin. Ev gerdiş ta niha di nav ola Êzîdiyan de heye, û jêre dibêjin (destbirakê axretê), her mirovek Êzîdî xuhê an birayek ji xwe re dihelbijêre; ji bo li axretê gunehê wî hilgire.

Lehengê çîrokê zarokê biçûk e. Li dibistanê hevlekî xwe gunehkar dibîne. Lê hevlekî din xurt û bi hêz xwe dide ber gunehê hevalê qelis û hûrik, ji dêvla wî lêdanê dixwe. Evê yekê bandûreke mezin li ramana wî kir. Rojekê tiliya

---

wî birîn dibe, berî dide hevalekî xwe û xwîn-
birayiyê jê dixwaze. Li gorî baweriya wî ko
hevalê xurt dikare wî ji gelek dijwarî û alûzan riha
bike. Em dibînin, di dawiya çîrokê de, hevalê wî
yê xurt ne tenê ew ji darê mamoste û alûzan
diparêze, belê ew ji devê kûçikê har jî riha dike û
xwe bi qurbana wî dike.

Di çîroka (Guneh) de, li vir jî nivîskar li ser
rewşa zarokên dibistanê dinivisîne, gelek
serpêhatîyên zarotiyê tîne bîra xwe. Dibêje:”Qey
gava meriv zaro be, mejiyê meriv hêj bêtir nerm û
taze ye; ji lewra dîrok û serhatiyê meriv bi hêsanî
tê de cih digrin” Çend zarokên dibistanê diçin
nêçîra çêlkewan...Şikeftê ji gundê wan bi sê çar
katan dût bû. Ji ber germa havînê, kew tev çêlîkên
xwe, xwe davêtin bin siha vê şikeftê. Di şikeftê de
kaniyek jî hebû. Lê li gorî tê gotin şikeftê cihê
pîrebok û cinan bû. Cimo berî da kaniyê. Lehengê
çîrokê xwest mêraniya hevalê xwe bibîne, xwe jê
vedidize, gava nêzîkî wî dibe dengê ji xwe
derdixe. Cimoyê reben navqetandî dibe; jê weye
cin in. Ji tîrsa veciniqî û ket. Zimanê wî nema
geriya. Bavê Cimo ew dibe nik şêx. Şêx jî bi
daran li Cimo dixê; ji bo cinan ji laşê wî derxe. Lê
Cimoyê reben di nav destê şêx de dimre. Lehengê
çîrokê/ nivîskarê çîrokê vê bûyerê jibîr nake.

Sawêrên Cimo ji bîst salan ji ber çavên wî nare û her xwe pê gunehkar dibîne.

Vê carê Qedrî can çîrokekê li ser jiyana û serhatiya mamoste-yekî li bajarê Amûdê dinivîsîne, bi serenava (Rojên derbasbûyî), bi şeweyekî bîranînan çîroka xwe şirove dike. Mamoste/nivîskar li ser gotina bijîşkekê ji Amûdê berê xwe dide Eyndîwerê; ji bo hewa guhestinê, ew cih jê re berpêş û nîşan dikin. Mamoste pesnê herêmê bi zelalî dide, behsa dost û hogirên xwe dike. Bi guhertina cih û dûrketina ji xelkên herêmê pir diêşe. Di vî warî de dibêje: "Gava meriv li cihekî dimîne, bi însan û axa wê derê ve bi benên nexuyayî tê girêdan, kînga meriv ji wir diçe, ev benên ha dilê meriv ber bi xwe ve dikşînin û diêşînin..."

Çîroka (Sehên Zozanan), nivîskar wek serpêhatiya vê çîrokê jê re hatiye gotin dinivîsîne. Ew dibêje: "Çîroka sehên zozanan ne derew e û ne tiştêkî xeyalî ye. Min, bi çavê xwe ne dîtiye, lê min bi guhê xwe bihîstiye..". Ji ber vê yekê cidaiyeyeke mezin di navbera vê çîrokê û çîrokên wî yê din de heye. Lehengên vê çîrokê seh in, ne mirov in. Ev çîrok li Zebedanî (herêmek li dora Şamê ye) çêbûye. Ji berê de, ji Kurdistanê pez dihat Sûriyê, Felestînê û carina diçû heta Misrê jî.. bazirganek ji dora Erziromê pezê xwe aniye

---

Sûriyê û li Zebedaniyê firotiye...Bi bazirgan re sehekî zozanan jî hebû. Mêvandar sehê wî jê dixwaze. Dibêjin di wê demê de, Zebedanê wargehê gur û hin tebayên din ên kûvî bû, pezên wê herêmê ji guran nedihatî parastin. Bi saya serê sehê zozanan ew herêm ji guran riha dibe. Dem tê re diçe, se kal dibe û ji hêza xwe dikeve. Gurên derdora herêmê tev dicivin û li sehê zozanan dibin yek. Sehê zozanan ji mirinê riha dibe. Seh berê xwe dide welatê bav û kalê xwe û du sehên ciwan û bi hêz bi xwe re tîne. Li Zebedanê şewra xwe dikin. Sehê kal wekî her carê diçe nav pez, herdiwên dî xwe vedişêrin. Gurên Zebedanê dîsa têne sehê kal, lê ji nişka ve herdu sehên zozanan xwe davên ser guran û wan tar û mar dikin. Tola sehê kal hiltînin û vedigerin welatê xwe.

Di çîroka (Gulçîn)ê de, nivîskar naveroka mijareke kevin û nû di yek demê de bikartîne. Şax û baxan jê berdide. Gulçînê keça Newroz begî ye.. nûxuriya dê û bavê xwe ye. Ji alî xweşikbûnê yekta ye. Ji xortekî xizan hezdike, lê ne ji qata wê ye. Bavê Gulçînê ji bo berjewendiya xwe wê dide neyarê xwe Seydo beg. Lê Gulçîna reben, çi bi serî tê?. Dinya li ber çavê wê tarî dibe. Ji neçarî, di riya pîra Bêzê re berê xwe dide şêxê ko dilan digihîne hev. Piştî demekê, şêxekî biçûk di zikê

Gulçînê de dilive. Şêx jî bi vî tiştî haydar dibe. Hinek ji tozika teberika kalikê xwe dikir nav piyalek av û dida Gulçînê, .. roj bi roj Gulçînê, mîna şemalekê dihiliya, ...mîna terhê reyhanekê diçilmisî. Rojekê mîna çirakê ji nişkave vemirî. Belê, Gulçîn mir lê hêj di hundirê wê de şêxekî biçûk, şêxekî bê guneh diliviya.

Gulçîn dibe qurbana nezanî û ezezîtiya bavê xwe. Bi destê şêxê yado û fêlebaz çira jiyana xwe vemirand.

Qedrî can di vê çîroka (Nêçîra berazan)de jî, xewnê bikar tîne. Di nêçîra berazan de, şerekî nexweş, tev bi tirs, dibîne. Paşî xwe li malê, li ser nivînan û li dora xwe xelkên malê û bijîşkê ko bi kevçî derman derbasî devê wî dikir, dibîne.

Tevgera bûyerên çîroka (Serencam) mîna hemû çîrokên wî yên li ser demên bûrî û bîranînên zarotiyê ne. Qedrî can ji rewşa biyaniyê pir diêşe û her çîrokek ji çîrokên xwe mîna rûpelek ji rûpelên jiyana xwe dibîne. Di vî warî de dibêje: "Ew pelên ko ji kitêba jiyana min hatine çirandin, îro perçên wan î riziyayî berev dikim, bi hev dizelqînim... dixwazim ji wan, kitêba bextiyariyê çêbikim. Sond.. Guneh.. Rojên derbasbûyî.. Serencam.. her yek ji van, ji kitêba jiyana min a hezîn rûpelekî rengîn in. Lê rengîn dibin, zengîn dibin, dîsa pelinin çiriyayî û riziyayî ne..".

Di vê çîrokê de (Serencam), nivîskar navên çîrokên xwe dihejmêre, serhatiya biçûkatiya xwe û birayê xwe Fethî tîne zimên, behsa pîra çîrokbêj û sincoq û beniyên dike. Qedrî can xwe gunehkarê mirina birayê xwe Fethî dibîne. Birastî heger ne ji nivîsandina vê çîrokê biwa, dîroka bûyîna nivîskar, wê ji me ve ne zelal biya.

Qedrî can di destpêka çîroka xwe de (Muhra Silêman), hêvî û lavan dike, ko ew xurtî û hêza helbestvaniya Melayê Cizîrî li nik wî jî hebiwa. Çîroka xwe bi çend xêzên melê dest pê dike. Çîroknivîs dikeve xewin û sawêran, muhra Silêman li nav destên xwe dibîne, Silêman pêxember wî hînî zimanê teba û firokan dike. Nivîskar li dadgeha firokan (goyîn) pepûk û Kund beşdar dibe. Li ser zimanê wan dibêje: ”Şahê min, tu guh didî kurm û kêzikê zeviyên..ji bav û kalan de ew nêçîra me ne.. gêrik û mûrî jî kolayên me ne, ... ne hedê wan e, ko li min gilî bikin û bi min re muhakeme bibin”.Goyîn wekîlê mûriyan rabû û got: ”Çavê xwe veke, efendî! em tovê babilîska bîstane.. îro bendeganî û zandeganî nemaye...her kes serbest û azad e..”.

Li hêviya biryara dadmend e. Lê giriyê kurê wî yê biçûk ew ji vê xewê şiyar kir.

Çîroka (Roviyê xapînok) ji folklorê Kurdî hatiye wergirtin. Mijara çîrokê li ser xapandin û

---

rîpên rovî ne, li ser pepûkî û çavpehinkirina kewk û çêçika mirîşkan ne. Ev çîrok bi zimanekî şêrîn û rewan hatiye hûnandin.

Piştî çend salan ji çapkirina vê pertûkê, ez rastî kurteçîrokek ji çîrokên Qedrî can hatim. Navê vê kurteçîrokê (Rasthatineke Ecêb) ya ko di pertûka (Xwendina Kurdî) ya Dr. Kamîran Bedirxan de hatiye belav kirin. Ez jî li vir belav dikim.

paşgotin :

Qedrî can mamosteyê dibistanê bû. Di gelek çîrokan de, ew bixwe nivîskar/lehengê serekî yên çîrokên xwe ye. Mijarên çîrokên xwe ji civaka Kurdî ya jîwerî wergirtiye. Çi jiyana zarokên dibistanê be, çi çîrokên Kurdî yên kevin, yan li ser zimanê teba û baleyan be.

Li gorî xwendina me ji çîrokên Qedrî can re, diyare xwediyê yek şeweyî ye. Di hemû çîrokên xwe de, astayê hûnandina nivîsandinê pir nêzî hev in. Ji niha/dema niho dest pê dike û xwe bera nav dema bûrî dide, çîrokê şirove dike, dîsa vedigere li ser dema niha û dawiya çîroka xwe tîne.

Li gorî hûnandina çîrokan, em dibînin du asta hene, ev jî du astayên di bahewayê çîroknivîs, dem û çîrokbêjê de, ko ew bixwe nivîskar e, çîrokê dibêje û dipesinîne. Ew hevparê çîrokê ye. Astayên çîrokbêj û bahewayê wî tev li hev dibin.

Bi rastî em naxwazin li ser vê mijarê pirtir bipeyivin, ji ber ev cih ne cihê vê mijarê ye. Emê ji rojên pêş re bihêlin. Tenê me xwest em nerîna xwe -bi kurtî- li ser awayên çîrokên wî diyarkin.

Helbest:

Di dema ko di toreya Erebi de dibistana jîwerî dest pê nebibû, Qedrî can sazkarê dibistana jîwerî ya nûjen di toreya Kurdî de bû. Ala helbesta nuhbûn û nûjeniyê li cîhana toreyê hildabû jor. Toreya miletê Kurdî bi kok û rehên wê yên resen ve girêdida û ji êmîş û kaniyên welatê xwe vedixwar. Te digot qey dixwaze ji cîhanê re bibêje: (Em in xwedanê şaristaniya kevin di cîhanê de, xwediyê rewşenbîriyeke berfireh in. Em neviyê Cizîrî ne. Li hemberî dirêjahiya bejna demê ne. Em kevn in. Me rehên xwe bera xaka dîrokê dane. Em dikarin bi pêvajoya demê re afrandinên nû û pêşveçûyî di meydana tore û rewşenbîriyê de biafirînin.

Qedrî can serwerê toreya Kurdî ya nûjen e. Bi pênuşeke nû xwe bera meydana toreya Kurdî dida û helbesta pêşîn (Reya Teze) di dîroka helbesta Kurdî de dinivîsand. Bi vê afrandinê, ruxsarî û naveroka helbesta Kurdî ji reh û dûvikiya helbestên miletên cînanan birî û riha kir. Heger xwendevan li berhem û nivîsên wî hûr binêrin wê li peyvên nûbûn, nûjenî, nûkirinê varqilin.

Mamoste Rojê Lîsko dibêje:”Em dikarin helbestvan Qedrî can sazkarê helbesta Kurdî ya nûjen, digel Şêx Nûrî û pîremerd û Goran bibînin”.

Helbesta Kurdî ya nû, bi şêweya nû, di navbera herdû şerên cîhanê de, bi serkêşiya Qedrî can dest bi gulvedana xwe kiriye. Guhertinin bingehî di helbesta Kurdî de kirine. Berê helbestê ber bi cîhaneke nûtir vekiriye. Helbesta Kurdî ji kêşan û pêlewazên helbesta ‘Erebî qut kiriye. Ne tenê nûbûn di şêwe û kêşan de kiriye, belê nûbûn di ziman, raman, jiyana civakî û ramyariyê jî de kiriye. Bi nerîneke nû li efsane û jiyana civakî dinêrî. Zimanê wî yê helbestî rewan û pir hêsan e. Mijarên helbestên wî bi mijarên ramyarî yên rojane û gerim ve tên girêdan. Em dikarin bibêjin nihrevanê dema xwe bû. Gelek ji helbestên wî bûn stiran, û li ser zimanê gel dihatin gotin. Nemaze helbesta wî ya bi nav û deng (Berzanî Berzanî), (Begê axir zeman), (Loriya Bedirxan), ya pir bi hostayî hatiye hûnandin.

Di sala 1944an de qûnaxeke dîrokî nû di raman û zanyariya Qedrî can de dest pê dike. Nemaze piştî haydariya wî bi ramana Qomonist re, ev diyarde di mijarên helbestên wî de xweş diyarin.

Helbestên wî yên di salên 1930î de hatine nivîsîn, tev kilasîk in. Mîna: (Loriya Bedirxan),

---

(Tabûta bi xwîn), (Cegerxwîn), (Şîn li ser giyanê M.Seyda), û....HTD.

Qedrî can helbestin li ser beg û axan jî nivîsîne. Şerê qata serdest û kedxwer kiriye. Mîna helbestên wî: (Begê axir zeman), (Hesenker)...

Gelek caran Qedrî can helbestên biyanî û bîranînan jî dinivisand. Mîna: (Name ji xortên Cizîrê re), (Xewna hişyariyê), û ... HTD.

Bêguman hemû helbestên Qedrî can li ser Kurdayetî û niştimanperweriyê ne.

Piştî sala 1944an-wek me gotî-qûnaxeke nû di ramana Qedrî can de dest pê dike. Ciwantirîn helbest li ser hin lehengên navdar nivîsandine. Mîna: (Berzanî Berzanî), (Şêr hat welat), (Serokê komara Mehabadê), û...HTD.

Çend helbestên ko bi bûyer û demê ve têne girêdan nivîsîne. Mîna: (Çardehê gelawêjê), (Name bo êstegehê radyo Tehran), (Cejna Oktober), û....HTD.

Hin helbestin şoreşgerî û miletperwerî jî nivîsandiye. Mîna: (Gula sor), (Niştiman birîndar e), (Karwanê demê), (Li zindanê şoreşa me), (Heyva sor), (Dadê), (Di şorezarekê de) û (Reya Teze) ya bi nav û deng, û.....HTD.

Wergerandin:

Rewşenbîrekî mîna Qedrî can, jîr û jêhatî, jê nedûr e, ko giringî û pêwistiya wergerandinê jî haydar bibe. Di vî warî de çend karên hêja kiriye. Evî nivîskarî çîroka nivîskarê Misrî (Menfelûtî) ya bi navê (Tayek porê sipî) wergerandiye zimanê Kurdî. Tayek porê sipî linik nivîskar angoya kedxurên Ewropî dide nîşan kirin, welatê mirovê reşik (serî) dibîne. Ango porê reş. Tayê porê sipî cihê xwe di nav porê reş de çêdike. Porê reş, bivê nevê, welatê wî talan dibe. Vêca ji neçarî radestiyê li ber tayê porê sipî dike.

Pertûka rêbarê Rûs Grigorî Pêtrof (Di welatê zembeqê gewir de), li ser daxwaza Dr. Ehmed Nafiz werdigerîne zimanê Kurdî, di rojnameya Roja Nû de, mîna gotaran, perçe perçe, xelek bi xelek dide belavkirin. Qedrî can di pêşgotina xwe de dibêje: "Ne hewceye ko ez pesnê vê kitêbê bidim... gava xwendevanên me bixwînin ewê bizanin ko ji bona milletê me çiqasî bikêr e. Hêviya min ev e ko milletperwerên me ji dil û can bixwînin û jê ibretê bigrin..."(27).

Bi wergerandina her karekî re armancek temîz û bilind heye. Armanca wergêr ji dû vî karî ev e: sûtê ji çanda milletên dî bê dîtin, zimanê milletê Kurdî pê zengîn û dewlemend bibe. Ji hêlekê din ve, serpêhatiyên berxwedana miletekî mîna milletê

Finlendî bindest û perîşan, li hemberî zordarên
Siwêdiyan pir dirêj û zengîn e. Finlendî welatê
xwe bi serkêşiya peyayên zana û hişyar mîna
Senleman rizgar kirin. Senleman bi zanîna xwe
welatê xwe tev kire Senlemanên jîr û xebatkar.

Qedrî can hêvî dike ko xortên Kurdan jî mîna
wan xebatkar û têkoşeran bin, nifşên nû li ser
perwerdeyeke niştimanperwerî û kurdayetî xwedî
bibin. Welatê xwe yê bindest ji zorkeran rizgar û
riha bikin û bi azadî û serxwebûnê şa bibin.

Çevkanî û jêder:

- 1-Giramêra Zimanê Kurdmancî, Celadet Bedirxan, û Rojê Lîsko, wergerandina Dilawerê Zengî, Şam.sal:1990.
  - 2-Kultur, Huner, û Edebiyat.Firat Cewerî, weşanên Nûdem, Stockholm 1996.
  - 3-(Edebiyatî niwî Kurdî), Izedîn Mistefa Resûl, Erbil, 1990.
  - 4-(Rûpelin ji toreya Kurdî), Rewşen Bedirxan.
  - 5-(Dîmuqratî), Roj- rojane ye, nivîskar:Hesen Qeya, Istenbol, hejmar:66, sal: 1997, r9.
  - 6-Kovara Metîn, Gotara Edîb Nadir, 30-Avdar-1994.
  - 7-Rojnameya Armanc, gotara Silêman Elî,
  - 8-Tarîxa edebyeta Kurdî, Qenatê Kurdo, cild 1, stockholm, 1983.r177.
  - 9-Rojnameya Roja nû, Çîroka(Serencam), h:2, sal:1943, r:4.
  - 10-Jêderê berê..
  - 11-Jêderê berê..
  - 12-Kovara HAWAR, h:1, sal:1932.r:5, 6.
  - 13-Bîranînên Cegerxwîn.
  - 14-Dîtinek kesînî.
  - 15-Dîtinek kesînî.
  - 16-Dîtinek kesînî.
  - 17-Pertûka (Taxa Kurdan di bajarê Şamê de), nivîskar Izedîn Elî mele. Şam, Sal:1998.
  - 18-Kovara Metîn, jêderê berê.
  - 19-Jêderê berê.
  - 20-Rojnameya Armanc, jêderê berê.
  - 21-Qenatê Kurdo, jêderê berê.
-

22-Dîtinek kesînî.

23-Qenatê Kurdo, Jêderê ber.

24-Jêderê berê.

25-Bîranînên Cegerxwîn.jêderê berê.

26-Dîtinek bi keça wî Dr. Şêrîn Qedrî can re.

27-Rojnameya Roja Nû, (Di welatê zembeqê gewr de), hejmar: 4, sal:
1943, r:4.

HAWAR HEBE GAZÎ LI DÛ YE

Ji bona brayê min Osman Sebrî

Şevke tarî. çav çavan nabîne. qeşa erdê wek gîzanan lingên min ên xwas dibire. Bayê reş carnan dikeve guhekî min û di ê din ra derdikeve. Qet nizamim ko li kû meÛ Heyîna xwe bi lêxistina gopal li erdê dizanim. Ev çend rûj û şev e bi vî awayî diçim, dawî nayê, ji welatê berf û bagerê xelas nabim...

Belê, îşev jî wek her şev tarî ye. Berf û bager ji awakî li min dide; Sar e, dicemidim. Tewş e, livîn di min ne ma, deng ji min dernayê. Tinê sê dengan min kire gazî û hawar ! ..

Gelo, ev xewn e? çavên xwe vedikim bawer nakim. Lê dizanim ev deng, dengê kurê min e. (Bavo ! Bavo !)

-Ha kurê min ez li kû me ?

-Bavo! bavê min li mal e, çima çavê xwe venake?

Dîsan bi tirs ko min çavên xwe vekir min dît ez li mala xwe, di nav zarowên xwe, li cihê xwe me. Kurê min (Hîmgiran) li ber serê min rûnişt û got:

-Bavo, gava ko romo welatê me dişewitand tu hê li kir buyî, ji ber vê yekê me xort û canan hevdu girt û dijminên xwe qels kir, me welatê xwe ava kir. Divêt ko bavê me jî bihata; Lê te xuya

---

nekir, ji xwe min xewna te jî dîti bû ko tu di tengasiyê de yî; tu li me (Hawar!) dikî...

Min şal û şapikê xwe tev şidand û ça û zinaran derbas kir, ez hatim. Min dît ko bavê min ji serma û pûkê qefiliye; dilê te tinê davêt; Hema min bavê xwe girt û pirtûgên xwe lê şidand û me rêya mal girt. Ev çend rûj e em hatine; Dê rabe; Îcar tu me bi jîn ke !

Jiyîn çiqas delal e
Di nêv bav û biran de.
Dil heye ko ne nale
Ber birînên rîman da.

Ev birîna rîman e;
Barekî pîr giran e;
Kezeb, gurçik ne mane,
Li pepûkên Xwehan da.

Hawara me vaya ye,
Xewa bêkêr bela ye,
Qet şik têda ne ma ye,
Di gotinên yaran da .

Gundê Nûava

Avên herikî.. Bax û bexçe.. Di nav van bexçeyan de her texlît darên biber, li ser van daran ji her cîsnê çivîk pev diçin û bi her zmanî dixwînin! Ji van çivîkan a ko kezeba min dişewitîne û hindir li min dipêritîne; şalûl e. Bejin û xwendina wê ruhniya çavê min û qînata dilê min e.

Gundê me di nav van rezan ji panzde malan heqîd daniye; wargeê me, mezela civata gundê me ye.

Paşîvan li ser wargeh, navrojan di nav mêrga rezê me de em, dicivin. Pirs û galgalên me teva pev xweş in.

Kula welat, çima holê giran û ji bîr na be? Heta niho me digot: Em bê der û poxan in, ji lewre hergav birînên me diaxivin û ji hesreta erdê, û kalan û bavan em dîn dibin, vêca me çi divê? Gund gundê me, bexçe û baxên me. Tekûz e, hertişt, hertiştê me !

Ma qey wisa ne? Carekê werin, hindirê min verojin dilê min jê derînin û bi kêreke tûj çînî çînî bikin, wê gavê ev çînîyên dilê min ewê bêne peyivîn û pê re bêne girîn. Lê dizanim hon xwe nagirin hêstirê çavên we, ewê çemê Amêdiyê derbas bike. Şûnda honê bizanin ko ez ne tenê dilketiyê xweşikiya şalûlê me. Ez dilketiyê dengê

---

wê me jî ko jiyîna me ya der li der di nav nikilên
xwe da tewtew dike û bi vê dawîkilamê dawî tîne.
-Xweyî bin li gundê Nûava gundê we, mizgîn û
hawara bajarê we !!

Kovara Hawar, Hejmar:2, Sal:1932, Rûpel:6.

Silêman beg Bedirxan

Silêman beg, kurê Xalid beg Bedirxan e. Di (1890) mihaciriyê de hatiye dinê, li Stenbolê di Siltaniyê de xwendiyê, xortekî jîr, eqilmend û delal bû, ji milletê xwe gelek hej dikir.

Vê paşiyê yekî ji hevalê min ji min re şihreke wî da bû. Ev şihre li ser Kurdistanê, li ser welêt hati bû nivîsandin. Min jî bi vê hêncetê dil kir serhatiya Silêman begî di vê kuncikê de vejînim û pêre navê wî ji wînda bûnê xelas bikim.

Hejkirina welatê wî jê ra bû bû îmanek. Herwekî-di şihra xwe-di beyta jêrin da dibêje:

Hiba welat ji îman e

Ax Kurdistan! ax Kurdistan!

Hesreta welat, jê re bû bû kulekî mezin:

Eşqa welat dil şewitand

Can û ciger tev peritand

Her çend welat biyaniyan lê xweş dihat. Lê halê zozan bi awakî din didît:

Herçî welat wek şekir e

Halê zozan şîrîntir e

Gava ev ax û kesera ha ji dil hat û di şihra xwe da:

Sed ah ! destê firqetê

Sed ah! ji bo vê hicretê

Nivîsand kesî lê mêze nekir qerara xwe a dawî da:

Heta kengî vê xurbetê
Da em biçin nav miletî

Û bêtirs çû nav welat, heval û hogirê xwe.

Ji bona dîtina welat, wî cehd kir. Xwedê jî jê ra miyesser kir. Di nav xortên Kurdan da ruhê Kurdîtiyê tehimand, ji wan re xwendin û rêya rast nîşan da. Lê, hezar esef xwedê pê ra nebî serî. Emrê wî di wê rêyê da nîv qurmiçî bû, bû qurbana gula tirka, rûviyê wî li ser sungiyê tirka geriya ...

Belê, Silêman beg bi ciwanî serê xwe di rêya welat de da. Bîst û du salî bû. Lê, hesreta welat pê ra ne ma. Digel vê qasê rêya xwe ne qedand. Lê bi nêvî kir, fikr û serhatiyên wî ji bona xortên Kurdan, bû dersek... dersek bi ibret.

Îro xortê me yên ko Silêman begî dinasin hemî jî bi serê wî sund dixun û dixwazin wek Silêman begî di rêya felata welat da bixebitin. Ger wê rêyê ne qedînin jî tu beis ji aqibeta Silêman begî ra nine. Xwedê ki barana rehma xwe lê bike û me jî bi rehma wî şa bike .

---

*kovara Hawar, Hejmar:3, sal:1932.Rûpel:4, 5.

Besreka Zêrîn

-Ji rêberê me ê gewre Qedrî beg re-

*Besreka Zêrîn xerab û qotoyê Mekso şikest,
Tûrcela xopan bêkesma Bazbelek çû bûn ji dest
Baniya Kanîhinarê Dêrika rengîn bû mest
Meyperest bû bûn ji derdan rûjbe rûj gazî dixwest.*

Îro Meks; mîrê Besreka Zêrîn, ne hati bû dîwanê. Di aliyê malê da li ser kurkê qwîzîn rûniştî, serê xwe kiri bû nav kefên destên xwe, mat, ji xwe re texmînan dikir.

Xelkê malê bîr di birin ko tiştê mezîna lê qewimiye. Mîr madê xwe dikir, ji lewra tukes ne wêrî bû nezîngî wî bibe.

Pêlekekê visan ma. Piştî gavekê ji vê bêhişiyê veciniqî. Simbêl keti bû dev; çavên wî bû bûn wek kodikek xwîn; mûwên wî gijgijî, nola şûjanan...

-Deng li kurê xwe Şewl kir:

-Kurê min Şewlo, herwekî tu dizanî vê paşiyê, Mîrzoyê Burca Metînan bûye kelemek û ketiye çavê me. Bi ser da dixwaze xweha te Pîroz bi kotekî ji me bistîne. Ez, ko Mekso, Mîrê Besreka Zêrîn im û hetanî vê gavê min qehra tukesî ne kişand, ma ko ya Mîrzoyê Metînî.. Tu bawer nakî, ev e reşbeleka wî :

Burca -Metînan 10-7-1200

Mekso !

Ev reşbeleka min a çaran û bizan a dawîn e. Heta niha te guh ne da. Xwedê mezine ji guhnedana vêya re. Ma qey tu bawer nakî ko ezê fermana Metînan li serê te rakim, ew Besreka ko pir li ber dilê te bihuriye ezê xanxerab bikim. Ew dotmîra ko tu hêjayî min nabînî ezê para dilê xwe bikim. Ko binêrim tu çi dibêjî ?..

Mîrza Pîroz

* * *

Şewloyê Mekso bi kerbeke mezin xwend. Ev reşbelek çi bi bongî hati bû nivîsandin. Canê Şewlo ji nişka ve ricifi. Li bavê xwe mêze kir û got:

-Bavo ! desthilanîn mifta xêrê ye. çêtirê vê tu dizanî.

Meks dîsan fikirî, dizanî bû ez, ne pariyê daqurtîneye. Êdin kişandina cila bê namûsiyê li serê xwe şerm dît. çar neçar ji kurê xwe re got:

-çekên xwe gerêdin, her tiştê xwe tekûz bikin da ko îcar hustûyê Mîrzo di bin wî vekim! Reşbelekek bi vî lewnî ji Mîrzo re şand ...

* * *

Mîrzo yê Burca-Metînan li ser reşbeleka Meks pir tehl bû. Bi carekê fermana Metînan li ser Besreka Zêrîn ve reşand. Dêrika çayê Mazî û Baniya Kanîhinarê di ber lingan de çûn. Ew

---

xortên bi navê bazan dihatine gotin, xwe ji
Tûrcelê beradan, li ber Metînan kozik vegirtin.
Her du alî ketin ber hev. Şev dest pêkir..

* * *

Hêvîna dilê Mîrzo qeynata çavê Pîroza keçîn
bû. Pîroz, li ser banê qesrê digeriya, dilê wê
çargopal lêdixist, tengasiya bav û bira û
pismamên wê jê re ne tu kul, lê xurtiya Mîrzo
Fîroz ji bona wê dilxweşikê mezin bû. Ji vî alî, wî
aliyê qesrê ve diçû di hat; paşê hevirmêş wek pêlê
behrê li ser canê wê pêl di bû; dilketiyê wê li
hember, bi hêvîna wê ra diajot ser bav û bira û
pismamên wê û ew dişkênandin .

* * *

Felekê, berê xwe jê guherî bû; neçara Mekso ne
ma; Besreka Zêrîn xera bû. Pîroza qîzîn biderda

....

Êdin ji bona xwe jiyin bikêr ne dît; Serê xwe li
zinarekî xist û perçivand, mejiyê xwe teqand ...

---

*kovara Hawar, Hejmar:5, sal:1932.Rûpel:6, 7.

Hêva çardeşevî

Hênîşka min li ser balgê, serê min di nav kefa
destê min î paldayî, lingê min î rastê bi erdê ve
nîranî; destê min î çepê li ser çoga lingê min î
çepê bû.. Jû pêve min xwe winda kir hişê min ji
serê min çû, ketim bajarê xewn û xeyalan.

* * *

Gava ko min, li jêrê xwe, li deryayê mêze kir,
agirekî bi gûr, pêtên wê hiltên û datên, çavên min
jiber ruhniya wê vene di bûn; tîrêjan davêtin
ronika çavên min...

Di nav deryayê de agir: agirekî wisan bi silorî..
ma tucar tê bîra tu kesî!. Min serê xwe ji deryayê
bilind kir û li jor mêze kir, Hêvek çardeşevî.. bi
min re kenîya û bi xapandina min re mizmizî...û
got:

-Lo lawikê delal; ma ne ma tu ji vê bêhişiyê
hişyar bibî. Ev, qederek e ez li bende te me...

Tu diqefilî, min germî da te, bi germa min tu ji
xirîna mirinê xelas bûyî. Dê rabe ji çêyiya min re
berdêlvana bibe!

Lê tişteke heye divê ko ez jî veneşerim, min çêyê
bi te kir ne ji bona te, belkî ji bona xwe..

Belê, Min tu dît nedît, bêhemdî xwe varqilîm.
Bejn û bala te, ez bêhiş kirim. Ma çiman nabêjim!
a bê hiş ez im !.. lawikê min ez hêvîna te me !!

Herê tê bîra min li min sarbû, diricifîm,
dilerizîm..

Ew serma ne ji qeşa erdê, ne ji pûka berfê, ne jî ji
borîna ba û baranê bû. Ew serma, ji bêkesiyê, û ji
rebeniyê bû..

Xwîna min hişk bûbû, hêvê ter kir û bi serda
dibêjê ez, hêvîna te me.

Gelo ez çiyê wê bibim! devê min nagere û hêv li
bende cuhaba min e. Lo, Xwedê, ez çi vegerînim?
ko hêva xwe dilxweş bikim.

Damarê livînê kete zimanê min, min dilkir, dest
bi galgalan bikim, Lê çi bibînim: min dît, ji qoziya
bakur û roava ewrekî reş, bi mij û xumam bi lez û
bez gihîşte ser hêva min. Gotina min diqirika min
de ma. Hêv, reş di xeniqî..

(Ji xewê veciniqîm).

Ax! Ax! Gewra min. Rinda min, dilketiya min.
Tu bi çi lewnî tê xewna min ?.

Ew, ne xewn bû. Ew, ne xeyal bû. Ew, ne hêv bû.

Ew, ser hatiyek qewimî; gewra min, rinda min,
dilketiya min bû. Ewrê reş jî dizanim kî bû.

Mifsido, ewro! te destê min ji gewra min kir, û
gotina min a dawî jî, di qirika min de hişt.

Ez, niho bi ax û keser, bi qîrîneke bilind diqîrim;

Şermesar im ! gewra min. Ez jî hêvîna te, goriyê
te, candayê te me !!

---

*Kovara Hawar, Hejmar:6, sal:1932.Rûpel:5, 6.

Gelo ne wisan e?

Wê rojê min cilê xwe biri bû ser Cilşo, îro ez çûme bînim.

(Hawar) di bin çîngê min da, ketim hundur, Cilşo ji min pirsîyar kir:

-Ew çiyê dibin çengê te de ye?.

Min weke her car ko ji her kesî re bi îftîxar dibêjim: Hawar e, kovara me a Kurdî ye.

Li wê derê cindiyekî kumsor jî hebû, li min mêze kir .. mêze kir û bi zmanê xwe got:

Wellahî derew e, bîllahî derew e, ma çawan bi kurdmancî tê nivîsandin û qet ew kurd-mancê ku binivîse heye ?

Ev pirsên ha, çiqas giran, çiqas manadar û çiqas bextê meyê reş îspat dike .

Qirika min tijî girî bû, lê, gelek car, min ev pirsên ha, ji devê gelek merivan bihîsti bû. Lê çi bikim? ev kêmanî ji me ye, ji xwenda û mezinê meye !

Ji wan pirsên wî cindiyî ez dikarim gelek mana derînim. Lê ezê bi yek du made ên vekirî derpêş bikim :

1-Mirovên Kurdmanc ko dixwînin, xudan îlm û xudan cih dibin, li paş xwe vedigerin û li jêr dibînin, ji bona ihtirasta xwe a şexsî û heywanî, li wî mîletî nabine xwedî û dibêje :

(Ez ne ji wî mîletê Kurd im)

2-Mîletê Kurd, di pê yî muslimanyê re, ji her mîletan bêtir, dînê xwe ajotin ji murşîdê xwe û her çend mîletên muslîman hene, bi çavê birayên mezin li wan mêze kir. Lê sed esef wan bi çavên şefqetê li me mêze nekir in. Di heqê me da piropaxanda çêkirin ; gotin: (Mîletê Kurd ji taîfa ecîna, û mutriban e, qabiliyeta tu tiştî di wan de tune ye. h.d... (Heta, piropaxanda di wan li mîletê me jî tesîr kir. Ji lewra zana û mezinê me ji Kurd-manciyê dûr revîyan, bûne pêşdarê îlm û îrfan, mêranî û her tiştên mîletê biyaniyan).

* * *

Hezar şabaş û sipas ko êdin li her cî mîletê me hişyar bûye û dibe. Kovar û kitêbên me bi zmanê me derdikevin .

Ji bona em mîletê xwe bi xelkê naskirin bidin divê xortên me ji nezer û galgalên biyaniyan îbretê bigirin û xwe bavên guliyên dara milîetê û bi hejînin Hawar guliyek ji wê darê ye .

---

*Kovara Hawar, Hejmar:10, sal:1932.Rûpel:2.

Buhara Dêrikê

(Rûpelek ji bîra yekî dil)

Buhara Dêrikê ji 25ê Şibatê dest pê dike. Lê, heta pazdehê Adarê baê reş, merivan diêşîne. Ji xwe newala (Zinara sior) neba ji baê jêrîn pêve-ko ew jî ji behra sipî baranê tîne-tu baên din lê naên.

Ji ber ko birekên çiyar ji rojhelat, rojava û bakur da wek hêveke sê şevîn lê digerin û dora wê digirin.

Di paş van çiyar de Rêla çiyayê Mazî heye. Dêrikê pala xwe daye çiyar û berê xwe daye şorezara Erebiştanê ...

* * *

Gava buhar tê, xwîn li canê min vedigere. Jiyînek nuh jî pêre tê. Em, zaroyên dibistanê-nola dîlên ko ji çalan bi ser rûyê dinê dikevin- hol dibin bi ezmanan dikevin û çirivîtan didin xwe.

Em, bi dora Mamosteyên xwe dikevin; hinek ji me xwe davên hustû û destên mamoste, hinek jî rû û çavên wî maç dikin, destûra gerê jê hêvî dikin. Paşê em bi rê dikevin. Ma qey dibistan e! Na !! Em, ji hev belav dibin. Mamosteyê me, me wek çêlkewan ji binlat û zinaran derdixê; dixeyide tewş e, dikene rû dide me, Vêca em digihêjin nav baxçekî, li ser mêrgekê rûdinin, taştêya xwe dixun, û dest bi lîskê dikin. Her kî ji me destdirêjî

---

dike, Mamoste gopalê xwe diheziqîne, me ditirsîne, û dibêje :

-Ez nabêjim kulîlkên xelkê me qurifînin, pê li çandinîniyên wan mekin .

Şîretên dûr û dirêj li me dikir. (Eha min şîret got) Na !! şîret, ne ev in. Şîret ew e ko buhara sala çûyîn mifetişê kulî Arif Ebas beg-îro li Hesiçê ji bona felata milletê me rêberiyê dike- li me kir. Herê, şîreteke ko tucar ji bîr nabe.

Rojekê Arif beg em civandin, li me şîret kirin û ev çîrok pêre got:

-Hûn mêze bikin, jiyîn wek vê buharê delal û şêrîn e. Dil dixwaze ko em bi xweşiyê geş bijîn. Ev jî bi xebat û destgirtina hev dibe. Qenc bala xwe bidinê, di zemanê berê da padişahê di nivîna mirinê de gazî zaroyên xwe dike û ji her yekê re darikê biçûk dide û darê her yekê bi wî dide şikestandin. Şûnda qandî wan darikan qevdeqî çêdike û dide destê wan, yek bi yek. Ji wan yek jî nikare wî qevdê darikan bişkênîne. Hingî ji wan re dibêje (Hûn jî wisan in .Hûn jî yek bi yek tene şikestin lê hûn ghiştin hev kes nikare we bişkênîne).

Arif beg li vir gotinên xwe qedand û bi çavên zelûl xatir ji me xwest, da rê û çû....

-

Şîna Xalê min

Di sisiyê Hizêranê de, li ezmanê Kurdan, tofanek 'ecêb qewimî; histêrkek pir bi şewq û pir bi nûr ji nişka ve rijiya, xîdî, xwe da riya dinyake din û ne hat !

Ji ber vî halê ko îro li dinya me ronahî kêm, hizin û milal zêdetir bûye; ehlê dunya Kurdan-nemaze rewşendar ji rewşa wî histêrkî- kezêb birîn û dil bixwîn mane.Yek jê ez im; baxê giyanê min mij û xumama şînê girtiye; hindirê min ji xem û xeyalan ca bi can zebûn û birîndar e.

Gelo çi bû? ma hîn dê çi bibe! Xalê min, welatê min, mamosta û rêberê min destê xwe ji min qetand û ket bin axa reş û sar. Hey wax! hey wax!

Xalê min ji bavan de xesmê min bû; lê roja ko ez agahî çiyê û xerabiyê bûm ew bû dostê min. Ji lewra ko miletperwerekî hêja bû.. Tirsava bav û birê min, riya min li ser mala wî ne birî, tehdîdê mirovê min stewart man... min bi rûhê xwe ve ew diparast. Wî jî bi dilê xwe ve ji min hez dikir ...

Gelo ji bû çi welatê xwe î buhiştîn terk kir, dest ji xaniman û şanişînê xwe kir û hat li van çolan û çiyaran der bi der geriya? wî bi xwe ev pirs ji xwe ne kir bû. işqa miletî her tişt li ber wî bê qîmet kir bû... Hati bû xebata welatê xwe, tola kuştîyê miletê xwe. Heyhat! Xwedê pê re ne bir serî, pêta

---

agirê hindirê wî ew kuşt, mirazê wî bi wî re çû gorinê.

No!no! ne mirazê wî ne ew bixwe jî ne çûne gorinê. Mirazê wî mirazê me, mirazê gişikan bû. Ji lewra bi me re, di me de dijî û heta roja paşîn jî dê bijî. Bixwe jî ne çûye gorinê. Ji ber ko her çi di riya miletê xwe de dimirin laşê wan bikeve erdê jî giyanê wan ber bi ezman ve bilind dibin û ew bixwe di dilên welatîyên xwe de dijîn.

Efendî di lawaniya xwe de Kurdperwer bû. Di mitarekê de civata kurdî li Dêrikê eşkere vekir, Ew bixwe bû serwerê civatê, ji her alî libat (اعضا) civandin .Pirî jêhatî bû, hêj bîst û çar pênc salî bû, bû serekê du sê eşîran. Memûrîtir ko di destê xwe de dida lîstin. Di şerê Şêx Se'îdê rehmetî de çiqas beg û axayên welatê me û nêzingî me hine bi piyayên xwe ve çûne hemberî Şêx. Lê Efendî ne çû. Bi ser da bi çend piyayên xwe ve derket çiyayê Mazî. Ajot ser qereqola gundê (Şewaş)ê. Esker û cebexana wan dîl girt. Gava şehîdê şêrîn Kemal Fewzî beg hate girtin. Efendî bihîst ko ewê Kemal Fewzî beg di riya Sêwrekê de bibin Enadolê. Ji ber bihîstina vê xeberê birayê xwe Salih beg (ew jî bû şehîdê miletê xwe) bi çend peyan ve şand ser riya Sêwrekê ko Kemal Fewzî beg ji destê neyaran bi derxîne. Lê sed heyf di riya Xarpêtê şan dibûn.

Di pê şikestina şêx de serwerê delal jî birin ber pirsiyariya Istiqlalê. Lê xwedê ji wî afatî xelas kir. Şûnda sorgonî Enadolê kirin. Li wê jî rahat ne disekinî; hevalê xwe yê nezan îqaz û irşad dikir, bi hevalên zana re civat çê dikir. Ji lewra li cîkî sekna wî tune bû, du rojan li cîkî ne dima. Bi derekê din ve dişandin.

Piştî 'efwê dîsa hat welatê xwe, xort li dora xwe civandin. Bi civata mezin re mixabere kir... Ji xortên dora wî yek jî ez bûm. Tiştêkî wî ji me veşartî tune bû. Gava ko hate Sûriyê xeber da min û çend hevalan. Lê her wekî Hawarê nivîsandiye Xwedê ji tu û wan ra li hevdû ne anî.

Berê wî bi jêr ve rast kirin, piştî hatina wî zarokê wî jî canê xwe xelas kirin. lê di feqîrî û zelûlî.

Salek ne çû min jî da dû: Me li Hesiçê hevdû dît ji ber ko birazîkî wî mamekî me kuştî bû, navbera me piçekî sar bû. Lê dihat ser kurdîtiyê ji berê gerimtir bû.

Efendî bêguman hêja bû. Hevalê wî kêr tene dîtîn. Ji bo vê wefata hezîn şîn û girî, reşgirêdayên li her Kurdê xudan rûmet dikeve. Xwedê rehma xwe lê bike me jî bi rehma wî şa bike ....

---

*Kovara Hawar, Hejmar:22, sal:1933.Rûpel: 6

Sond

Rojine derbasbûyî.. rind nayê bîra min. Dersxana me yektebeq û nesiwaxkirî bû. Gava deriyê kûçê dihate vekirin dehlîzeke teng û tarî û paşê hewşeke bêdar, rût xuya dikir. Di hewşê de Bermîleke avê, zingarî hebû ko me bi ava wê destmêj digirt.

Keçik û lawikan bi hev re dilîstin, bi hev re dixwendin.

Xoca mezin jin bû; bejindirêj, piştxwar û hebek mejîçelqiyayî. Xocê biçûk kurê Xoca mezin bû, hêj zarok bû.

Ez, li dawîya zarokan gişan rûdiniştim ko darê Xoca mezin negihêje min. Ji ber vê yekê navê min bûbû (Rovî). Ji xwe di dersxanê de her zarok, li ser awayê tebîet û şiklê wî, navekî zêde lê hati bû kirin. Gurê har, Mişkê kewarê, Gabelek...

* * *

Di dersxanê de awakî cezayê hebû, felaqe. Heta keçikên mezin jî xwe ji felaqê xelas ne dikirin. Kesê ko ji felaqê ne tirsîya û jê ne recîfiya tine bû. Ewê ko cirma wî biçûk ba. Xocê biçûk bi çend şimaqan û Xoca mezin bi çend daran canê wî ditevizand û serê wî diwerimand.

Ji aliyê lêxistinê para min ji gişan kêmtir bû. Bi tenê carekê Xoca mezin ji ber (derew) kê guhê min pir zêde kişand û ez êşandim. Heta çend rojan

---

sorbûn û êşa guhê min ne çû.. Digel vê qasê tu qebaheta min tune bû û min (rast) goti bû ...

Rojekê, zarokêkî bilbilokê bermîla nimêjê şikandi bû. Her du Xocan dixwest bizanin xwediyê vê cirmê kî ye? Yê ko ew şikandi bû zarokêkî biçûk, ziravok nexewş û bêcan bû.. Min ew ji Xoca mezin re got. Xocê dikira ew bavêta felaqê. Wî jî înkâr dikir. Wê gavê zarokêkî din hate ba Xocê û got: (Yê ko bilbilok şikandiye ez im û ne Misto ye. Û xwe li ber felaqê dirêj kir. Hingî darê Xoca xanimê hilat û daket; zarok bi kel û girî, ax û waxîn bîst, sî dar xwarin. Paşê Xoca mezin li min vegehiya û got: (Te çima derew û bêbextî li hevalê xwe kir?) Wê gavê guhê min çend caran û wer kişand ko ez ji erdê bilind dibûm...

Ez giriyam.. giriyam... çima ko min derew ne kiri bû. Belê, yê ko bilbilok şikandi bû Misto bû; û min ew bi çavê xwe dîtî bû û paşê min ji Xoca mezin re goti bû.

Piştî ko em ji dersxanê belav bûn, min ew zarokê ko derew li xwe kir, û xwe li ber felaqê dirêj kir, dît û min bi destê wî girt, ji wî pirsî:

-Te çima ez derewker derêxistim û bi ser de derew li xwe kir û bê sebeb xwe da ber kotekan; te bilbilok ne şikandi bû.

Ewî got: Belê min şikandi bû...

-Na, te ne şikandi bû, Misto şikand, min ew bi çavê xwe dît û paşê min ji Xoca re got.

Êdî nikari bû rastî veşarta, li rûyê min nêrî û qederekî ma û paşê ji min re got: (Heke tu sond dixwî ko ji Xocan re nebêjî ezê rastiyê bêjim). Min jê re sond xwar, ji min re bûbû meraq. Ewî got:

-Belê, bilbilok Misto şikandi bû, ez jî pê dizanim, lê ew pir bêcan e, nexweş e, tu nabînî, ma dikare xwe li ber felaqê bigre.

-Te çima li dewsa wî kotek xwar?

-çima? çima ko min bi wî re sond xwariye. Ew îro nexweş e, ez rehet im, min ew xelas kir.

-Sond çi ye?

-Ewî got: Ma tu nizanî ?. Min got: Na. Hebek bi dûr ket û got:

-Em xwîna hevdû dimêjin û bi hev re sond dixwin. Yên sondxwarî dibin xwînbirayên hev û heta mirinê bi her awî arîkarî û alîkariya hev dikin.

Paşê, min bala xwe da, gelek zarok bi hev re sond xwarî bûn.

Rojekê, min ev bi çavê xwe dît. Xocê biçûk, li ber bermîla avê destmêj digirt. Xoca mezin, paşiya wê li me bû; nimêj dikişand. Du zarokan bi kêreke dardestî, milên hev diqelişand; dilopên xwîna sor di cihê birînkirî didan û dimêtin, û bi hev re sond dixwarin.

Sondxwarin û xwînbiratî ji min re bû bû meraq. Xwînbirakî min heba, gava Xoca mezin guhê min dikişand, ewê xwe dida ber min û ne dihişt ko guhê min bête kişandin û carina jî ez felaqê xelas dikirim.

Di nav dibistanê de min xwe bi tenê didît. Hinek hevalên min hebû. Lê me bi hev re sond ne xwari bûn û em ne bû bûn birayên hev.

Rojekê min daxwaza xwe ji diya xwe re got; min ji wê re çîroka sondxwarinê da zanîn. Diya min rûyê xwe bi min re tirş kir û got: (Nebe ko tu dîn bûyî; ez wisan zarotiyên naxwazim).

Lê min guh ne da ê; min ev tişt (sondxwarin) da bû ber çavên xwe. Min dixwest ji nav hevalên xwe xwînbirakî qenc bibijêrim. Rasthatineke xweş, ji min re ev heval bexş kir. Rojên îne zarok giş li nav bexçê mala me diciviyên. Hetanî êvarê me bi hev re dilîst. Hevalekî min hebû ko ji wî bêtir navê wî bi min xweş bû. Ewî gelek caran piştê gurê har datanî erdê. Gurê har, navê ko Xoce xanim li (Cemo) kiri bû. Cemo bi rastî mîna gurekî har bû; canê gelek zarokan dişewitand.

Sindik Havînê, her rojên îne, bi xwe re destek darên bihê dianî. Me ji van daran ji xwe re hesp çêdikirin û em bi hev re derdiketin cirêdê.

Rojekê ji rojên îne bû. Min ji xwe re yekî dirêj û rast bijart û bi kêteke tûj min qaşilê wî diqêşart û

---

ji hespê xwe re guhik û pozik derdixistin; min hespê xwe çêdikir .

Sindik û hevalên din li benda kêra destê min bûn, da ko wan jî mîna min hespên xwe çêkirina nizanim çawan bû, carekê min dît kêra destê min, ji nav qaşilê darê çerixî û xwe gihand tiliya min a biçûk ya destê min î çepê û ew birîn kir. Xwîneke bi av û sor jê herikî. Di wê gavê de tiştê hate bîra min. Sond xwarin. Min êşa tiliya xwe ji bîr kir û ji Sindik re got:

-Rabe Sindik, destê min hazir e, tu jî destê xwe birîn bike, da ko em bi hev re sond bixwin û bibin xwînberayên hev.

Sindik hebek dama, bi çavên xwe ên reş li erdê belek nêrî û got: Ma dibe wisan, ji bo xwînberatiyê divêt em xwîna zendên hev bimêjin.

Mîn got: çî xem e lo ! ... ma ne xwîn e, ha ji dest, ha ji zend.

Sindik got, baş e, û kêr ji destê min girt û zendê xwe vemalt û birî, heta hebekî kûr jî birî. Xwîna wî hewqas tîr bû ko ne diherikî; ew bû dilopek û rabû. Me xwîna xwe tevlîhev kir. Berê min mêt, tiştêkî şorgerm bû, paşê wî xwîna tiliya min mêt.

* * *

Nayê bîra min. Di pişt re çiqas zeman derbas bû, nizanim.... mehek, salek. Mîn ji bîr kiri bû ko ez û Sindik bûne xwînberayên hev. Dîsa em bi hev re diçûn dibistanê, û em bi hev re vedigeriyan.

Rojekê, dinya gelek germ bû Xoca mezin di nîvê rojê de em serbest berdan, mîna rojên pêncşembê.., Ez û Sindik hêdî hêdî vedigeriyan mal. Min destmala xwe danî bû ser serê xwe. Xwêdan ji eniya me diherikî, em li ser rêke biçûk û teng dimeşiyan. Ji nişka ve kûçikê reş û mezin derket pêşiya me. Li pê wî çend zilam bi darên xwe bi dû keti bûn. Ji dûr ve deng li me kirin û gotin:

-Xwe bidin alî, ewê bi we bigre...

Em tirsîyan û şaş man. Min got, eman em birevin çavên kûçik sor bû bûn; mîna agir dibiriqîn. Kûçik nêzîkî me bû bû. Sindik got, tu xwe li paş min veşêre, û xwe da pêşiya min. Kûçik dirêjî wî kir; Sindik jî xwe avête ser wî û Mîna ko bi navê bileyizin; destên xwe di nav piştê hev re birin û anîn. Kûçik jî rabû bû ser lingên xwe. Paşê her du jî ketin erdê.

Ev şer bi min pir dirêj hat. Ji tirsan ez direcifîm. Zilamên ko bi dû kûçik keti bûn, gihiştin cem me û bi darên xwe li kûçik xistin .

Sindik xelas bû. Lê reben, ji serçavê wî xwîn diherikî. Kûçik dêla xwe kir nav lingê xwe, serê xwe bera erdê da û çargav revî Sindik ji min re got: (Metirse, tişteke ne bûye, birîn biçûk e). Zilaman ew kirin himêza xwe û ew birin mala wî. Ez jî bi rev çûm mal, û min serhatiya xwe ji diya xwe re got.

Roja din Sindik ne hat dibistanê. Min ji diya xwe re got: (Yadê em herin mala wan, Sindik bibînin). Diya min qail ne bû. Ewê digot, Sindik nexweş e, nabe ko em herin wî nerehet bikin).

Paşê, her sibe, bi hêviya ko ez Sindik bibînim diçûm dibistanê; lê heyhat!... ew qet ne dihat. Meger ew kûçik har bû. Sindik birin Diyarbekrê ser tixtor û ji wir jî biribûn Stenbolê. Paşê me bihîst ko Sindik miriye.

* * *

Her rojên Havînê ko zû ji xew radibim û sibehên ewravî dibînim, mîna herkesî, zarotiya min tê bîra min. Welatê min î kesk, cihê ko lê hatim dinê tê ber çavên min û bê hemdê min hêstirên min diherikin ser destên min ê çepê. Li tiliya xwe a biçûk dinêrim, li ser movika navîn; li dewsa wê birîna peresteşî xêzeke biçûk û spî xuya dike, û hêj germiya lêvên hevalê min ê fedakar tê de ye. Di pişt re xeyaleta hevalê xwe a qehreman, wî hevalê ko ji bûna sonda xwe, ji bona xelasiya hevalê xwe, bi kûçikê har re pence pence şer dikir.

Salqîn:12-9-1941

--

*kovara Hawar, Hejmar:35, sal:1941.Rûpel:8, 9, 10.

Guneh

Carekê min di kitêbekê de xwendî bû
(Serhatiyê meriv çiqas kevna be, di mejiyê mirov
de hewqas şopên kûr dihêle...)

Rast jî wisan e; tiştên ku min di biçûkiya xwe
de dîtine, serhatiyê wê gavê îro pir qence, gelek bi
zelalî tîna bîra min.. lê tiştin hene ko dihî, pê min
dîtine; an bihîstine, an jî hatine serê min bi xwe
îro zû bi zû nayên heşê min ...

Qey gava meriv zaro be, mejiyê meriv hêj bêtir
nerm û taze ye; ji lewra dîrok û serhatiyê meriv bi
hêsanî tê de cih digrin û her ko zeman derbas dibe
şopên kûr dihêlin. Eve, yek ji serhatiyê biçûkî:

Bihar, diqediya. Havînê, nih dest pê dikir. Êdin
herkes ji germa rojê dereviyan; xwe davêtin bin
siha darekê an dîwarekî...

Piştî xwendinek heşt mehan, dibistana me jî
deriyê xwe li me digirt... Ez, bixwe pir kêfxweş
bûm; heşt meh xwendin, di nav wê girgirêç û hay
û hûyê de, di nav wan dîwarên teng û tarî de, ne
tenê canê min, rihê min bi xwe jî bawî bûbû. Dilê
min kufik û zingar girti bû...

Gava mamosteyê me mizgîna belevkirina
dibistanê ya havînê da me, ne tenê ez, hemî
suxtayên dibistanê mîna çivîkên ji qefesê azad
dibin, çirevîtik didan xwe, kumên xwe ber bi
ezmanan davêtin û digotin: Her bijî Mamosta! Her

---

bijî Mamosta!...Tenê sê çar zarokên tiral digiriyan, di sinifa xwe de ma bûn, û li ber mamoste û hevalên xwe rûsar diman: Tîrsa dê û bavê wan hêstir diherikîn. Giriye van zarokan hinek kêfa min kêmtir fikir, dilê min bi halê wan dişewitî...

* * *

Piştî girtina dibistanê qederek derbas bû bû; rind naê bîra min, Xwedê zane mehek an meh û nîvek. Ez û çend hevalên xwe ji ser zinarekî derbasî ser latekê dibûn, kaş bi kaş, newal bi newal li hêlînê çûkan digeriyan; bi saetan ve bi dû çêlîkê wan ên nihfirî diketin; me ew digirtin, ew heywanê bê zar û ziman heta di nav pepikê me de bimirana, me bi wan dilîstin ...

Em, carina serqot, carina jî pêxwas digeriyan û ji vî halê xwe bêtir şa dibûn. Kum û sol û cilê me ji me re teng dihatin, bi her hawayî me dixwest em serbest bin...

çiqaş car histiriyê kaşan lingên me diqelaşt, û kelemên dar û deviyên lingên me xwîn dikirin. Dîsa ne xema me bû. Haya me ji me tune bû; lîsk, serbestî, azadî em ser-mest û serxweş dikirin.. çend caran me ji dê û bavê xwe gotinên tal dibihîstin, dîsa me guh ne dida wan...

Piştî heşt meh xwendin û ew jiyîna zîndanî, sê çar mehên havînê serbestî para me bû heqê kesî tune bû me ji vê azadiyê bê par bike.

Rojekê min û sê çar hevalan me gotina xwe kirin yek: emê biçûna Şikefta Bixêrê, nêçîra çêlkewan.. Şikeft ji gundê me bi sê çar saetan dûr bû. Ji ber germa havînê kewan teva çêlikên xwe, xwe davêtin bin siha vê şikeftê. Di şikeftê de kaniyek jî hebû. Lê şikeft ne xalî bû: cihê pîrebok, Cin û Periyên bû. Heta min ji pirika xwe carekê bihist ko Şikefta Bixêrê payîtextê padîşahê Cin û Periyên e, kes ne wêrî bû here hundirê vê şikeftê. Heta peyayên mezin bi xwe jî taqet ne dikirin. Lê zarotî, ji bona nêçîra çêlkewan, ne Cin li ber çavê me xuya bûn ne perî... Ji xwe me dixwest cara ewilî em vê mêraniyê nişan bidin; di şikefta Cin û Periyên de nêçîra çêlkewan bikin.

Reşo û Remo li ber derî man, ez û Cemo jî ketin hundirê şikeftê; ha li vir, ha li wir me sê çar çêlkew girtin. Ew pir biçûk bûn, nikarî bûn bifiryan. Di wê gavê de dinya bi genc û xezîne xwe ve bidana me, em hewqas kêfxweş û dilgeş ne dibûn. Lê em hebekî westiyên; li ber derê şikeftê darek tûê hebû, em li bin siha wê rûniştin, me him xwe rehet dikir, him jî em bi nêçîrên xwe şa dibûn... Hingî Cemo tî bû bû; dixwest here hundirê şikeftê avê vexwe, lê bi tenê ne wêrî bû. Min dizanî bû li xwe danîne ji kesî re bêje: Bi min re were hundirê şikeftê, ez ne wêrim bi tenê herim. Min, bêgûman dizanî bû ewê bi tenê here... Di wê gavê de şeytaniyek hate bîra min. Min

---

xwest ko mêraniya Cemo bice-ribînîm. Min xwe ji wan vedizî û ketim hundirê şikeftê. Ne Cemo ne jî tu hevalan çûyîna min a şikeftê ne dîtî. Min di quncikekê de xwe veşart. Min dît Cemo hêdî hêdî, bi tirs lingê xwe davêje û tê. Şikeft tarî bû, hêj av venexwari bû, gava nêzîkî min bû, ji nişka ve, bi dengê bilind min go: pix... pix!

Heyhat!... Cemo, di dilê xwe de got qey Cin e, bi tirseke mezin veciniqî û ket erdê; dev û diranê wî ketin hev. Çiqas min deng lê kir qet li min venegerand. Bi tenê çend caran çavê xwe vekir û bi tirs li min nêrî.. çavê wî ê kesk di nav tariya şikeftê de mîna du cinciqan diçirisîn... Hingê min fam kir ko min qebahetek, an hêj bêtir, gunehkî mezin kir. Ez çûm cem hevalan û min ji wan re got: werin bê çi li Cemo hatiye?.

Em her sê çûn cem wî, çiqas me kir ne kir me nikarî bû ew ji cihê wî bilivanda. Ji xwe em giş zarok bûn, em her sê çar jî, heft heşt salî bûn... Hingê dengê bilûrekê ji dûr ve hezîn hezîn dihat. Me dizanî bû xwediyê bilûrê şivanek e. Reşo û Remo li ber Cemo man, min xwe li dengê bilûrê girt. Piştî qederekê min xwe gihand şivên û min serhatiya me ji wî re got: Şivan, ji dûr ve, merivê Cemo dihat; pezê xwe sipart hevlekî xwe û bi min re hat şikeftê; Cemo li piştta xwe kir û em bi hev re vegehiyan gund. Hêj zimanê Cemo ne

---

digeriya, min jî ji fediyar, qebaheta xwe vedîşart, heta min ji hevalên xwe re jî rastî ne digot.

Em çawan vedigeriyar gundê Dê û bavê Cemo ewê ji me re çî bigotina. Me ê ji dê û bavê xwe re bigota çî Ê! çar ne çar em diçûn.

çîroka me zû li nav gund belav bû. Bavê min, di mal de ez heps kirim. Min bihîst ko hevalên min jî mîna min heps kirine. Hêj jî zimanê Cemo venebû bû. Her kesî digot: Ciniyê wî şeytanî ye, ne rehmanî ye û gişan ji dawiya Cemo ditirsiyan, tenê Şêx Sedeqe.

Şêx Sedeqe, bi Cin û Periyar dizanî bû. Ev kalê rîsipî ko zeman piştî wî xwar kiri bû, bi nav û deng bû... Eslê wî yan ji Mekê bû yan ji Medîne... Min bihîst ko Şêx, ji bavê Cemo re gotiye. (Heke tu deh zêran (pênc pêşîn, pênc paşîn) bidî min ezê kurê te rehet bikim...) Bavê Cemo jî qaîl bû bû û goti bû (Tu kurê min rehet bike mal û milkê min giş ji te re pêşkêş in ...)

Êdin her kesî hêvî dikir ko Şêx ewê Cemo rehet bike...Tenê min bawer ne dikir. Min derd û êşa Cemo ji Şêx bêtir û çêtir zanî bû...

Gava Cemo birin cem Şêx, Şêx ez jî xwestim nik xwe, û ji min çend pirs kirin: (Wexta ko Cemo çû şikeftê, cihê ko lê keti bû xwar, û çiqas nezîkî qoziya çepê bû, çiqas dûrî qoziya rastê bû??) û bi kitêba xwe dinêrî û bi qelema xwe a qîjotî li ser kaxetekê çend xêz û nixtik çêdikir û serê xwe

---

dihejand û digot: (Min fam kir.. Min nas kir kîjan Cin e.. ev Cinekî şeytanî ye, jê re dibêjin: polotox..)

Paşê li ser neynûkên dest û lingên Cemo bi qelema xwe tiştin nivîsand û got (Min Cinî di laşê wî de heps kir; heta ez wî ne kujim, bera nadim, ka ji min re destek şivê ter bînin).

Xulamê wî Dilo, gurzek şivê hinarê jê re anîn û bi lingê Cemo girt û bilind kir, Şêxê wî jî, şiv bi şiv di lingê wî zarokê reben dişikand... Cemoyê ko heta wê gavê zimanê wî ne digeriya qîrîna wî diçû ezmanan. Lê şêx digot: (Ev ne dengê Cemo ye, hêj zimanê wî girêdayî ye û dest bi lêxistina xwe dikir û digot: Efrît... şeytan... ma tu ji destê min bi kû da birevî) û bi zimanê Cinan çend pirs li ser dikirin: têmatim ..Tenatin...şin ...şin...

Xwîn ji bin lingê reben diherikî, gava her darek li bin lingên reben diket, tîrên birûskê li dilê min dixist.. Min nikarî bû rastî bigota. Ew roj ne bû êvar, Cemoyê reben ji ber darên wî zalimê xedar mir .

* * *

Ev bûn bîst, bîst û çend sal.. ev çîrok li serê min qewimiye. Hêj ji bîra min ne çûye. Ji min re bûye derdek, di hundirê min de bûye girêkek, di dilê min de bûye birînek... birîneke pir kûr.Sal bi sal nêma û kêma wê bêtir, êşa wê zêdetir dibe. Giyanê min ji ber diheje.. Gelek caran, Cemo di xewna

---

xwe de dibînim; li hember min melûl melûl
disekine û bi gilî û gazin ji min re dibêje:
Bêbext... bêbext !

A-Zîwan: 28-1-1942

--

*Kovara Hawar, Hejmar:39, Sal:1942, Rûpel:6, 7, 8.

Rojên Derbasbûyî

Piştî jiyineke sê salan jiyineke tal û şêrîn ez ji Amûdê bi dûr diketim.. çend hevalên min ên fedakar û çend sûxeyên min ên wefakar dora timobîla me girti bûn.. Yek, du heval xuya ne bûn; Xwedê zane ne ji bê bextî, dibe ko ji diltengiya jihevqetandinê çavên wan bar ne bû bû û ne hati bûn... Bi kel û girî min û hevalan destên xwe di hustiwên hev re bir û anîn. Me hevdû dispart Xwedê.. Bi germiyeke wisan me destên hev diguvaşt ko dilên me ji hev re digotin: Emê her û her heval û bira bimînin...

Gava timobîl bi rê ket, bê hemd çend hêsir ji çavên min herikîn.. Ji alîkî, ji hevalan bi dûr diketim, ji aliyê din birîna hêta min ez diêşandim; gîyanê min dihejiya; min ne zanî bû êşa vê birînê ewê çiqas dom bike û ewê çi li êniya min binivîse !

* * *

Gelek caran xweş û pir rojên reş min li Amûdê derbas kirin.. Paşiya paşîn ez bûm zelûlê serencameke kirêt.

Gava diçûm dibistanê û vedigeriyam, dêlikek teva du cewrên xwe li serriya min xuya dibûn û bi min da direyan. Cewrekî gurî bû, çavekî wî kwîr bû, rîşekê nêviyê rûyê wî şewitandi bû.. Cewrikê din kurmî bû, mîna bi nexweşiya firengiyê keti be, gava direya kewtîn û kaz kaza wî, nola kwîsiyê lablabik di berde ma be, bi der diket ...

Belê van cewrikan timî dixwestin riya min bibirin.. min jî guh ne dida wan.. ne di hate bîra min ko rojekê hestiyekî bavêjim ber wan û xwe ji wan biparêzim. Rojekê ji nişkave -Xwedê zane ê kwîr bû- ji paş ve bi hêta min girt û ez birîn kirim....

Tixtoran ji min re hewa guhestin û cih guherandin berpêş û (Eyndîwar) nîşan kirin.

* * *

Timobîla me hêdî hêdî ji Amûdê bi der ket û paşê lezand; hevalan, hetanî em ji hev wenda bûn destên xwe ji min re kil dikirin. Timobîl, her ko diçû, xwe diguvaşt.. Li aliyê çepê çiyayên Kurdistanê li alî rastê çola Cezîrê û şorezara Erebiştanê diherikîn.. Xunaveke bê deng hûrik hûrik dibariya. Şifêr digot: Xwedê bike baran boş nebare em xwe bigihînin Qamişlokê..

Xwedê em ji herî û çiravê parastin, baran ne bariya.. Lê hetanî em gihiştin Qamiştokê xwenvê rûyên me dialast..

Bi lez û bez min xwe gihand cem tixtor..

Birîna min pansiman kir û hinek derman da min. Roja din em gihiştin Dêrikê, li ba hevaleyê bûm mêvan, lê bi şev xewnîne bi tirs ez vediciniqandim. Birîna min diêşiya.

Sibehê ez li ser timobîlekê geriyam, bi dest ne ket, vêcar li ser hespan me berê xwe da (Eyndîwar)ê. Piştî du saetan em gihiştin wir.. Ji

---

xortên wir Fetahê mele Sadiq û Mihemedê mele
Ehmed derketin pêşiya min û bi rûkenî û bi
dilgermî destê min guvaştin...

* * *

Di yekê Avdarê de gihiştim (Eyndîwarê).
Herkesî ji min re digotin: Bextê te baş e, tu di serê
Biharê de hatî vir, ji îro pêve bihar e, Bihara
Eyndîwarê mîna bihara zozanên Kurdistanê ye ...

Ev fala ko herkesî ji min re vedikir wisan
derneket.. Bi hêjmar, mehek û sê rojan, bi şev û bi
roj baran bariya. Bi hezar dijarî min xwe
digihand dibistanê.. Suxteyên dibistanê, mîna yên
Amûdê, pirê wan Kurd bûn. Ji lewra me zû hevdû
nas kir û me zû ji hev hez kir..

Qederê mehekê min nikarî bû dora xwe bidiya,
bi şev baran... bi roj baran... êdî canê me bawî
bûbû, hundirê me zingar girti bû... Birîna min jî
hêj dixebitî.. min bawer ne dikir ko ewê kînga
rehet bibe ...

Piştî mehekê bi şûn da .niva, roj bi derket, giya
şîn bû, gul û çîçekên rengîn xuya kirin... Min fam
kir ko bihara (Eyndîwarê) bihareke welatî ye. Li
hember: çiyayê Cûdî, wargehê Nûh pêxember di
bin de çemê (Diclê) diherike... Li berê çem (Cizîra
Botan) welatê Mem û Zînê xuya dike. Ev her sê
bergehên dîrokî di jiyina min de wergerandineke
mezin çêkirin û giyanê min bi axa wê derê ve
girêdan... Di rojên baranê de, dost û hevalan ji

---

min re digotin: Malava bihna xwe teng meke îro sibe, baran ê bisekine, êdin Bihar e, emê herin (Pira Bafet) seyranê, tiwê bibinî çi cihekî xweş e çi cihekî xweş... Min û hevalan çend seyran çêkirin. Vêcar dora (Pira Bafet) bixwe hati bû. Rojekê, me xwarina xwe bi xwe re bir û em çûn (Pira Bafet) pira dîrokî (dibêjin di zemanê Mîr Mehemedê yekdest de ava bûye) Bi rast jî cihekî pir xweş bû. Dicle, di bin lingên me re diherikî... Birca belek rind xuya dibû... li ser Cûdî berfa sipî diçirisî.

Hetanî êvarê em li wir man.. Hevalê yekta û rûşêrîn Mehemedê Melê mîna hergav weke şalûlekî dikire şeşeşeq ji dîwana Cizîrî perçên dilşewat dibijart û destê xwe bi aheng kil dikir û digot:

(Me di dil de heye narek ko disijit seqerê)

(Erzihala ko nivisî me bi xûna cegerê....)

Birîna min hêdî hêdî rehet dibû.

* * *

Êdin wexta girtina Dibistanan hat.. ji alîkî kêfxweş, ji aliyê din dilnexweş bûm. Ezê vegryama Şamê, minê hevalên xwe ên li wir û ên li ser rê bidîtana.. Lê destê min ji Eyndîwarê û hevalên Eyndîwarê ne dibû.. Şairekî çiqas rast gotiye: (Gava meriv li cihekî dimîne, bi însan û axa wê derê ve bi benên nexuyayî tê girêdan,

---

kînga meriv ji wir diçe, ev benên ha dilê meriv ber
bi xwe ve dikşînin û diêşînin...)

Gava ji (Eyndîwarê) derketim mîna roja
(Amûdê) qirika min tije girî bû bû ..

* * *

Roj, meh, sal... çiqas zû derbas dibin. Ev bûn
du sal-ne kêr ne zêde-ji wan cihan, ji wan
hevalan bi dûr ketime... Li cihine wisan dimînim
ko ne (here) ne (were) dibîsim: guhê min ji vê
ahenga pîrestesî bê par maye... li dora xwe
dinêrim ji berdêla Cûdî û Diclê leylandine xapînok
dibînim.

Hevalekî dewsa Mehemedê melê, ew dewsa
vala, tijî bike -suxtê min jî ne Biro û Remo nin ji
diyariya wan deran bi tenê tiştêk bi min re maye;
di hêta min da hêj jehra diranê wî cewrikî dilive.
Ew cewrikê bê xwedî, ew cewrikê serberdayî ....

Cideydê : 10-11-1942

---

*Kovara Hawar, Hejmar:52, sal:1943.Rûpel:9, 10.

Sehên zozanan

Nêçîrvanê Hawarê û çîroka sehê wî anî bîra min: Sehê zozanan.

çîroka sehên zozanan ne derew e û ne tişteki xeyalî ye. Min, bi çavê xwe ne dîtiye, lê min bi guhê xwe bihîstiye. Yê ko ji min re gotiye ne mirovekî tenê ye, dido ne.. yek jê, ji Zibdanê Salih begê Remedan e.. yê din jî, ji eşrafê Qunêterê Dawid efendî ye ..Min ji her diwan jî wisan bihîst:

Ji berê de, ji kurdistanê pez tê sûriyê, Felestînê û carena diçe heta Misrê jî.. pezên kurdistanê li bazarên van welatan pir meqbûl e.... jê re pezê mor dibêjin..

Carekê, tacirekî, ji dora Erziromê pezê xwe aniye sûriyê û qederekî li zibdanê maye. Zivistan pir sert hatiye, gelek berf bariyaye, nikarî bûye ji Zibdanê derkeve û pêş da here. Paşê mecbûr bûye, pezê xwe li Zibdanê firotiye, mêvandarê xwe.. Bi tacir re sehekî zozanan jî hebûye ko bi rê da pezê wî ji guran diparast.. Mêvandar, rû avêtiye ser wî û jê kûçikê wî xwestiye. Wî jî, ji ber heqê mêvaniyê fedî kiriye û sehê xwe ê qilçiq-şîn, bilind û sermezin, gurxenêq pêşkêşî mêvandarê xwe kiriye û vegehiyaye welêt: Erzeromê...

Wê çaxê li Zibdanê rêl û deviyên bi histirî tijî.. hebûne, ko wargehê gelek gur û hin tebayên din ên kûvî bûne; û tucaran eman ne didan pezê wî welatî.. Lê piştî ko sehê zozanên Kurdistanê li wir

---

xuya dibe, gur û tebayê din ne wêrî bûn nêzîkî pez bibin.. Sehê zozanan xwelî li serê wan dikir...

Piştî çend salan..sehê zozanan, êdî pîr bû bû. Carekê, di nav wan deviyên de, gur lê dicivin û wî gelek perîşan dikin. Gava vedigere mal, xwedî wî dibîne ko laşê wî giş birîn bûye, û ji birînên wî xwîn diherike. Xwedî pir li ber ketiye; birînên wî girêdaye..

Sibetir seh wenda dibe, xwediyê wî pir lê digere, nabîne.. dibêje qey ji ber birînên xwe li cîkî ketiye û miriye..

Qederê du mehan derbas dibe, xwediyê wî dibîne ko sehê wî ji nişka ve xuya bû. Lê ne bi tenê; pê re du sehên din hene ko ji wî bilintir û gir û ji wî hêj ciwantir in. Ew jî di rengê wî de bûne: qilçik-şîn! Mêrik, pir kêfxweş dibe, heke baskên wî hebiwana ewê ji kêfa bifiriya.. Ji mêvanê xwe re hema bi lez û bez berxekî serjê dike û li ber wan datîne...

Her sê kûçik wê şevê xwe rehet dikin. Sibehê, sehê pîr dikeve pêşiyê û her diwên ciwan didin dû wî.. Xwedî jî dizane ko hikmetek di vî îşî de heye, ew ji pê wan dikeve ..

Seh berê xwe dide nava deviyên.. wargehê guran. Cara pêşîn ew bi tenê diçe nav deviyên, her diwên ciwan xwe li paş vardiqilînin.. Vêca gur dajon ser sehê pîr.. Hingî, her diwên ciwan mîna birûskê xwe dirêjî ser guran dikin, Gur çel-

---

pênceyek hebûn. Şerekî mezin di nav wan de dibe.. Lê seh, nemaze her diwên ciwan zora wan dibin û guran yek bi yek dixeniqînin.. û heyfa sehê pîr ji wan hiltînin.. Paşê, vedigerin mala mêrik.. xwîn, bi ser çav û guhê wan ve diherike.. Mêrik, dîsa ji wan re berxekî serjê dike û birînên wan derman dike. Lê mixabin, sibehê gava xwedî ji xew radibe û li dora xwe dinêre her sê seh jî xuya nakin .

* * *

Piştî çend salan, mêrikê Erziromî û mêrikê Zebdanî hevdû li Sûriyê dibînin. Zebdanî çîroka sehê xwe, ji dostê xwe yê Erziromî re dibêje.. Erziromî jî dibêje: Belê, xebera te ye.. Seh, pîr bû bû.. Rojekê min dî ji nişkava xuya kir, piştî du-sê rojan ew û herdu cewrên xwe wenda bûn û piştî mehekê dîsa her sê jî xuya bûn. Her du sehên ciwan cewrên wê bûn.. Piştî du-sê mehan ew bi xwe mir, cewrên wê man ...

---

*Kovara Ronahî, Hejmar:14, sal:1943.Rûpel:11.

Gulçîn

Gulçîn.. Keça Newres begî bû.. nûxuriya dê û bavê xwe bû.. Ji wê pêvê keç û kurên Newres begî tune bûn. Ji lewra pir bi delalî û nazenînî mezin

---

bû bû. Ji aliyê xweşikbûnê jî yekta bû. Bejinzirav.. porzerî. çavkesk bû.. Salên wê nuh keti bûn hijdan. Xweşikbûna wê di nav êlê de bû bû dengîn. Gelek xort peresteşkarê wê dibûn. Lê kesî ne wêrî bû ew ji bavê wê bixwesta.

Newres beg, ji giregirên bajarê Nolê û serekê êlê bû; merivekî pir xedar û xwînxwar bû. Her kes ji wî dilreş bû bû.. Li her cîhê paşgotiniya wî dihate kirin, ji bin ve ji wî re çal dikolan...

Dijminê wî ê bêeman Seydo axa.. ji serekê êlê bû, û hîmê êlê bi xwe bû. Yê ko gelek caran xewa Newres begî ji çavên wî difirand, Seydo axa bû.

Newres beg jî, êdin rind fam dikir ko text û bextê wî tê hejandin. Heke ev hal hinekî din jî pêş ve biçê ne êl dimîne ne mêl. Diviya bû dermanekî ji vî derdî re bibîne. Bi şev û bi roj, dûr û dirêj difikirî.. Paşiya paşîn çareyek qenc dît..di dilê xwe de got: Heke min Seydo axa ji xwe re kir zava; tirsê min ji tiştêkî namîne .

* * *

Newres beg keça xwe.. Gulçîna nazenîn ji Seydo axa re pêşkêş kir. Seydo axa jî bi dil û can ew xwest. Beg û axa li hevdu hatin... nîşan bi Gulçînê ve kirin... şêraniya wê vexwarin.. piştî sê mehan jî ewê daweta wê biba...

Newres beg, ji zû da ye ji xewa şevan bê par ma bû.. piştî vê lihevhatinê, cara ewilî serê xwe danî ser balîfê, bê tirs û perwa raket..

Lê Gulçîn.. Gulçîna reben, çi bi serî dihat?.
Dinya li ber çavê wê tarî bû bû.. di her tiştê de
reşbûnek didît. Roj, hêv.. her tiştê sipî û ronî. Ji
wê re reş xuya dikir... Ewê çawan ji Seydo axa re
biba jin? Seydo axa, ji pênçeh salî ne mezintir ba,
ne biçûktir bû. Rûyê wî bi xurî.. çavekî wî sipîk li
ser bû.. digel vê pîrbûn û kirêtbûnê sê jinên wî jî
hebûn. Du sê kêçên wî berî Gulçînê bû bûn bûk...

* * *

Yê ko însanê natewan dijîne hêvî ye. Hêvî
nebe, însan nikare jiber kul û derdê dinê debar
bike. Xwîniyê ko dibin ber sehpe, bi dar ve bikin
û ben dikine qirika wî dîsan hêviyeke felatê
heye... çavê xwe digerîne da ko padîşah ji bona
efa wî fermanê bişîne...

Gulçîn jî bê hêvî ne ma bû. Dixwest ji xwe re
çarekê bibîne û ji vê ênînivisa reş, ji vê serencama
dilşewat bifilite.

Li ber çavê Gulçînê hêviyek hebû: Pîra Bêzê..
Pîra Bêzê, pîrejineke sêhirbaz bû.. bi sêhrên xwe
nîşana gelek zavan şikandi bû.. dilê hezar xort û
keçan xisti bû hev.. gelek jin û mêr ji hev da bû
berdan.

Gulçîn, rojekê xwe gihand pîrê, bi dawa wê girt
û hejand, destê wê maçî kir û derdê xwe jê re got:
Pîrê, ez di bextê te de me, min ji vî agirê dojhê
xelas bike. Tu çiqas pere bixwazî diya min ewê
bide te. Diya min jî vê zewacê naxwaze.

Pîrê, qederekê dama, paşê ji wê re got: Keça min divê ez te bigihînim ba Şêx, Şêx Şefqet, kane te ji vê gerdabê biderxe.

Di nav xwe de rojek bijartin, ewê bi hev re biçûna nik şêx.

Berî ko herin cem Şêx, pîrê çend şîret li Gulçînê kirin: Şêx, ji malbata pêxember e, divê berî ziyareta wî tu bi destmêj bî, paşê keça min, ew bi rûhê îns û cinan dizane, di her gotineke wî de bereket, di her pirseke wî de qudsiyetek heye. Heke wî ji tiştêkî sipî re got reş e, bizane ko di vê gotinê de hikmetek heye. Divê dilê te ji aliyê wî de paqij be, da ko ew jî daxwaza te bizane û bîne cih).

Gulçîn gotinên pîrê yek bi yek kire serê xwe.

Gava ketin hundirê xewletxana şêx, şêx got: Pîra -Bêz ! malava, ev bûn çend hefte, tu xuya nakî, tu li kû yî? çi bi te hatiye. Bi dilê min xweha te hati bû mêvaniya te, ne?

Pîrê, berî li şêx vegehrîne carekê li Gulçînê nêrî û serê xwe jê re hejand û paşê li şêx vegehrand û got: Ez gorî, rast e, xweha min Seyrê hati bû mêvaniya min, ji lewra ez ziyareta te kêr mam.

Şêx got: Xem nake, ma ev ne keça Newres begî ye ?

Gulçîn got: Belê ezbenî.. û bi fedî çû destê şêx..

Şêx got: keça min, divê tu ji bona xwedaê xwe, Xwedaê erd û ezmanan jî destmêj bigrî û nimêj bikî, ne bi tenê ji bona hatina vir .

Pîrê, careke din li Gulçînê nêrî û serê xwe jê re hejand .Bi vê serhejandinê rastbûna şîretên xwe dianî bîra wê, keçik jî; heyran, heyran di hizûra şêx de diricifî.

Şêx got: Keça min, ne hewce ye ko tu serhatiya xwe ji min re derpêş bikî.. ez, bi êş û birîna te dizanim, kesî ji min re ne gotiye û ez dizanim. Keça min, xem nake, bihna xwe fire bike, ez bavê te me, ezê te ji wî seyê çopir xelas bikim.

Şêx bi salên xwe ne di wê çaxê de bû ko ji keçikeke mezin re bigota (keça min, ez bavê te me) salên wî sî an sî û pênc bûn, yê ko ew dikir dewsa bavîtiyê şêxîtiya wî bû, ji lewra ev pirsên ha ji Gulçînê re giran ne dihatin. Mafir, di dilê wê da bawerî çêdibû.

Diviya bû pîr derkeve der. Pîrê şêx û keçik di xewletxanê de bi tenê hiştin û ew derlet ber derî, da ko kes bê destûr nekeve xewlet-xanê, kes nebihîze ko Gulçîn bi wê re hatiye nik şêx.

Şêx, çend caran destê xwe di ser serê Gulçînê re bir û anî, paşê destê xwe danî ser êniya wê, hêdî, hêdî berjêr daxist, ser çavê wê, ser rûyê wê, bi çengên wê girt û hejand. Keçik jî mîna pûtekî kevirî sekinî bû, deng ne dikir. Dilê şêx gelek bi

---

wê dişewitî, mîna bavê wê êniya wê maçî dikir,
çavê wê radimîsand. lêvên wê dimijand.

Gulçînê, ji ber dilovanî û mihribaniya şêx fedî
dikir, nikarî bû çawan ji wî re sipas bike, deng ne
dikir. Bê guman şêx ji wê re çare didît, ewê ji wê
dojehê xelas bikra. Ji xwe ev tiştêkî hêsanî bû.
Şêx kanî bû rûhê Seydo axa bikişîne nik xwe û jê
re ferman bike, da ko ji riya Gulçînê bi derkeve,
keçikê li ber çavê wî reş bike.

Şêx, perçak kils kire destê xwe û li erdê xêzek
girover kişand, ew Gulçîn ketin nav û ji Gulçînê
re got: Zîhar, tu ji nav xêzê dernekevî, ezê rûhê
wî sehî bikişînim vir û li vir bitevizînim.

Gulçîn jî wisan dikir, paşê şêx hinek bixûr
avête nav agirê kuçik û çû paş perdê, qederekî ma.
Gava dûmana bixûrê hundirê xewletxanê tijî û tarî
dikir, şêx jî, bi lez û bez toza fosforê di canê xwe
dida. Êdin, hundir ji dûmana bixûrê rind tarî bû
bû, tariyeke şîn. Gulçîn ji nav xêzê tev ne
digeriya. Hingî şêx, bi dengekî ecêb got: ya hû! û
ji paş perdê pekiya, ji rû û laşê wî nûr dibariya.
Gulçîn ji ber vî kerametê şêx veciniqî û tirsiya, lê
ji bona ko ji Seydo axa, ji wî agirê dojehê xelas
bibe her tirs, her westandin her fedakarî da bû ber
çavên xwe .

Şêx hat, ket nava xêzê, xêz pir teng bû, ji
bona ko Gulçîn ji nav bi dernekeve, her du laş
keti bûn qalibekî.

Şêx, destê xwe dirêjê rûhê Seydo axa dikir û dikişand. Destê wî ê nûranî mîna birûska di nav şeva tarî de biçirise, ronî dida. Bi destê din jî Gulçîn di himbêza xwe de diguvaşt, da ko ji nav xêzê bi der nekeve û tilsim xerab nebe. Şêx, bi rûhê Seydo axa re dipeyivî û jê re emr û ferman dikir .

Rûhê Seydo axa jî tu eksîtî ne dikir. Her tişt di rê de bû. Ev mizgîna ko şêx dida Gulçînê, û ji kêfan keçik di nav himêza xwe de diguvaşt, çav û rûyê wê maçî dikir, lêvên wê dimêt.

Gulçînê deng ne dikir. Paşê şêx got: Hadê keça min, hevalkiras, daxe.

Gulçîn di wê gavê de şîretên pîra Bêzê ji bîr kir; mîna ji xewneke bi tirs vecinîqe, bi xwe hesiya, li xwe mêze kir, li şêx nêrî. Şêx ji wê çî dixwest?! Gulçîn, ji bona ji wî agirê dojhê xelas bibe her fedakarî da bû ber çavên xwe, lê ne fedakirina namûsa xwe. Di nav du sê saniyan de ev rastiya tîrş û tal fam kir, devê xwe tijî xwezî kir û tû kir ser çavên şêx. Bê hemdê xwe, kire çîrîn, Pîra Bêzê li ber derî bihîst û ket hundir.

Şêx got: Pîra kemot, ev çî dînek e, te ji min re aniye?

Pîrê xwe avête ber lingên şêx û got: Ez-benî, tobe, tobe, esttexfirilah; paşê li Gulçînê vegeriya û got: Keça min te çî kir, zû tobe bike, ma min berê çî şîret li te kirin? Şêx dibêje: ko derpiyê ko bi

---

dîwêr ve darvekirî ye daxê jêr, da ko rûhê wî sehê çopir tê de bitevizîne û hepis bike.

Gava Gulçînê li dîwêr mêze kir, dît ko bi rastî derpiyek bidarvekirî ye. Hingî gunehê xwe fam kir xwe avête bin lingên şêx, tobe û istixfar kir. Lê şêx qet razî ne dibû. Hetanî Pîra Bêzê bi hezar hêvî û lavayî ev guneh bi şêx da efû kirin.

* * *

Rûyê rasthatiyên reş bin. Gelek caran gelek rasthatinî ji merivên sêhîrbaz re arîkarî dikan..

Seydo axa, ji nişkave, ji mala Newres begî qut bû. Piştî ko nîşan bi Gulçînê da kiri bû, her roj dihat ziyareta xwezûrê xwe, Newres begî. Lê gava ko êlê dît ko Seydo axa bi Newres begî hatiye xapandin, Ji wî re jî bûne dijmin; şevê sê çar xortên fedakar xwe avêtin mala Seydo axa, ew dane tirsandin, ji wî re gotin: Ya Newres beg, ya êl.

Seydo axa nikarî bû zû bi zû xwe ji êlê bike; çend rojan ji mala xwe bi der ne ket. Heke ji kuştina xwe ne tirsîya dibû ko dev ji êlê berda û Gulçîn mar bikira.

Qederek derbas bû; Seydo axa bi ser beg ve ne diçû.

Hêviya Gulçînê hati bû cih. Şêx ji wê re havileke mezin kiri bû, ew ji agirê dogehê xelas kiri bû. Lê diviya bû rûhê Seydo axa tim bê kişandin û tevizandin, da ko careke din li Gulçînê

---

venegere. Ji bona vê yekê, diviya bû Gulçîn jî li nik şêx hazir bibe; her ji çend rojan carekê. Her cara ko fîrset bidîta, teva Pîrê diçû nik şêx, rûhê Seydo axa dikişandin. Gulçîn, lavahiyeke din jî ji şêxî dikir. Dixwest rûhê wê û nivîsekarê bavê wê Serwer bigihîne hev.

Serwer xortekî pir çeleng û pir bedew bû, di dibistanên bilind de xwendî bû, wî û Gulçînê gelek ji hev hez dikirin. Lê ne ji zadeganan bû, ne hemberê Newres begî bû ko ji wî re bibe zava.

Şêx ev lavetiya Gulçînê jî qebûl kir, tim rûhê wan digihand hev.

Êdin bi her hawayî Gulçînê baweriya xwe bi şêx û kerametê wî dianî û xwe disparte wî, bi wî re rûdinişt, bi hev re dixelwetanê de ava zemzem vedixwarin.

Şêx, rûhê dijminê wê ditevizand, rûhê wê jî dişand ba evîne wê Serwer. Gava laşê wê bê rûh dima dikire hêmêza xwe, di nav nûra xwe de vedigevizand. Gulçîn, bi dil û canê xwe ve bû bû mirîdek ji mirîdên şêx. Ji heftê du sê caran, her carê sê çar saetan li xewlet-xana şêx dima, bi şêx re kewser û zemzem vedixwar, bi wî re bi cezbê diket, rûhê wê ji laşê wê derdiket, bi rûhê şêx re bi per û basik dibûn, li ser bihuşt û ezmanan perwaz, perwaz difiriyan.

* * *

Şeş heft meh derbas bû bûn. Di zikê Gulçînê de tiştêk diliviya, lê wê nizanî bû çî ye !...

Ne dihate bîra wê ko gava Zemzem û kewser vedixwar, sermest û serxweş diket, hingî şêx, ji nûra xwe jî hinek jê re dida nûşîn.

Şêx jî bi vî tiştî hesiya bû, êdin qenc dizanî bû piştî du, sê mehan ewê rûreşî xuya bike. Vêca diviya bû nexweşa xwe derman bike, bi wî dermanê ko gelek nexweşên mîna Gulçînê da bû derman kirin, tozek ji teberika kalikê wî.. Hinek ji wê tozê fikir nav piyanek av, ew bi nexewşên xwe dida vexwarin.

Piştî ko Gulçîn ev derman vexwar, roj bi roj, mîna Reyhanekê diçilmisî, weke mûmekê diheliya, di nav du sê heftan de bi carekê ji taqet ket, ket nav nivînan û rojekê mîna çirakê ji nişkave vemirî.

Belê, Gulçîn mir lê hêj di hundirê wê de şêxekî biçûk, şêxekî bê guneh diliviya.

Zîwan: 30/3/1943

---

*Kovara Ronahî, Hejmar:16, sal:1943.Rûpel:5, 6, 7, 8.

Nêçîra Berazan

Em di rê ên bi devî û bi kelem re diçûn; di gelek newalên kûr, di pir zinarên bilind, di hevraz

---

û hevjêrên dûr û dirêj re derbas dibûn.. Ez û du hevalên xwe bûn. Sehên me bi me re, tîfîngên me li milê me, rextên me li pişta me bûn. Destên me bi lepik, lingên me bi goreyên rîsînî û bi pêlavên xurt nixumî, bedena me bi çekên tekûz girêdayî bû. Zivistan û çele bû. Em diçûn çayê Mancêlê, nêçîra berazan .

Ev ne cara pêşîn bû; gelek carê din em bû bûn rêwiyên vê reyê. Nêçîra berazan, ji me re bû bû mereq û serguzeştekan.. me, ji vê ser-guzeştê heweseke derûnî distend.

Bi roj, em dimeşîyan, bi şev jî em di şikeftan de diman, Piştî sê rojan, me nêzîkî li armanca xwe kiri bû.. ber bi êvarê bû .. dinya pir sar bû.. em gelek westiya bûn.. lê me nêzîkî li şikefta (Govê) kiri bû.. gava em bigihîştina şikeftê me zû ji xwe re agirek dadaya, xwe germ û rehet bikira...

Em, gihiştin ber şikeftê. Lê mixabin şikeft, ji bextê me re, hilweşîya bû. Diwî ciyî de tu şikeftê din tu ne bûn.. em, nikarîbûn, bi şûn de jî vegerin; di şevreşê de, di wan rêlên bi kevir-kuç de bi rêveçûn ne mimkîn bû.. tebayên kûvî û derende jî bê hed gelek bûn. çar ne çar.. me xwe da ber latekê cî pir teng bû, têra hewîna me û sehên me ne dikir. Bi dişwarî me xwe bi cî kir û me agirek dada.

Piştî şîvê bayekî reş dest pê kir.. peşkên baranê hatin.. her ke çû ba bêtir, baran zêdetir bû. Agirê me vedimirî, canê me şil dibû.. em, ji serma diqefilîn. Sehên me jî, diricifîn, teriyên xwe dikirin nav lingên xwe, berên xwe ber jor ve dikirin, û kûr, kûr di zûriyan. Xuya bû, înzara encameke xerab didan me.

Herke çû, şev, reş û tarî, ba û baran bêtir dibû. Tenê gava birûskan vedidan, me kanî bû ber xwe bidîta.. Em ditirsiyan ku tebayên kûvî bi ser me de bigirin û me şerpeze bikin.

Nîvê şevê ba kem bû baran sekinî..ewrên reş perçe perçe belav dibûn.. li cî ciyan histêrkan xuya dikirin.. xwîn û taqet li me vedigeriya. Lê qederek derbas ne bû, li şûna ewrên reş, ewrên spî û bilind çêbûn; bê guman ewrên berfê bûn.

Bi destê sibê re lepe-lepe berf hate xwar, dinya ronî dibû; me kanî bû ber xwe bidîta.. Me xwest ko em, bêlan (merhele) kê bi şûn da vegerin, û berî felaketekê em xwe bigihînin şikeftê. Em li rabûnê bûn, keriyek beraz li me der bûn.. ew berazên ko berê quncik-quncik ji ber me direviyan, vêcar har bû bûn û xwe dirêjî me dikirin.

Me, her sê hevalan piştên xwe dan hev û me berê tîfingê xwe bi wan ve kirin. Sehên me jî; ji me re dibûn sîper; mîna pilingan dajotin ser wan.

Cengek mezin û no di nav me de çêbû.. berikê me diqediya lê hejmarê berazan, çiqas dihatin kuştin jî, bêtir dibûn; kerî, kerî dihatin gazî û hewara hevalên xwe. Berf pêde dibariya.. bager û pûkek ecêb çêbû bû, niva ne tenê beraz, ji her çêşîdî kûviyên derende xuya dikirin... Wan jî bi çavekî birçî, dirêjî me û sehên me dikirin. Êdî, berikên me qediyên. Vêcar, me singuyên xwe bi ser tîfingê xwe ve kirin.

Qederekî bi dest-lepê jî me li ber xwe da. Paş vê tabê taqet di me ne ma; em her yek li ciyê xwe ketin. Berê her sê kûçikê me hatin kuştin.. Kûviyan, cendekê wan, bi erdê re dikişan, û dibirin. Ez keti bûm kortalekê.. berf li ser min tije bû bû.. ji ber çavên kûviyan wenda bû bûm. Her ko diçû berf, li ser min bêtir, barê min girantir dibû; min nikarî bû xwe tev bilivanda. Lê vêcar min ne sar bû; mîna di nav kurkekî de bim, canê min germ dibû..bîna min diçikiya.. di nav kefenekî spî û tebiî de. Hêdî-hêdî dimirim.. hêvî û çara xelasê ne ma bû. Gava meriv li ber candayîne be, hemî ser-hatin û seren-camê meriv mîna şîrîtên sînemayê li ber çavên meriv derbas dibin; Di wî halî de gelek tişt dihatin bîra min.. mafîr ev dengê ahengdar ku berî bîst û çend salan gava ez biçûk bûm min, tim dibihîst; (Elahî heq.. Mewlayî heq.. Rizayî heq..) .

Ev dengê derwêşekî cil-kesk bû; hersal, du-sê caran, û her carê ji nişkave xuya dikir, Bejn-dirêj, esmer, rî-sor bû.. cibê wî kesk, kum û xavika wî kesk bû.. tizbiyek kesk û balagir di hustiyê wî, keşkûlek ji gwîzê hindê li milê wî, çilakekî dirêj û ser-hesin di destê wî de bû.. kûçe, kûçe digeriya û bi dengê xwe ê ahengdar ban dikir: (Elahi heq.. Mewlayî heq... Rizayî heq...) Her kesî, jê re zarokên xwe dianî.. wî jî, destê xwe î pîrozî di ser serê wan re digerland.. Mala her kesî mala wî bû; li her cî kanî bû raketa, li her cî kanî bû bixwara. Pîra min bi xwe pir xatirê wî dizanî bû; pere û xwarin ji wî dirîx ne dikir. Wî jî, destê xwe li ser serê min digerland, bi dizî tiştêk dixwend û pif dikir dora min .

Gelekan, ji wî re, digotin:

(Xalê Xizir e.. ji nişkave xuya û ji nişkave wenda dibe..di rojekê de kane dinê hemî bigere..)

* * *

Di bin tebeqeyên berfê de, hilma min diçi-kiya, xwêdaneke germ ji laşê min biderdiket. Hingî bîrê wisan dihatin heşê min û berge (menzere) yên welê dihatin ber çavên min.

Ez, di nav muhîtekî dîndar de, xwedî û mezin bû bûm, baweriya min hebû ku ew derwêşê cil-

---

kesk, ew xocê Xizir bê îmdada min, û min ji mirinê xelas bike.. ew derwêşê xwedî keramet û xwedî mûcîze ku di rojekê de kanî bû li dinê gişî bigere, kanî bû di wê tengayiyê de bê hewara mirîdê xwe î kevin.

Ez di vê hêwiyê de bûm, dengê ji hatif hate guhê min, digot:

(Metirse, ez hatim), min li jor nêrî; tebeqên berfê ji dîtina min re manî ne dibûn.. min dî, ji jor ve murxekî gir, guş, guş difire û ber bi min da dikeve.. paşê li ber min venişt.

Min, bi hêviya xocê Xizir dilê xwe vejandi bû; min digot qey derwêşê min î cil kesk û keşkûl bi dest e.. mixabin murxekî per-dirêj, sîng bi purt, û ser girover û ser mezin bû..

Hingî hêviya min şikest; bê guman ev murxekî berate (cenaze) yan bû.. berî ez bimirim, bîna min hilaniye û hatiye cendekê min bixwe. Lê murxê gewre, murxê pirheybet ne ji wan murxên beratan bû; pencê xwe î polayî, bi dilovanî, li ser serê min gerand û ez avêtim ser basikê xwe î hesinî û ez ber bi ezmanan firandim. Êdî tirsê min ji mirinê ne ma bû; bi çavekî jîndar û bi dilekî azad min li dinê dinê ..

* * *

Gava min çavê xwe vekir, min xwe li ser basikê tu murxan ne dît. Ez, li mala xwe, di nav nivîna xwe de bûm. Tixtorekî cil-spî serê min bilind dikir û bi kevçîkî derman bera qirika min dida.. li rast û çep du sê merivê min bi tirs li min dinêrîn.. hêsir ji çavê wan diherikîn .

Tixtor dikeniya û digot :

-Êdî, metirsin .. nexweşê me kefen çirand..

Heşê min, hêdî, hêdî dihat serê min.. ez ji bîst rojê de nexweş bûm.. nexweşiya min tîfoseke giran û bê eman bû ...

---

*Nêçîra Berazan, di rojnameya Roja Nû, hejmar/48/, sal:1944an de jî hatî bû belev kirin.

*Kovara Ronahî, Hejmar:28, sal:1945.Rûpel:5, 6, 7.

Inqîlaba sor a mezin

-Em cengê naxwazin !

-Me Qeyser navê !

-Her bijî koma millet ...

Di meha marta 1917an de bû; bi herzaran pale û xelkê Petrêsbûrgê girûh-girûh, di kuçeyan de digeriyan û ew pirsên jorîn bi hev re û bi yek dengî digotin ...

Qeyser û malbata wî û zadeganan; ji paş pencereyan, li van komên rênçber, pale û cîwelekan dinêrîn, qeh-qeh dikeniyên û digotin:

- Zûrîna van seyan em gêj kirin..

Bi rastî jî Qeyser û zadegan gêj bû bûn. Lê ne gêjbûneke tebiî, gêjbûneke siyasî bû.. Rûyê wan, heke bi sextekarî dikeniya, dilê wan bi rastî digiriyan, taya mirinê bi qirika wan girti bû, text û bextê wan dihejiyan.

Ev hal ne tenê di kuçên Petrêspûrgê de çêdibû; li welatê Êris, li her cî qewimî bû.. Pale, rênçber û cîwelekan azadî û serbestî dixwestin.

Mîna her derê, li Êristanê jî millet tebeqe tebeqe bûn; Zadegan, bajarî, gundî, pale, rênçber, cîwelek... Bajarî (Burjawzî) tebeqeyên navîn, zadegan tebeqeya serdest, pale, rênçber û cîwelek bindest bûn. Zadegan bi keda wan dijiyan, bi keda wan zewq û sefa derbas dikirin, her çêşîd cewr û cefa li rênçber û paleyan dikirin.

* * *

Di bablîska nozdan de cara pêşîn, Karl Maks derket meydanê û ev nîzama civakî.. nîzama tebeqeyan ya tewş çebûl ne kir, û fikrên xwe ên Marksî pêş ve ajot...

Karl Maks, digot: (însan e, xwîna ku di damarê wan de digere, giş sor e.. kes xwediyê xwîna kesk nîne û heqê tu kesî tune bi keda xelkê bijî, û ew kes bi xwe bê kar û bê emel be..)

Înqîlaba Fransa a mezin (1789) an jî, li ser bingehêkî wisan çêbûye û ji wê rojê ve, pozê zadeganiyê hatiye şandin û her kesî lezeta azadî û serbestiyê tam û fam kiriye.

Mizgînbelav (mibeşir)ê fikrên Marksî û qehreman û fermanarê inqilaba bolşewîkî (Lenîn), navê wî ê rastî (Vladmîr Îlitiş Îlyanof) e. Di sala (1870) de, li (Sînbirsk) ê hatiye dinê. Ji roja ku bîr biriye, fedaiyê azadî û insaniyetê bûye û di vê rê de bi şev bi roj, mejiyê xwe, bi dest û lepên xwe xebitiye.

Înqilaba(1917)an ku di Êrîstanê de çêbûye, ne inqilabeke ji nişkave bû, ne jî mûcîzeyek bû. Na ew, berê dara ku (Lenîn)ji sî salî ve çandi bû.. Zadê tovê ku Lenîn ji salan ve li zeviyên Êrîstanê belav kiri bû..Di zemanê ku nîrê Qeyser hustiyê wî û hevalên wî ba dida.

Lenîn hêj hevde salî bû ji darilfinûna Qazanê hate qewitandin. çima ku têkilî nimayişên sewrewî bû bû. Di wê salê de birayê wî ê mezin (Aleksandir) jî hate dar ve kirin.

Lenîn, pir ji xwendinê hez dikir, nemaze pir bala xwe dida kitêb û fikrên Karl Maks û ji wan fikrên civakî hîn bû cara pêşîn kitêba xwe a bi

---

navê (Mesela gundiyan) nivîsî û ji sala 1893 an ve li Pêtrêsbûrgê dest bi karê xwe î fermandarî kir.. Berê xwe da siyaseta iştirakiyê û berî her tiştî xwest ku karê paleyan rêz û xêz bike... di navbera sala 1894-1898an de, partiyek iştirakî demoqrati çêkir û fikira înkîlabê, bere-bere, belav kir. Rojnameyek bê îzin jî derdixist. Paşê hate girtin û nefiyê Sîbiriyaê bû.. hetanî sala 1900 li wir ma. Li wir jî ji xebata xwe ne dima.

Piştî ku ji menfayê vegeriya teva du hevalên xwe (Martof) û (Tobrison) ji Êrîstanê derketin û çûn, li mehcerê teva (Blîxonof) û (Aklorê) û (Fîra Zasolîts) Rojnameyek bi navê (Îskera)-yanî pirîsk-derxistin.paşê çûne, Brûksêlê. Li wir jî hewîn ne kete wan, rabûn çûn Londrê dubirî (ixtilaf) ket navbera civata (Îşkera), bûne du partî. Bolşewîk û Menşewîk!.. Lenîn serekê bolşewîka me; bi navê (Briyod) yanî ber bi pêş rojnameyek derxist. Di (1905) an de Lenîn vegeriya Êrîstanê. Di wê salê de li Êrîstanê hemî fikir û nezeriyatên inqîlabê ketin meydana emelî. Di meha çileyê pêşîn de li Moskoyê, di bin femandariya civata soviyêtan îxtilateke miseleh çêbû; deh rojan xwe li ber leşkerên Qeyser ragirtin û pê re şer kirin. Menşewîka ev îxtilala bi xwîn û agir ne dixwestin; wan jî hevaltiya Qeyser û bûrjwan dikirin.

Di sala (1907) an de, Lenîn, dîsa mecbûr bû, ji Ûrîstanê bi derket. Sala (1912) an de, Lenîn ji xalîçya-sînora Ûrîstanê-dest bi cidalê kir. Gava cenga mezin di sala 1914 çêbû, îşaretên îxtîlalê bêtir xuya kirin û Pêtrêsbûrg dida veciqandin.

Di sala 1917 de îxtîlala îştirakî li Ûrîstanê, di bin fermandariya partiya bolşevîkî û Lenîn de xuya kir. Eve serê dîroka wergerandina zadegan û sermayedaran, serê dîroka heq û rastiye, serê dîroka azadî û serbestiyê.

Di meha Adara wê salê de, paleyên Petrêsbûrgê girêv û nimayîş çêkirin li kûçeyan bi sed hezaran digeriyan û digotin: (Em Qeyser naxwazin.. Em azadiyê dixwazin... Her bijî koma mîlet!..) Di serê meha martê de agirê îxtîlalê gurtir bû; qozak û leşkerên ku Qeyser dişandin ser nimayîşkaran, teva wan dibû û bi wan re, li polîsên Qeyser dixistin.. Êdî, reyek li ber Qeyser ma bû: ji textê xwe î zêrîn daketin !

Bi daketina Qeyser, derbeke mezin li iqtîsad û idareyên pê cengê û li rûyê zade-ganan ket. Îxtîlala Martê, tenê bi destê gundî û leşkeran çêbû.. piştî heşt mehan îxtîlala çiriya paşîn dest pê kir. Vêcar li her cî bolşevîk serdest bûn.. Di bin serdariya Lenîn de hikûmetek bolşevîkî çêbû. Hingî bajarî (Bûrjwazî) an jî, di bin serektiya prens Lifof û Mîlikof de hikûmetek çêkiri bûn. Di Nîsanê de, Lenîn programa xwe ya ji deh

---

madeyan belav kir. Ev program, mîna bombeyekê teqiya. Di pişt re îxtilala çiriya paşîn dest pê kir. Di Îlonê de Lenîn, dixwest dawîya her tiştî bîne. Lê di meha çiriya pêşîn de, her tişt safî û paqij kir. Împeratoriya Ûrîsa xûnxwar û xedar hilweşiya, li dewsa wê yekîtiyê û biratiya mîletên Sovyêt çêbû...

Di nav heşt mehan de nav û dengê fermandariya Lenîn bi ezmanan ket. Di salên paşîn de, wacibên Lênîn bêtir û mezintir bûn. Lê mixabin mirinê ew ji wan bê par kir.

Piştî Lênîn, Stalîn bû fermandar û serokê welatên sovyêtan. Ev merivê polayî roj bi roj welatê sovyêtan kire bihuşt, ji mîletên wê derê re, her çeşîd refah û bextiyarî bexş kir û dike. Îro li Ûrîstanê, herkes, li gorî xebat û karê xwe, digêje mirazê xwe .. herkes azad û serbest e. Yek nikare li ê din cewr û cefayê bike û yek nikare bike dû xebata ê din bijî .. Mezinatî û biçûkî bi bav û kalan nayê qiyas kirin, tenê bi xebat û têgîştinê..

Di nav mîletên sovyêt de, yekîtiyek û girêdanek yekta heye. Mîletên biçûk û mezin di hiqûqên qewmî û dînî de qandî hev in. Her mîlet bi zmanê xwe dipeyive, dixwîne û dinivîse ...

Kes nikare dîn û qewmiyeta ê din tehqîr bike, ji bona vê cezayên mezin têne dayîn.

* * *

Li welatê sovyêt de çend gundên Kurd jî hene. Ew jî, ji her heqê xwe ên qewmî û dînî îstifaê

---

dikin. Di her gundê Kurd de dibistan û kolxozê Kurdî hene, rojnameyek bi navê (Riya Teze) li wir derdikeve. Em bi dilxweşî dibihîzin, darilmelîmîn û lîseyek, encimenek zanistiyê jî hene. Libatên vê encimenê, salê, bi sedan û ji her çeşîdî kitêbên Kurdî dinivîsin û didin çap kirin. Daxwaza me, ji bona wan ev e: Her tim pêşveçûn û serfirazî !

- *Kovara Ronahî, Hejmar28, sal:1945.Rûpel:23, 24.

Serencam

Gava meriv ji halê xwe ne razî, û ji pêşiya xwe bigûman be, dizîvire, li rojên xwe ên derbasbûyî dinêre... mîna pîrên rizîyayî ko ne jî dixwazin bimirin.. tenê û tenê li rojên xwe yên çûyî

---

bifikirin; xortaniya xwe, zarotiya xwe bînin bîra xwe û bi vî awayî bîna xwe biderxin ...

Ez jî wisan bûme; ez jî bûme xortekî pîr. Li pêşiya xwe denêrim: leylan û guman... Li dora xwe mêze dikim; mij û dûman !...

Belê, ez jî mîna wan kal û pîrên xurde, rojên xwe ên derbas bûyî, nemaze rojên zarotiyê tînim bîra xwe, bi hezar û yek hesretî dilê xwe tije dikim û ji wan lezeteke derûnî distînim.. Ew pelên ko ji kitêba jiyîna min hatine çirandin, îro perçên wan î riziy-ayî berev dikim, bi hev dizelqînim... dixwazim ji wan, kitêba bextiyariyê çêbikim. Sond.. Guneh.. Rojên derbasbûyî... Ser- encam.. her yek ji van, ji kitêba jiyîna min a hezîn rûpelekî rengîn in. Lê rengîn di bin, zengîn dibin... dîsa pelinin çiriyayî û riziyayî ne.. Serencam jî rûpelek ji wan pelan e... Berî bîst û pênc salan bû... Bi meh û hefteyên xwe, bi şev û rojên xwe, bîst û pênc sal.. Di nev hundirê mala me de, ji nişkave, hay û hûyek çêbû: birayê min Fethî, piştî nexweşiyêke pir kin, Nexweşiyêke du sê rojan dimir... Ew şîn û girî ji bona wî bû.

Fethî, sal û nîvekê ji min biçûktir bû.. çavreş; rûgewr... ji min bilintir û girtir bû...

Ez; ji her kesî bêtir, li ber mirina wî diketim him ji ber hezkirina xwe, hem jî; ji ber gunehê ve... Min, xwe ji ber mirina wî mes'ûl û gunhekar dizanî bû...

Li welatê me adetek heye, Her kes fêkî û êmîşên xwe ên ko ji havînê û payîzê de, dicivînin dixin den û kûpan, derê wan diseyînin û di ser salê de deriyê wan vedikin... Ne hişk dibin ne kevin... mîna berê ter û taze dimînin... Wê salê me jî mîna her gav êmîşên xwe yê zivistanê hîlanî bû.. heft, heşt denên mezin lebaleb tije bûn û derî seyandî bûn. Êvara sersalê mala me ji dost û malbatê tije bû.. zarokên biçûk bi meraq li benda merasîma vekirina denan bûn.

Gava diya min çû mexzana êmîşan, denekî dev-vekirî û hundirvala dît... Bi ruyekî tîrş bi milê min girt û ez hejandim.. hêj ji min tiştê ne pîrsî bû, min got: Fethî... Fethî, deriyê den vekir û sincoq û kêsmê li zarokên taxê belav kirin;..) Fethî ne li wir bû, çû bû sersala meta xwe... Di vegeerê de, diya min ew girt û dû şîmaqên bi tîn li ruyê wî xistin... Reben, haya wî ji tiştê tune bû; hingûr, hingûr giriya ...

Deriyê den min vekirî bû, û min bi destê xwe êmîşê hundirê wî, hêdî hêdî, kişandi bû... lê ne ji bona xwe, ji bona çîrokbêja gunehkar; Xecê ...

Xecê, pîrejîneke çîrokbêj bû... du sêwiyên wê hebûn: yek keç bû, yek jî law... Xecê, xwe û sêwiyên xwe, bi çîrokan xwedî dikir. Her êvarên Zivistanê hundirê mala wê, ji zarokên mîna min şeş-heft salî, tije dibûn... Xwarin, vexwarin, şêranî, cîxare û gaza wê li ser me bû... Wê salê

êmîşên wê li ser min bû.. Her êvar min, dê û bavê xwe dixapand, min di got: Ezê herim cem hevalê xwe yê dibistanê Xurşîd.. bi wî re dersên xwe bixwînim. Ji wir, di dehlîzeke teng û tarî re min xwe digihand denê êmîşan û min bêrîkên çakêt û paltoyê xwe tije sîncoq û kêsmê dikir û min dibir li ber çîrokbêja xwe vala dikir. Her tim, ji min re digot: aferîn kurê min, aferîn !

Hetanî guhdarên wê tamam ne biwana, Xecê, dest bi çîrokan ne dikir.. Ewilî, çavên xwe li dorê digerland û digot:

-Sado li vir e?.. Remo kanî ye?..kanî Cemo ??...

Mirîd, yek bi yek hazir dibûn...wê jî dest bi çîrokên xwe dikirin...Ne ew diwestiya, ne jî em têr dibûn.. Gava nuh dest pê dikir dengê wê hêdî, hêdî derdiket... Ji bona ko em rind bibihîzin, me xwe bi erdê re kaş dikir û me dixwest em nêzîkî wê bibin... Paşê ne hewce bû, herke diçû dengê wê bilind dibû... heye-can di hatê.. em jî mîna wê bi cezbê diketin, dest û lepên me, bê hemdê me dilivîn.. Wê gavê qurmên daran jî, di hundirê kuçik de çiz çiz dişewitîn... Germa êgir û hilma zarokan hundirê xanî dikir mîna hemamê... Xecê, cîxarek ji cixarekê vêdixist û kûr dikişand qiriqa xwe... dûmana cixarê ji bêvila wê, pêl-pêl derdiket.. paşê digot: (Belê, em hatin kûderê... (Mîrza Mehemed, xortekî bîst salî bû... di xewna xwe de keça padîşahê periyên dît... Ji bona evîna

---

wê, terkî dinya bû... li ser riya wî heft dêw hebûn..
bi şûrê xwe yê du-neçel serê wan yek bi yek jê
kir..)

Xecê, heta nîvê şevê ji me re çîrokên dêw, perî,
cin û ejderhan digot û me jî bi can û dilê xwe,
guhdariya wê dikir û em ji qehremanên van
çîrokan re heyran diman...

Min, pir ji çîrokên dêwan hez dikir... min, di
dilê xwe de di got: Ah! xwezî ez jî rojekê mîna
(Mîrza Mihemed), qehremanê çîrokê dêwên
bibûma û şûrekî min jî du neçel hebi-wa... giyanê
min ji ber van efsaneyan diheji-ya, dilê min bi van
serguzeştan malemal dibû...

Piştî ko Fethiyê bê guneh ew her du şimaq ji
diya xwe xwarin, çû bû quncikeke odê rûnişt û
ponijî... Sibehê Fethî, bi take germ ket; nikarî bû ji
nav cihên xwe rabe.. sibetir, ta wî girantir bû;
devê wê ne digeriya...Bavê min tixtor anî ser...
tixtor, derman dayê û got: Nexweşiya wî ne tişteke
e; grîpeke sivik e..

Lê efsûs! roja sisiyan birayê min î delal çavê
xwe, bi yekcarî, li me girt û em di nava şîn û girî
de hiştin...

Belê, ev bûn bîst û pênc sal...ev serencama
hezîn, jiyîna min jehirdayî dike... ez jî, di dilê xwe
de, li wê pîrejinê, li wê çîrokbêja gunehkar û
xwînî, hezar û yek nefretî dikim....

Lê tenê, -heke ne miri be- dîsa dixwazim carekê wê pîrê bibînim û jê re bêjim; Ez jî bi evînê ketim... min ji çiyayên qaf derbas kirin.. ez jî ketim nav dêw û ejderhan û bi wan re pence-pence şer dikim... tenê tiştê ji min kême; Şûrek... mîna şûrê (Mîrza Mihemed) ê du-neçel ...

Cidêde : 14/4/1943

--

*Rojnameya Roja Nû, Hejmar:2, sal:1943.Rûpel:4

Yaney serkewtin

Vê dawiyê rojnameya (Jîn), ew rojnameya Kurdî ku li Suleymaniyê û bi destê şair û edîbê Kurd Tewfîq beg (Pîre-Merd) derdikeve, li ser (Yaney serkewtin) bendek pîr hêja nivîsiye. Ji xwe, ji kovara (Gelavêj)-kovara Kurdî- ya ku li Bexdayê bi qelemên gurûhek zanyarên Kurd

derdikeve- Li ser (Yaney serkewtin), em hinek da bûn, agah kirin. Bi rastî ev civata zanistî ku ji zûda ve hati bû avakirin û qederekî xebata xwe sist kiri bû, vê dawiyê bi vîn û evîneke mezin daye ser armanca xwe û gavên ahengdar davêje.

Ev dengê fisûnkar û jîndar, ku ji dev û dilên paqij der tê, ewê zingara guhê nezanên Kurd paqij bike... dilên şkestî tije hevî bike...

Ev ronîya ku ji meş'eleya zanistî.. ew meş'eleya ku zana û nejadperwerên Kurd mîna Mîrza Emîn Zekî, Refîq Hilmî, Elî Kemal û Marûf Ciyawuk beg kirine destê xwe, diçirise, ewê tarî û dûmana ku bi ser welatê me de girtiye wenda bike... Ewê wê mij û xumama ku li ser çayên Zaxros kon vegirtine, rake.. û çavên wan kesên ku ji hezar salan minêkarê tîrêjek ronî mane, tije nûr bike..

* * *

Vê paşiyê, di her jimarê (Gulavêj) ê de, em listeyekê bi navê bexşîşan dibînin ku comerd û camêrên Kurd, her yek, ji civata xwe re çel, pence û pênc dînanan pêşkêş dikin. Mala wan ava.. rûyê wan spî be. Metelokek heye dibêje: (Perê spî ji bona roja reş e).

Îro, em-nejadê Kurd-di her meydanê de, bi her awayî li dû mane û kêr ketine. Divê em jî rabin ser xwe, dest bi dest, mil bi mil bidin ser riya jiyînê û bê deng lê bi aheng lingê xwe bigihêjin daxwaza xwe... bi gihêjin armanca xwe ...

---

*Rojnameya Roja Nû, Hejmar: 19, sal: 1943. Rûpel: 1.

Muhra Suleyman

Ji Ermexanî re Ermexan

Şairê me yê mezin (Cezîrî) çiqas rast û çiqas xweş gotiye:

(Kesê xurbet nedî, mihnet ne xwarî cur'eya firqê)

(çi zanit, bêxeber jana, dilê dax û keser tê da?)

(Brûska hatinê da dil, felek ez pîr hilavêt im)

(Nizanim, hêj kuda bavêj, divê dewran û çerxê da?)

Ah, seydayê min !xwezî ew qudreta te ya şî'rî
bi min re heba û min îro pêt û guriya agirê dilê
xwe teswîr, bikira, xwezî.. çiqas tiştêkî bê mane
ye, ku hezar çiya şorezarî derbas bikim, ji hezar
deşt û newalî bi bihurim, û paşê bêm li cihekî
mîna vî cihî rûnim; têde gula xortaniyê bi
çilmisînim mûma ciwaniyê vemirînim û şîreya
mejiyê xwe, bi zarokên (Zêd û Umer) an, bidim
vexwarin !

* * *

Îro, piştî dahnê nîvro gava min zarokê dibistana
xwe belav kirin, min xwest hebekî derkevim dora
gund, bîna xwe ya tengijî bistînim. Hêdî, hêdî bi
rêve diçûm, û min li dora xwe dinêrî. Li ku derê
min çavendayî (menzere) yek çak di dît, li wê
vardiqilîm, û min bi ah û keser lê dinêrî. Welatê
min î kesk dihate bîra min..., ew çiyayên reng-
zirêç li ber çavê min derbas dibûn. Bê vîn, bi rêve
diçûm.. nizanim çawa bû, ji nişka ve, lingê min bi
tiştêkî ve aliqî. Gava min bala xwe dayê,
veciniqîm... û bi şûnda vekişiyam. Ev tişt, di şeklê
kuvarkekê debû. Lê ne kevir, ne hesin, ne dar û,
ne jî giya bû.

Bi rengê xwe jî, ne mîna tu rengê ku em
dizanim. Cismekî xerîb, bi renekî ecêb bû.

Belê, gava min bala xwe dayê ez veciniqîm.
çima ku her car em dibihîzin, yan jî di rojnameyan

---

de, dixwînin ku li filan cî, yan li filan derê, merivekî tişteke li erdê dîtiye, paşê di destê wî de teqîya ye, û ew kuştîye, yan jî birînkiriye.

Ez çî bizanim, di cenga îro de, erd û ezman û derya giş hatine lexemkirin. Bi vê tirsê, gava min ew tişt dît, min got qey bomba, yan lexemek e. Her carekê min lê dinêrî, min gavek bi şûnde davêt. Di wê gavê de, min fam kir, ku can çiqas şêrîn e. Lê paşê, ez qederekî da mam. Ew canê ku li (Cidêda Ertûz), bê fêde û bê sebeb diriz e, çî xêra, wî heye. Min ji xwe re go hema çidibe, bira bibe, min destê xwe dirêjî wî tiştî kir; min ew ji erdê rakir û di nav destê xwe de peland. Hingî, ji mûyê serê min hetanî serê neynûkê lingê min de şîp (cereyan) ên kehrebî çûn û hatin... dinya li ber çavê min bû mij û xumam... paşê hêdî hêdî ew mij wenda bû, li şûna wê, du dêwên reş, şûr bi dest, xuya bûn, û ji min pirsîn:

-Em dinê xan bikin, xerabe bikin ?.

Di nav çîrokan de, min efsaneyên wisan bihîsti bûn: lê rojek ji rojan, ne dihate bîra min, ku efsaneyek wisan bê serê min bi xwe, û bi rastiyeke bê guman, li ber çavê min xuya bike... Bi rastî jî ber vê rast-hatina ecêb ez rast û çep teyisîm.. Paşê min xwe girt. Berî ku caba dêwan bidim min ji wan pirs kir:

-Ev çîye, di destê min de ye ?.

Gotin: Muhra Suleyman e. Em dinê xan bikin, xerab bikin?.

-Na!... Ez, ji we hêvî dikim, nuha bira dunya mîna xwe bimîne, kanî cenabê Suleyman li ku ye?.

Her yekî wan, bi destek min girtin, û gotin: çavê xwe bigre... Hetanî min, çavê xwe girt û vekir, min xwe di hizûra Suleyman pêxem-ber, padîşahê îns û cinan de, dît. Li ser textekî zêrîn rûnişti bû.. li hemberê wî (Belqîs) ji piya bûn, di destê wê de piyanek kewser hebû... pêşkêşî pîresteskarê xwe dikir. Wî jî, dilop-dilop bi ser xwe, da dikir. Paşê li min zîvirî û got:

-Ev bûn du hezar sal, cinekî bi navê (Seydo), ev muhra min ji min dizî bû. Vaye, îro te ji min re anî; Te çi divê, ji min bixwaze...

Min dizanî bû, Suleyman pêxember padîşahê teba (heywan) ne, di dinê de, zman û zaravê teban, ji min re bûbû meraq. Min jê re go: Hêviya min ji cenabê te, mifta baxê teban û tilisma zar û zmanê wan e...

Cenabê pêxember, ev tişt min dirix ne kir; ji cinekî re ferman kir, ji min re daxwaza min anî.. Ez çûm nav baxçeyê teban.., Ji her çeşîdî teba refref difiryan... Kerî-kerî digeri-yan. Ez bi gelekê wan re peyivîm; Ji hinekan dilxweş ji hinekan jî dilreş veqetiyam. Dilê min bi hinekan şewitî mîna berx, ga û kîvroşkan.. Li hinekan jî

---

hatim xezebê wek mar, tûpişk, gurê dev-bi xwîn û kaselîsê wan (çeçel û rovî).

Cenabê pêxember, wê rojê destûra min ne da. çima ku roja dûtir muhakema kund û goyin (pepûk) hebû.. ji min re go: divê tu, vê muhakemê jî bibînî. Ez jî mam.

Wexta muhakemê hat kund û pepûk li ser kursiya îtîhamê û li kêleka hev rûniştin. Suleyman pêxember ji kund re go: Teba giş, ji te gilî û gazina dikin; Dibêjin: (Ev tebakî şûm û bêxêr e... li ser kê dixwîne, mala wan kambax dike) tu çi dibêje?. Kundê sermezî û çavzer (ku jê xuya dikir, perekî ji zade-ganiya xwe feda nake) bi giranî rabû ser xwe û go: Şahê min, tu guh didî kurm û kêzikê zeviyan... Ji bav û kalan de ew nêçîra me ne.. gêrik û mûrî jî koleyên me.. ne hedê wan ku li min gilî bikin û bi min re muhakeme bibin.

Wekîlê gêrik û mûriyan (murxê goyin) rabû ser xwe; çêlikê xwe-ew çêlekên ku kund ew di hêlîna wan de xwaribûn-anî bîra xwe, çend dilopên xwînê ji nukilê wî herikîn, û ji dil keserek kişand û got:

-çavê xwe veke, efendî! em tovê bablîska bîstan e.. îro bendeganî û zadeganî ne maye.. her kes serbest û azad e. Vê fikra tewş ji serê xwe bavê je, bira çavê te ronîya rojê bibîne.. ez îro, dawa xwîna wan çêlikên bê guneh ji te dikim..) Gufte -goyek

---

dûr û dirêj, di nav her du mêrxan de çêbû. Ez bi meraq, li bende hukmê cenabê hakim bûm... lê muxabin! giriyê kurê min î şeşmehî (Mizgîn) ez ji xew hişyar kirim.

Hingî, ji ser dîwarê xerabekî, dengê kundekî di hat... di newaleke kûr û dûr de jî, pepûkek hezîn, hezîn di naliya...

Cidêde 27/10/1943

---

*Rojnameya Roja Nû, Hejmar:39, sal:1944.Rûpel:4.

Roviyê Xapînok

-Ji Folklor -

Roviyekî defek kir stoyê xwe, li ber kûna xwe sekinî, li defa xwe dixist û digot:

(Xebereke mezin.. Daweteke giran... Pronivî-seke ecêb... Lîskê mişkan... Şerê kwîsan... Stranê şalûlan... Rabin !Rabin! Vê rasthayiya zengîn û rengîn winda mekin, werin, werin... (ding û ding...

---

ding û ding) Derbasbûna mirîşkan û kewan belaş e, rabin... rabin...) .

Kewek bi ferûçkeke mirîşkan xwe li deng giret û hatin. Kew ji ferûçkê re got:

-Were, em derbasî vê dawetê bibin, ji bo ko bê pere ye.

Gava derbas bûn, rovî got:

-De werin, werin, ez we bixwim. Hon ketin dava min.

Kew û ferûçkê dest bi girî kirin û li ber rovî geriyan, gotin:

-Apê rovî, di me bibuhûre !

Rovî got:

-De, îro xem nake, taştê û şîva min heye, ezê sibehê we bixwim, û rovî kevirek danî ber kûna xwe û çû gerê.

Kew û ferûçkê bi nikulên xwe kevir wergerandin, derketin û reviyân. Vê car ferûçkê ji kewî re got:

-Êdî nema em tîn xapandin !

-Dr.K.Bedirxan. Xwendina Kurdî, Şam 1938,Çapxaneyya Tereqî,
Rûpel:45.

Rasthatineke Ecêb

Li Bexda(d)ê hevalekî min hebû; ew jî mîna min çerçî bû. Ez û ew me qederekî bi hev re man, paşê vegeyriyam Şamê. Li karekî geriyam, min ne dît. Rojekê min rojnameyek Misrê dixwend, ew xebera ha ket ber çavê min:(Baxçeyê tebayê Misrê paleyekî xebatkar divê, werin ba gerînende..).

Gelekî kêfxweş bûm, hema li tirênê siwar bûm û min berê xwe da Misrê; derbasî baxçe bûm, gerînende derket pêşiya min, li min mêzekir û got: (Ji rûyê te xuya dike ko tu ê xweş bikarî texlîtê lîskê meymûnê bikî...). Ez ecêbmayî mam ko çi bibêjim, wê gavê gerînend got:

(Meymûneke me hebû, çend roj berê çû rehetê. Me diviya bû meymûneke din pêda bikin. Em nikarin dewsa wî vala bihêlin, tu dixwazî çermê rehetiyê li xwe bikî û bikevî şûna wê, roja te bi dînarekî?). Min got: (Herê!) û bes. Min çermê meymûnê li xwe kir û car carna lîskê wê texlît dikir. Min xwe bi ben digirt û radipelikîm û min xwe carna çeng dikir cihê dûr. Careke destê min sist bû, ji bin şemitî û ketim xwar. Min dît ko şêrekî gir li hemberî min e. Ji tirsî zîravê min qetiya, canê min lerizî, ez tirsîyam ko şêr min perçe bike û bixwe.

Şêr nêzîkî min bû û destê xwe bi dilovanî danî ser milê min û got: (Ez jî mîna te çerçiyek bûm...)

û xwe ji çermê xwe kişand, min dît ko hevalê min
ê Baxda ye...

Q.C

-Dr.K.Bedirxan. Xwendina Kurdî, Şam 1938,Çapxaneya Tereqî,
Rûpel:54

Helbest

Jiyîn çiqas delal e
Di nêv bav û biran da.
Dil heye ko ne nale
Ber birînên rîman da.

Ev birîna rîman e;
Barekî pir giran e;
Kezeb, gurçik ne mane;
Li pepûkên xwehan da

Hawara me vava ye,
Xewa bêkêr bela ye,
Qet şik têda ne ma ye,
Di gotinên yaran da.

---

*Kovara Hawarê .Hejmar:1.Sal:1932.Rûpel:6.

Berdêlk⁽¹⁾

-Ji loriya Bedirxan re-

-1-

Rabe mêze ke, hebek li doran
Te xew dirêj kir, em pir li ber man
Êdin mezin î, lolo lawecan
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

-2-

Hişyar be êdî, niho pir qenc e;
Axa Kurdistan, ji te re genc e;
Paşiya xewê, bi zane renc e,
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

-3-

Gurê devbixwîn kete nav berxan
Ma nizanî berx Ê berx zarê' Kurdan
Bûna armanca rimanên roman
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

-4-

Dewra felekê, eger ko kîn e,
Razan ji me re, qet bi kêr nîne
Mesken ne nivîn, dar û devî ne,
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

-5-

Îro ye namûs, îro ye xeyret
Der û poxanan, em bûne îbret
Êdin bes nîne, divê hemiyet
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

-6-

çerxa felekê, eger nesîm e
Pêşî ko herçend, kozik kemîn e
çavê xwe veke, xwedê kerîm e
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

-7-

çiman nabêjî, gelo çi hal e,
Sebra me ne ma, binal bikale
Rabe ji me re, meydan kemal e,
Rabe Bedirxan, dê rabe lo lo !!

---

*Kovara Hawar, Hejmar:6, sal:1932, Rûpel:2 .

(1)Loriya Bedirxan, di bin sernameya delaliya zarowan û di hêjmara pênca, rûpela dudowê de belav bûye.

Hesinker

Hesinkerek şev û roj, dixebitî ji dil can
Xebata wî zincîrek, ko naqete tu caran
Her carekê ko çakûç, lêdixist dilxweş dibû
Imîda wî qewîtir, hêviya wî geş dibû
çend rûj holê pêşveçûn, min jî bala xwe dida
Zincîr hê ew zincîr bû, dîsa weke xwe dima

* * *

Bi wî çakûçê biçûk, ew zincîra qerase
Ma tucar tê şikandin, gelo kî pê hesas e
çûme ez nik hesinker, min jê kire pirsiyar
Li ber pirsiyara min, karê xwe kir hebek sar

* * *

-Lo mamê min î delal, kerema xwe erzan ke
Dilopek ji derdê xwe, ji min re jî nûş'canke
Herçend bala xwe didim, ev çakûç û ev zincîr
Tinê bûye derd û kul, tiştêkî din nakev bîr!
Heta kengêÛtê wisan, bi teqîn û reqîn ke
Xêrgunehê vê toqê, ji bende re telqîn ke.

* * *

Wey ser çavan tu hatî, lo lawikê zemanî
Ji xwe ez bûm çavniher, te bixwe kir xuyanî
Hêj hetanî vê demê, tukes nehat bi meraq
Ne gotin gelo çiyê, ev teqîn û ev teraq
Guhdar bibe kurê min, tu hêjayî xuya ye
Sirê ji te veşêrim, ew ji bo min ceza ye
Berî ya min ferztire, gotina bav û kalan
Gelek li cî gotine, rehmet li wan bi baran

Wan gotine(yê bêsebr tim tihin û tim bê av
Hûrik hûrik bi derzyê, qulteyn dibin sardelav)
Ev xebat û cehda min gotina bavanî ye
Ger îrû neçe serî, bo sibê hêsanî ye.
Bê imîdî ne qenc e, tu destê xwe vemale
Ne ez zêde xwêh bidim, ne tu bo min binal e
Yekdest em bi repînkin, heval dibe zilcelal
Bira toqa dîliyê, bibe polayê zelal
Emê vê toqa lanetê, ji serê xwe biderxin
Hingî bira bibînin, ya em gur in ya berx in.

---

*Kovara Hawarê, Hejmar:7, Sal:1932, Rûpel:4, 5.

Di şorezarekê de

Ez û hevalekî xwe li ser rêkê dimeşin
Em ji kêra hatine kuda diçin? napirsin.
Ji halên xwe dizanin em rêwînin qedîm in
çiqas zeman dibore xwe bêmecal dibînin
Sol di lingê me nema, pritîne cilê me
Neynûkê me dirêj in, bûne gulî porê me
Tinê tiştê bi me re ko wekî berê mane
Keşkûl gopalên di me, evan bi mer wefane
Histiriyê çavbelek, carna diket lingê me
Êşa di van mîratan davît ta ser dilê me.
Gava dibû zivistan mericif canê tazî
Ku havîna germ dihat bêfêde bike gazî
Hêdî hêdî canê me qeşm û qertîş derdixe
Ber alatan hîn dibin bivênevê xwe bixwe
Bi vî hawî em diçin, bê eqlê xwe bê şîûr.
Ev rêya ma bê dawî pêş ve diçû dûr ko dûr

* * *

Rûjek dîsan ji rûjan qet hal dime nema bû
Ne gund û ne gundiyek ew cih pêda tenha bû
çima şûnda hinek deng hate ji nagihanî
Lê bala xwe didimê ew deng pir kûr di nalî
Min dil kir ko bibêjim:mêze bikî hewalo
Meger ew jî bihîstî, ko gote:-Ey delalo!
Ev çi denge dinale? gelo li vî cihê ha
Nebe ew jî weke me keramperê ber bi ba

* * *

Wisane derket texmîna hevalokê naktecan
Bextreşekî Kurmanc bû.dikir ax û ox, aman

Min jê re got:-Ey bira te çi hal û hewal e?
çiman wisan vegerand, got:(derdê min giran e
(çîroka min dirêj e, bêst nivîsîn roman e
(Ez ji Kurdên Serhedê;Melazgird e gundê min)
Ez derketî heft sale.Bi hiş û dilê min
(Zmanê min bû sebeb, bû felaket ji bo me
(Mirovên çavsor hatin, jê re digotin rom e
(Zmanê me î delal(yasaq)krin bizorî
(Zmanê xwe î dixwar bo me kirin mecbûrî
Êdin curmek mezin bû, bi Kurdmancî xeberdan
Guhnedanî heqê kêûheps û sungî û zîndan
(Êdin wisan nedibû, me cendekan xwe kar kir
(Li hemberî dijminan me hespê xwe pir xar kir
(Lê.. felekê bi me re nebî serî em qels man
(Wek e nokên li kevir em li deran bêkes man
(Dê û bavê min hemî bi tevayî wendane
-Hevalê min î ewilî xwe avête nav-
Gelo tu qet nizanî li kîjan alî mane ?
(Lo;birawo!zinaro çiman tu min nas nakî
(Ez Ferzendê bira me, em in ji dê û bavkî

* * *

Herdu biran himbêz bûn bi kul girî û keser
Erd û ezman hejiyan, agir kete dar û ber.

-----
*Kovara Hawar, Hejmar:10, Sal:1032, Rûpel:4, 5.

Tabûta bi xwîn

-Şêx Ebdrehmanê Garisî çû rehmetê-

Li Erdê dinêrim dilopên xwînê

Didime ser şopê çî bibînîm ez
Dar û ber, kevir kuç giş dîkin şînê
Bê hemdê canê xwe diqîrim ez

Tabûtek di nava ewrekî bi xwîn
Melekan kişandin ezmanê jorîn
Tirseke da ser min lebitîm ricîfîn
Ber çavê min reş hat dil bûrînîm ez

Ew tabût, tabûta Evdê Rehman bû
Ser dinya derewîn Ew yek mêvan bû
Ger terk heyat bû, cinet mekan bû
Bi rehma wî şabin hemî Kurd û ez

Lê sed heyf ji bo te ey rehman şêx im
çiqas Kurd hene ji bo te bêxim
Têlkê gaziyê, û lêxim lêxim
Ew hawar hindeke jê tê nabîm ez

Şehadet, me ne dît wisan bi 'ibret
cinayet, xiyamet wisan bi rîqet
Ji bona mirovê xudan himmet
Tarîxa roja te şîn ! qeyd dikim ez.

---

*Kovara Hawarê, Hejmar:11, Sal:1932, Rûpel:6.

Cegerxwîn

Di dema heşê min wenda dibûyî

Mizgînek ji min re hat û got:bixwîn.
Min cegerperitî, min dilhilûyî
Mêze kir ev mizgîn b'navê Cegerxwîn

* * *

Hevalê xoşewîst pesna gundê min
Bi ah û keseran pêşkêş didî min
Ji nû ve pêtek ar, da ser daxê min
Derd û kul tevdâyîn tewşe Cegerxwîn!

* * *

Dêrik pir xweş e hêjaye pesnê
çi bikim nakev dest;ji her vê xesmê
Bi dil birîndar in Kurdên vê neslê,
Ne ez û tu tenê hemî Cegerxwîn!

* * *

Ma Maden hindik e ji darên beran
Osmanyê, Sêwrek, Mûşa-Serhedan.
Ji çayê Torozê heta Deşt-Rewan
Giş xabin!hin çêtir bizan Cegerxwîn.

* * *

Dizanim tu zanî, welat giş xweş e
Hin bajar hene ku tu lê na meşe
Mesela Elezîz çi lawkeleş e
Bidîta bi çavê şîhrê Cegerxwîn.

* * *

Hevalo tu xweş bî ;tim bi dilê xwe
Welat buhiştîn tim bi sazê xwe
Saz bikî nava tilyên destê xwe

Da nezan bizanin tuyî Cegerxwîn..

---

*Kovara Hawar, Hejmar:12, Sal:1932, Rûpel:2.

Xewna hişyariyê

Ax welato ax welato
Roja me zû lê helato

Bav û birê me çawanin
çima xeber jê nehato
Îşev min dît xewnek bi tirs
Tu keremke ji min bipirs
Ez carekê dest pê bikim
Da tu bibîn çiqas bi hirs
Bayekî reş hate ji jor
Li ser min kir bûre û bûr
Bi girîn da kaxezek sor
Di nav hebûn du tayên por
Ez çûme cem pîrek zeman
Min got: falekê veke eman
Min daye der tev ruh û can
Derdê min reh bibê derman
Pîrê bo min rabû ser xwe
Piyana avê da ber xwe
Li ava xwend, li min nêrî
Dîsa serê xwe da ber xwe
Kaxez bi xwîna bira bû
Her dû ta porên xwehan bû
Me'na wan kûr û giran bû
Ji Fe'la pîrê nihan bû
Birayê me têne kuştin
Bi xwînên xwe têne şûştin
Xwehan porên xwe şandine
Yanî(çima hûn rûniştin)?
Îro laşim pir diêşe
Qenc dizanim çi diêşe

Lê çibikim derman nîne
Tali' tune bextê reş e
Dermanê ko ez keşf dikim
Bi hêvîna xwe geş dikim
Ji dilbirînên wek xwe re
Pelên Hawarê reş dikim
Qedrî bêje û binale
Şînê girêde bikale
Namûs nema, rûmet nema
Ev çî derd û ev çî hal e .

---

*Kovara Hawar, Hejmar:13, sal:1932, Rûpel:2.

Dadê

Buhara jiyîna min bê te payîz e dadê
Bo min diyarê cenet bê te faiz e dadê
çêlkewa lingşikestî li pê hevalên xwe ma

çêlkew ez bim û negrîm ma qey caiz e dadê!

Dadê pir kûr menal, te ceger li min ne hişt,
Dewsa ken û lîrînê ah û zarîna xwe hişt
Girîn tirsê dide min xerab dike sîng û pişt,
Êdin xwîn, kême dizên!kanî..karîz e dadê.

Her çend pol û petalên jiber xanûmanan man
Gelek qenc girê bide li birînên xwe eman!
Bijîşkên me çê dîkin ji bo derdê te derman,
Hinek ji van Sekban in, hin jî Nafîz e dadê

Daw ne ma me maçîkir, paqij ne paqij be dest
Her kê ev halê me dît gotin(parsekî ye, geşt)
De wer ji ber vî derdî me be perîşan û mest,
Ne 'eqil ma ne şîûr, ne jî hafîz e dadê

Xwarin, vexwarin tune hebe jî me sond xwarî
Pariyek bi hêsanî di qirika me narî
Dîtina te miyeser neke xudayê barî
Gav û demên me hemî, rojî..pehrîz e dadê

Ji ber kêmaniyên xwe, li cem te şermisar in
Tenê tu kûr menal e, em ji te hêvîdar in,
Ji çavên me yên melûl hêstir ê xwîn dibarin
Jan a zirav tov me ke, eman!Pakîze dadê.

---

*Kovara Hawarê, Hejmar:14.Sal:1932.Rûpel:3.

Cuhaba lawanî li diya Hawarê

Dadê ! dadê Hawar î
Roma, nan ji ber xwarî
Gelekî ez kêfxweş bûm

Ji ber te pirseyarî
Vê gavê halê min qenc e
Ev erd ji min re qenc e
Ev hal wisa bimîne
paşê tu car ne rinc e
Firhinga min pir dibe
Hero zêdetir dibe
Cemed li vir kak dibe
Miqas jî cawbir dibe
Apê (Hirço)dibêje:
(Ji mîr Cilo re bêje
Hawarê pesin ne hiştin
Kiçik(!)kir kesê hêje
Ew Mîrê gelê Gûyan
Ko siwaran berî peyan
Dixwin bi eqlemendî
Gerek ev bibin biyan
Digel vê tune bûnê
Û digel vê qas bûnê
Spasan pêşkêş dikim
Bi ewî eşîr bûnê)
Kekê (Boz) li ser dike:
(Ji me re serwer meke
Em, giş Kurd in! xwîna Turk
Ji bo me rehwan bike)
Ez bême ser fikra xwe,
Gotin û armanca xwe
Bihna min pir fireh bû:

Bi gotinên diya xwe.

---

*Kovara Hawar, Hejmar:20, Sal:1932, Rûpel:11.

Reşbelek

-Ji xortên Cezîrê re -

Gerçî ez dûrî we me, îro, erê..
Lê bi dil ez ba we me, mîna berê.

Hûn dizanin ez ji bo çi dûr ketim,
Herçî zana dizane ku dabû cegerê.
Ez hevalê we me, ger dûrî we bim,
Para min bêtir dibe ji kederê.
Yek roja ku min bi wer derbas dikir,
Ne dianî bîra min salê berê.
Yek nêrîna Mêrdîn û Burca belek,
Bi Xwedê nadim bi (eswed hecer)ê.
Neynûka yekî ji we na guhêr im,
Bi hezar (Zêd) û bi hezar (Ûmer)ê
Ez glî û gazinan ji kê bikim ?
Nijdevanê me bû bûn swarê kerê.
Lê bizanin rojeke min jî heye,
Qelema niştir ji kalan ê derê .
Hingî hîsab û kîtab tête kirin,
Ji cewrên wê dêlika derbederê.

18/3/1943

---

*Rojnameya Roja Nû, Hejmar:1, sal:43, Rûpel:2.

Şîn

* Li ser giyanê Mehemedê Seyda *

Buhara umrê ciwanî bê gul û çîçek hat îsal
Movika dara xortanî ne bişkuvî bûye zewal..

Ev çi xewa yekcar bû ku destê te ji me qetand
Xwezî te zanîba xwezî, li dû em çend bûn melal

Ji bo giyanê te çiqaş şîn û girî bit hêja ye,
Muxabina ciwaniyê, bejin zirav, xortê delal

Wefakarê hevalên xwe, welat-parêz bi rastî
Di dinê de min hêj ne dît, ji te çêtir, qenctir heval

Selavê min ji dûr li gorina te û çayê Cûdî
Û ji zemzem piresteştir çemê Dîclê ava zelal..

Heger tu hesretkêşê bav û biran î di bin axê
Ez jî li ser dinê tenha mame, ji dil tîn nale nal..

Bira çavê te li dinê ne zîvire, zînhar, bira!
Giş fanî ye, bê dawî ye, poşman me be bavê
Cemal

Heger carekê tu mirî rojê sed car em dimirin,
Ji ber cewrên çerxa felek, êdî em bûne gêj û lal

Ev jiyînê derbiderî mirin sedcar jê çêtir e,
Esaret û bendeganî milletê me kir bêmecal...

Heke tu kanî bî bi navê xortan ji Xwedê bipirs,
Bi gilî û bi gazinan bibêj: (Êdî bes e ev hal) .

---

*Rojnameya Roja Nû, Hejmar:18, Sal:1943, Rûpel:4.

Reya Taze

Ew perdeya reş-tarî
Ko ji şevên reş diyarî,
Min... ji rûyê xwe kişand..
li ber çavê xwe çirand..
û avêt ...

Avêt paş sed çiyayî..
Nava hezar deryayî..
Min, gemara guhê xwe bi zemzemeke nuh
şuşt;
Û mîkrobên canê xwe bi dermanekî nuh
kuşt..

* * *

Ew zingara di mejî,
Ko mejyê min dimijî
Min ..... bi kêrê xeritand.
û bi agir şewitand..
û paqij kir ...
Paqij kir jê serê xwe
Min avêt ji derê xwe
Bi çavekî bê perde, bi guhekî bê gemar;
Didim ser rêke taze, bi mejîkî bê zingar..

* * *

Ew kufîka tifêlî,
Ko di dil da diçêrî,
Min .... ji kokê de rakir..
hêlîna wê xera kir..
û belav kir ...
Li rojên derbas bûyî, li rastiyên kevnare;
Li hevalên ne hemrah, cara paşîn selav kir;

* * *

Min ew pelên rizyayî, ji deftera xwe çirand,
Di rûpelekî nû de, ayetên taze civand.
* * *

Êdî ..... bi dîtina xwe,
û bi bihîstina xwe..
bi vîna xwe û bi mejî
bi rêve-çûna xwe jî
Ez bûm însanekî nû, pîrestesê olek nû,
Û di bajarê dil de min ava kir holek nû..

Şam:25/5/1944

---

*Kovara Ronahî, Hejmar:26, Sal:1944, Rûpel:17.

Şêr hat welat

Şêr hat welat

Şêr hat welat

Roja Kurdistanê helat

Mizgîn li we Berzanî hat

* * *

çiyayê Zagros bê deng ma bû

Baxçe û bax bê reng ma bû

Ew newalan bê ceng ma bû
Şêr hat welat
Şêr hat welat
Roja Kurdistanê helat
Mizgîn li we Berzanî hat

* * *

Mizgîn li wan der û beran
Reyhan û gul û sunbilan
Li ser çiyar...bi ser dilan
Roja Kurdistanê helat
Mizgîn li we Berzanî hat

* * *

Azad bû ye Suleymanî
Sibe dora Mûş û Wanî
Mehabad û Sine û Banî
Roja Kurdistanê helat
Mizgîn li we Berzanî hat

* * *

Rûçkê xwe reş kirin
Dilê me jî êşandin
Ji memkê diya xwe
Xencera xwe kişandin

* * *

Ji meydana hîmmetê
Mîna rovî reviyar
Bi çekên dijminên xwe
Xwîna bira rijandin

* * *

Şoreş bi wan ne xurt bû
Bi çûna wan qels ne bû
Lê bi vê du bendiyê
Dijmin bi me kenandin

* * *

Îro bûne şûmşûmok
Pif dikin roniya rojê
Mala xwe kambax kirin
çira xwe vemirandin

* * *

Li dîroka welat da
Nav nîşanê wan hebû
Ji şoreşa Kurdsitan
rûpelê xwe çirandin

* * *

Her bijî şoreşa me
Şoreşa me yê bijî
Berzanî û pêşmerge
Hêviya nuh vejyandin.

Şêrê welat Barzanî hat*

Mizgîn .. mizgîn.. gelî Kurdan
Roja Kurdistan helat..
Barzanî hate niştiman,
Şêr hat .. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

---

* * *

çayê Zagros bê deng mabû,
Baxçe û bax bê reng mabû,
Ew meydana bê ceng mabû,
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Şûna şêran mabû vala,
Şîn girtibûn xort û kala,
Pepûk mabûn, jin li mala,
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Ne xuyabû ji çend salan,
Ji bona derdê niştiman,
çû bû digerya, li derman
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Ji bo şevên reş û tarî
Deste.. deste.. nûr ew anî,
Ew merhema ser dilanî
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

---

* * *

Li nav baxan reyhan û gul
Li ser şaxan.. şalûl, bilbil
Biken.. bixwîn.. xem çû ji dil,
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Mijde ji bo dar û beran
Deşt û newal li her deran
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Li Îraqê, Kurd û Ereb,
Azad bûne ji nîrê Xerb..
Li ser yek rê.. li ser yek derb
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Azad bûye Silêmanî
Sibe dora Mûş û Wanî
Mehabad, Sine, Banî!
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..

* * *

Bijî azadî û Kurdistan
Bijî asayîş li cîhan
Bijî insan brayê insan,
Roja Kurdistanê helat..
Şêr hat welat.. şêr hat welat..
Mizgîn li we, Barzanî hat..
Barzanî hat .. Barzanî hat.

---

*Cudayiyeke mezin di navbera herdu nivîsan de heye; ji ber vê yekê me jî herdu destnivîs li vir dane belav kirin.

*Kovara Hêwa, jimar:4, sal:2, çiriya pêşî1958
Rûpel: 76-77 .

Begê axir- zeman

Dostê min :
Dijminê postê min ..
Begê axir zeman...
Ew zenbîla tu pê hat,
Nema datê ji ezman.
Benê wê riziya
Li nava rê qetiya,
Ew ket..

Ket nava derya sor,
Derya sor jê ra bû gor,
Derya sor
Ji Fer'ewn û çend xwedê biçûk ra
Bû kefen...

* * *

Mûsa û mirîdên wî hemî
Bê per û bê gemî
Ji wê deryayê derbas bûn,
Ji cewr û cefayê
Li wir xelas bûn.
Fer'ewn li wir fetisî
Mûsa li ser reqisî

* * *

Nemrûdê biçûk
Me bi agir ditirsînin
Pif meşka vala
Ey kevnarê sala...
Baweriya dilê me,
Taqeta milê me
Ji îmana Ibrahîm pirtir e,
Ne kêmtir e...
Viya bizan,
Ey pêxemberê dizan,
Dostê min
Dijminê postê min,
Begê axir zeman
Ew zenbîla tu pê hatî,

Ne ma datê ji ezman

* * *

Meznatî,
Ne bi pare û mal e...
Ne bi gorina kal e...
Meznatî,
Bi cewherê insan e !
Bi 'ilm û 'irfan e !
Belê... em xizanê mal in,
Lê zengînê kemal in...
Zengînê îde alin ...
Dostê min
Dijminê postê min,
Begê axir zeman
Ew zenbîla tu pê hatî,
Ne ma datê ji ezman

* * *

Koşka te ya hîm-vala
Ya bi neynûkê pala,
Ên birîn...
Ên bi xwîn ...
Te ava kir û di bin de rûnişt
Û gelek reben ji birçîna kuşt;
Ewê ser serê te hilweşe
Gerçî dilê me bi te naêşe,
Lê em dixwazin
Lê em dibazin...
Zaroyê te ê bê guneh

Ko bi hejmar hene neh, deh
Ji wê talûkê xelas bikin,
Di rêya rast re derbas bikin
Riya rast !
Riya me ...
Ew e baweriya me :
Zincîr şikandin...
Armanç gîhandin...

* * *

Bablîska bîstan,
Dîroka rastan,
Dibêje:
Bibêje...
Guh mede efsaneyên dêwan
Bi şûnda ne mîne ji karwan
Karwanê medeniyet,
Gurûhê beşeriyet....
Xulase;
Pêşî û paşiya felsefe..
Felsefeya me
Ev e :
Dîn.. mezheb.. îman..
Bibe însan ! bibe însan !
Dostê min
Dijminê postê min,
Begê axir zeman
Ew zenbîla tu pê hatî,
Ne ma datê ji ezman

Şam 1942 .

Gula Sor

Gula sor ;
Hilbû jor ;
Bîn da dor ...
Gula sor ...
Gula sor ..
Li paş çayê Qaf şên bû,
Alem jê re evîn bû

* * *

Gula geş..
Bi me xweş..

Da me heş..
Em bi bîna wê sermest;
Em pê şabin serbest ...

* * *

Nazenîn ..
Xemrevîn,
Xemilîn,
Pê zemîn,
Guleke bê kelem e,
Di nav baxê ÎREM e

* * *

Gula sor,
Em li dor,
Bicivin,
Bîn bikin dor bi dor ..

Şam 1943

Niştiman birîndar e

**Niştiman birîndar e, wextî efsane niye
Li ber çavan sêdar e, wextî bêgane niye**

**Ey cenabê Pîremerd, saldîdeyî germ û serd
Bo çi tu pir ekî derd, Wextî meyxane niye**

**Ey kiça li çemçemal, kiça Kurd, kiça delal
Li hed ziyade tu menal, wextî giryane niye**

Ey Nalî dîwanî, bo maçêk şeydanî

Tu xud ekî herzanî, wextî qurbane niye

**Niştiman birîndar e, li ber çavan sêdar e
Wextê 'eşqane niye, wextê mestane niye .**

---

* Kovara Gelawêj, Hejmar:8, Sal:8Tebax1947an.

Serdarê Kurdan.. Berzanî

Berzanî... Berzanî...
Di cenga welat de,
Di meydana xebat de,
Pehlewan....
Qehreman ...
Tuyî,
Bûyî,
Hîmî Kurdistan..
Te, hîmî Kurdistan,

çêtir,
Bêtir,
Li cî danî
Berzanî ... Berzanî...

* * *

Berzanî.. Berzanî..
Kî
Vî
Navî
Nizanî ?

Her kesî dît,
Her kesî bihîst
Li rojhilat...
Rojhelata navîn..
Zivistan û havîn
Kî dike ceng ? kî dike xebat ?
Li hemberî çend dewletan,
Ew dijminê miletan,
çend dewletên isti'mar,
Kî bûye kelem? kî bûye bar?

* * *

Eskerên Nûrî Seîd,
Ko digel corcan xelît
Dixebitin...
Diperpitin...
Nikarin vî mêmî,
Vî şêrî,
Bixin davê ..

Leşkerên Turk û Eyran
Balafirên Toreman
Hîç tu havil ne kirin..
Tuştekan hasil ne kirin..
Dîsa li ser çiyân,
Dîsan li nav meydan
Deng dike,
Ceng dike,
Berzanî ... Berzanî....

* * *

Ordû, ordû şikandin,
Hezar çenber qetandin,
Mîna birûsk û ewran,
Li her cî, li her deran..
Diçirise dide deng,
Mîna dawet diçe ceng
Sînoran diçirîne,
Orduyan di dirîne..
Gava jê re bû meraq,
Bê perwa dajo Îraq..
Dide ser dilê Turkan ..
Diçe bakurê Kurdistan..
Dibe tîr .. dibe kevan..
Xwe dirêj dike Îran..
Ew Ecemên esrarkêş..
Efyûnkêş ..
Bi qalûna xwe digrin,
Dikevin taya mirin..

Û dibêjin :
Dîsa kire xuyanî,
Hat Ruh-stîn: Berzanî !

* * *

Ey biraderê Ecem !
Ixwan: Ereb el-eşem !
Ey... Demoqrat Turk qardaş !
Birader ! Ixwan ! Yoldaş !
Em heval û cîran in,
Dijminê Amerîkan in ..
Ingiliz in .. Ingilîz ..
Zînhar jê re ne bin lîz.
Serdarê me Berzanî
Gerek her kes bizanî
Serdarê azadiyê ye ...
Navdarê abadiyê ye ...
Rabin hûn jî bilivin,
Li doza wî bicivin...
Bêjin bijî Berzanî ...
Xelaskarê insanî !

1948 Şam

**Şîna pêşiwa Qazî Mihemed
(Serokê cemhûriya Kurdistan)**

Efsûs ! efsûs !
çi derdekî giran e!
Birînek bê derman e !
Ji dil nalî..
Ji dev kalîn ..
Hezar ah, hezar zarîn
Ji çavên me hêstirên xwîn,
Têne coş... têne xiroş...
* * *

Dibêjin ko ew 'ecemên efyûn-kêş

Esrar-kêş

Bi destên xwe yên gemarî,

Danîn sêpa xwînxwarî!

Serê pêşwa dane pêş !

Ew rêberê bê hemta,

Teva çend wezîrên wî,

Kişandine pê sêpa

Ji erdê bilind kirin!

Di devê wan de qelûn

Di serê wan de efyûn

Lingê şêran kil kirin!

Karê wane ji ezel, bê wefayî,

Bê bextî û xwînxwarî û cefayî

* * *

Tu hîç xêrê ne bînî, ey Conpolê Ingilîz..

Ji wan esrar-kêşan re

Te hazir kir ev lîz

Rûyê te reş be

Ey teres

Ey bê namûs Tiroman

Balafirên te bûn bes,

Azribaycan, Kurdistan

Teva zar û zêçên wan

Kirne bumbar dûman

* * *

Bi şarê xwe kirine Ingilîz, Emrîkan

Esrar-kêşên Eceman û toranên Turkan

Ew dikarin me bikujin
Top û tanêgê wan hene
Zar û zêçan qir bikin
Balafirên wan hene..
Lê bira bizanin ko çiqas Kurdan bikujin,
Kurdetî ewê bijî ger bimîne mêr û jin
Bêguman roja me jî ewê bê
Roja rastî
Di dîroka beşer da
Xuya be heqperestî

* * *

Ey pêşîwayê navdar
Dijmin eger tu kuştin
Navê te yî pir şêrîn
Hetanî ebed hiştin
Her cara ko lingê we,
Ser serê wan kil dibû
Giyane we bilintir
Ber ezman hildi bû,
Em dizanin ...
Hûn ne ew kesin ko hîç bitirsin
Li sêpayê dijminan
Ber ew bikin, pirsîn
çiqas we henekê xwe
Bi sêpayê wan kirin
Bumba wî ya etomîk
Ji germiya dilê me
Nikare hîç sar bike,

Natewîne milê me,
Ey şehîdên Ebedî
Oxira we ya xêrê be
Silavê me li wan kin,
Her kî rêwîyên vê rêne
Navê we, Ewê bijî
Ewê Kurdistan bijî
Giyanê we
Di dîrok û dastanan vejî

Şam 1948

Ez diçim Mosko

Bi agirê dilê zahidekî diçe Heca..
Bi hewesa evîndarê ber bi delala xwe
diçe,
Bi arzûya zarokê radipelike diya xwe
dike,
Ez diçim Mosko ...
Devê min, dilê min her zere yê laşê
min dikeve,
Her sê zarokên min li dora min
dicivin,
Ji min diyariya Mosko dixwazin.

* * *

Siwarê keştê bûm,
Teva pênsed hevalî,
Her yek ji wan ji min bêtir bi heyecan,
Hinek ji wan 'Ereb in,
Hinek jî çerkes, Kurd û Ermen in ..
Lê hemû yek ziman û yek dil in,
Zimanê dostanî, aşîfî..
Weke bira diçin Mosko...
Stran, govend û dîlan,
Ji coş û xiroşa wan re..
Pêl û masiyên deryayê minêkar,
Bi vî ahingî em gehêştin Derdenîl,
Paşê Istembol,
Diyar û bajarê Nazim Hikmet,

Nazim Hikmetê zarok di wê derkûşê da
Hat hejandin...
Diya wî a mihreban li wir,
Ji Nazimê zarok ra loriya azadiyê dilorand,
Dengê Nazim Hikmetê mezin li wir,
Li hember istibdadê kire gurmîn..
Lê îro ev diyar hezîn e,
Ji dûrketina kurê xwe yê fedakar,
Wefakar... ew dinal e...
Di bin lingên Emerîkan û niştimanfiroşan.

* * *

Em ghiştin (Ewdîsiya) !
Mehşera biratî...
Guruh-guruh xelk, jin, mêr, pîr û zaro
Li bendê me bûn,
Mîna keriyê berx û miyan
Em li ser hev keliyan,
Me hevdu hambêz dikir,
Me hevdu maç dikir,
Ji çavan hêsrên keyfxweşî û dilgeşî,
Diherikin ser rûyan..
Dengê(bijî aşîtî û dostanî)
Diçû ezmanan...
Ev hal li ser rê, li her bajarî
Heta Mosko wisan bû..
Di nav welatekî bûhuştîn,
Insanê wek melean..
Dil saf..

Dev biken..rû bi kenîn..
Nizanim çawan destên Naziyên ehmeq
Li van digeriya...
Xweş, paşê wan jî...
Lingê wan jî hate kişandin, ya
Mu'cîze jî ev e..
Gava dijmin destê xwe
Dirêjê vî welatî dikin,
Berxê vî welatî di bin şer,

* * *

Ez gîhiştim Mosko...
Bi Germiya dilê zahidê gihişte Hecê,
Bi hewesa evîndarê gihişte
Hembêza delala xwe...
Bi heyecana zarokê rapelke memkê diya xwe,
Ez gihiştim Mosko ....

Mosko 26-7-1957

Heyva sor

Heyva sor
Nîşana aştiyê
Helbû jor
Mizgîna dostaniyê
Gehîşte nav heyv û stêrên ezmanan
Derket... wan vexwîn e
De'weta aşti û dostanî
Bi keyf û xweşî
Bi dilgehiştî
Bi wan re govend bike
Li ezmanan

* * *

Bira sêwiyên Hîroşîma
Û...
Jinebîyên Nagazakî
.... Ne tirsin
Heyva sor
Ne bombeya Ewtomîk
Wek gulê ke sor
Helbû jor
Bîna dostanî dide dor

* * *

Heyva sor
Ya gehiştê ezmanan
Û zîvir, zîvir li dewra dinê
Digere

Kes natirsîne
Bi dilpakî ji me re
Silavan dişîne
Dikarîbû hindirê xwe tijî bombiya bike
Û bixwe bide Waşinton
Û...Londerê
MÎna Hîroşîma û Nagazakî
Kambax bike.. kevir li ser kevir ne hêle
Wan serên cengxwaz bicivîne
Kurdên reben,
Erebên feqîr
Kurdên bindest
Ji bela wan azad bike
Lê, li wir, insanên bê gunah
Ko bi milyon hene, neh, deh
Insanên bê guneh, hene, heyfîn
Heyva sor, ne xwînxwar e
Ji bo avakirinê hatiye çêkirin
Nîşana aşîtiyê
Mizgîna dostaniyê
Bijî heyva sor
Bilind be..
Gula sor

Şam 19/10/1957

Çardeyê Gelawêjê

Gelawêj,
Şevên tarî çirand..
Perdeyên reş dirand..
çardeyê Gelawêj
Ey cejna pîroz..
Mirina xwînmiş
Marê avadoz..

* * *

Marê avadoz,
Tevirî...
Lerizî...
Li axa Îraq...
Eciqî,
Peçiqî,
Di bin lingê Kurd û Ereb,
Ew peyman Bexda
Ew qehpe (pîse) mîsaq...
Ew peyman!
Ew ferman!
Ew jaremar,
Ew diranê sehê har,
Ji Lendin..
Diyarî hate şandin...
Ji bo nûkerên kevjal
Teva çend derhemê mal

* * *

Bo kuştina azadîxwaz
Kuştina Ereb û Kurdên belengaz
Ji Lendin...
Diyarî hate şandin...
Ew peyman xwînxwar,
Ew ferman û ew serdar
Ji Lenden ...
Belê...
Erê...
Ji Lenden...
Diyarî hate şandin...

* * *

Ew ferman û ew serdar,
Serên nûkerên xwe, xwar..
Ew peyman û ew ferman,
Ji millet re bû derman...
Ereb û Kurd zêdetir,
Ji berê bêtir...bêtir,
Li niştiman,
Bi rizgarî,
Heval û birader man...

* * *

Cemhûriyeta Îraq,
Ey... stêra pir ronak
Cemhûriyeta Îraq...

Welat bi te ronahî...
Şewqa te da her alî..
Li jor... li jêr.. rast û çep
Faris..Turk...Kurd û Ereb
Bi vê rojê keyfxweş in..
Bi vê cejnê serxweş in...
Her kesên azadîxwaz
Ji te re dikin niyaz,
Ey qahirê nûkeran,
Xwediyê gurzê giran,
Qehreman ..!*

Aferîn sed aferîn

* * *

Bijî serdarê Îraq,
Teva hevala dilpak...
We xelas kir niştiman,
Bexda..hinek Kurdistan..
Pêşve..pêşve.. her pêşve...
Rojhelat giş ji mêjve,
Li bende vê rojê bûn,
Daxwazê vê dozê bûn,
Azadî û biratî
Asayiş û aşîfî..
Li nav hemû welatan,
Li her cî, û cîhatan...
Dostanîk bêguman,
Li nav milletê cîhan..

Bibe qanûn û destûr
Li nav gelê gir û hûr
Bi dil, bi can û giyan
Insan ...birayê insan
Insan ...birayê insan.

Şam 15/7/1958

---

*Di destnivîseke din de li şûna (qehpe),(pîse) hatiye nivîsandin.
**Di destnivîseke din de li şûna (Qehreman), (Qehreman
Ebdilkerîm) hatiye nivîsandin.

Karwanê me

Em hîç ne westiyan û nawestîn
Li ser vê riya dûr
Ser vê riya dijwar
Em diçin û emê biçin
Ber bi armanca xwe

* * *

Ser deryayê bi xwîn
Ji çiyayên dar û devî
Deştên bi kelem û histirî
Newalên teng û tarî
Em derbas bûn

* * *

Li bin baran
Li ser berfan
Ba..û bager
Li şikeftan
Di bin dilopan
Bi lingê xwas
Bi can tazî
Karwanê me diçe
Ber bi armanca xwe

* * *

Bi koviyan re pence pence
Bi dêwan re rû bi rû
Me ceng kir
Wan em kuştin
Me ew kuştin
Em ne tirsîyan

Ne beziyan
Karwanê me diçe
Ber bi armanca xwe

* * *

Em gehîştin çiyayê qaf
Nizîk bû.. nizîk bû ermanc
Xuya kir..xuya kir behîştê Kurmanc
Ah...
Ew ne xweş giyan
Ew kulikên ji karwan
Bi şûn da man
Ew rebenên bêçar
Man.. ji beheştê me bê par

Şam 28/9/1959

Name
Bo êstgehê radyo Tahrân

Zinhar...
Êstgehê radyo Tahran
Biraderê Kurd ziman
Dengê dîl û esîr!
Destê bi qeyd û zincîr
Zinhar...
Meke hawar
Ji bo Kurdên Îraq
Kurdên azad,
Lazim niye fixan û firyad

* * *

Li Îraq
Kurd û Ereb
Bi dest û lep
çirandin hemu peyman û mîsaq
Mîsaqên isti'marî
Bi serbestî û rizgarî
Li niştimanî pîroz
Bê nûker û avadoz
Dijîn...
Bê ah ...û... bê enîn
Zinhar...
Êstgehê radyo Tahran
Biraderê Kurd ziman
Dengê dîl û esîr!
Destê bi qeyd û zincîr
Zinhar...

Meke hawar
Bo Kurdên Îraq
Kurdên azad,
Lazim niye fixan û firyad

* * *

Bigrî... bike hawar
Bo pêşewayê li bin serdar
Megrî bo kesê azad
Bigrî bo Mehabad
Bigrî bo paytextê tar û mar
Bigrî bo ew parçe:niştimanê birîndar
Fermîskî sexte
Li çavê xeste
Mereşte
Êstgehê Gustax
Dengê bûmê kambax
Zinhar...
Meke hawar
Bo Kurdên Îraq
Kurdên azad,
Lazim niye fixan û firyad

* * *

Li Îraqê şoreş
Rûyê nûkerên cîhan kir reş
Kurd û Ereb bi biratî
Li ser riya aşî

Bi yek dil û bi yek can
Azad kirin niştiman
Zinhar...
Meke hawar
Bo Kurdên Îraq
Kurdên azad,
Lazim niye fixan û firyad

* * *

Ew şahperest
Histû binêr..
Zencîr li dest!
Biraderê Kurd ziman
Bigrî...bo nexweşê bê derman
Bigrî.. û.. binal
Bo jinebî û mendal
Bo sêwiyê bê bav û mal
Bigrî bo kesê zik birçî
Bigrî bo kesê pişt bi qamçî
Bigrî bo kesê çav bi fermêsk
Dil bi ah
Ey tercumanê şahinşah
Bigrî bo Wan û Bitlîs
Megrî bo şeytan û iblîs
Zinhar...
Êstgehê radyo Tahran
Biraderê Kurd ziman
Dengê dîl û esîr!

Destê bi qeyd û zincîr
Zinhar...
Meke hawar
Bo Kurdên Îraq
Kurdên azad,
Lazim niye fîxan û fîryad

1958

---

*Rojnameya Azadî, Hejmar:46.Sal:18/12/1959. Bexdad.

Cejna Oktoberê

Di welatê Qeyseran, tam çel û sê sal berê
Gûr bû bi destê Lenîn şoreşa Oktoberê

Mîna pêlê deryayê rênçber, pale, cefakêş
Di destan ala Marks, Lenînê mezin li pêş
Ajotin ser kele û bedenê ji hezar sal
Bi çakûç û dasên xwe dengê topan kirin lal
Ew kozikên ji pola bi dû hev hilweşiyên
Ser cendekê xwîn-mêjan gurûhê gel meşiyên
Ji destê zadegana gelê dîl giş aza bûn
Bi vê cejnê rênçberê cîhanê hemî şa bûn
Bi tîrêja Oktober gelek welat çirisîn
Ji rojava, rojhelat, hetanî Kûrya û Pekîn
Di dojecha Qeyseran bi rastî çêbû buhuşt
Hêv, stêrê rengen-sor bi ezman re gihişt
Di bablîska Otom û di van salê hêvên sor
Fîr'ewnek ji nav mûmya serê xwe rakir ji gor
Mîna bav û kalê xwe, wî jî da ser rêya xwîn
Di sînga Misr û Sûryê ve kir sed hezar birîn
Azadîxwazê welat ev bûne sê zibistan
Avêtiye zîndanê Fîr'ewnê axirzeman
Destê pak kelem çêkir, serêaza bi mîr kir
Serencama Hîtler û Musûlînî ji bîr kir
Emê îro pîrozkin ji nav dîwarê stûr,
Cejna Oktobera xwe, xelas nêzîke ne dûr.

Zîdana Mezê -7/11/1960

Li zîndanê şoreşa me

Bi dengê me zîdana we hejand
Bi qîrînek me kela we helweşand

Hûnê derbê me bibînin celadno !
Ji paş hesin me heybeta we şikand

* * *

Di nav postê şêran de wek roviyan
Zar û zêçê me bezdand van koviyan
Digotin qey ji meydan mêr kişiyân
Destê bi zincîr maske ji rûyê we kişan

* * *

Me bala xwe bi wer gelek dirêj kir
Lê roj bi roj we dilê xwe qirêj kir
çend dilopên xezebê ser we rêj kir
Geşta kerameta we, pê xesiqand

* * *

Me serma dî, dilê me hîç sar ne bû
Di bin barê bermîla, serxwar ne bû
Îşkenceya bi şev û roj, kor ne bû
Bi vîna xwe, dev û lêvê xwe çirand

* * *

Bijî yekîtiya şêrê qefesan
Hevalê me perwaz dîkin li ezman
Em in ronahiya tariya cîhan
Lênîne me tovê aşîtiyê çand .

Zîdana Mezê 5/4/1961

Şîna Celadet Bedirxan

Mîrê Kurd
Lawê Kurdistan

Neviyê Bedirxan
Fidakar xwedyê himet
Cendekê wî Kir di vir de bin ax bû
Giyanê wî bilindî asiman bû
Di riya niştiman
Xwedyê pîcan
Giyanê xwe kir qurban
Ne miriye zindî ye
Navê wî ebedî ye.

Şam / 1951

Wergerandin

Nivîskar Qedri Can - Wergerandin

Tayek porê spî

(Li ser şopa Menfelotî)

Îro, sibehê di ber aynê re derbas dibûm. Min, di nav porê serê xwe de tayekî spî dît... mîna brûska nav şeva tarî, diçirisî...

Gava çavê min pê ket, veciniqîm; mîna ko, ji nişkave, şûrek li serê min keve... nola ko yek ji ezmên dakeve, û di destê wî de aleke spî hebe û mizgîna mirinê bide min... Min fam kir ko derdekî bê derman e, yan jî tayek ji tayê kefen e...

Ey tayê spî! Min tu rengê spî mîna gewrbûna te reş.. û tu nûr, qandî nûra te tarî ne dît... Te, her tiştê spî li ber çavê min reş kir; heta roniya hêv û tavê.. heta roniya her du çawan..Û te, her tiştê reş jî li ber çavê min spî kir; heta qijika reş.. heta bext û dilê reş..

Ey tayê spî! Te, xwe di kîjan rê re xwe gihande cênîka min! Tu çawan di vê zeviya reş û tarî de, tek û تنها, bê heval û hogir karî bimînî. Qet çavê te ji vê tariyê reş natirse.!

Ey Tayê spî! Ez nizanim xwe çawan ji te xelas bikim û çawan ji te birevim!!

Tu fêdeya wê ji min re nîne ko ez te ji cihê te bikişînim yan ji te boyax bikim.. Ez naxwazim ko di nav du misîbetan de bimîn-im: misîbeta derewan û misîbeta pîrbûnê..

Ey tayê spî! Ez, dibînim ko tu xwedî dek û rîp î; tu, hêdîka, di guhê ciranê xwe de dikî (kur û pis)û tu, wan dixapînî, ko ew jî mîna te bibin.. û cilên ko te li xwe kiriye ew jî li xwe bikin... Tu dixwazî di nav vî diyarê bêdeng û bê gir-gêç de, ceng û cidalekê çêbikî... da ko her kes di bin lîngan de biperçiqe.. Tu, mîna insanê spî dikevî nav welatê reşikan û wan dixapînî û tu wan rebenan ji xwe re dikî kole û bende...

Ey tayê spî! Tu kî yî, tu çî yî, kê tu şandiye û karê te li ba min çî ye. Heke tu mêvan î, kanî izin û destûra ko min daye te? Heke tu bi hevalî hatiyî cem min, ez wî hevalê ko min bi xwe re bibe gorinê naxwa-zim...Xwedê zane tu mîna wan maran î ko hêlînê her tebayî kuna xwe dizanin .

Ey tayê spî! Min pir ji te gilî û gazin kirin, lê ez dibînim ko ez ne rast im; dîsa tu ji her tiştî, ji her kesî bêtir li ba min bi rûmet, li ber çavê min bi qeder dimînî... Serê min ji te re zozan û pîroz be.. tu ji xwe re -mîna tu dixwazî-tê de vegevize.

Ez dizanim tu rêberê mirinê yî, rêberê wê reyê yî ko tu rê lê na be.. çima ruyê xwe jî tirş bikim?

Min ji xortaniya xwe tu xêr ne dît ko ji pîr-bûna
xwe bitirsim.. Min şêraniya dinê tam ne kir ko
talbûna axiretê madê min tirş bike...

Wey li ser seran û li ser çavan tu hatî, ey tayê
spî !...

Cidêde 3/3/1943

---

*Kovara Ronahî, Hejmar:13, sal:1943. Rûpel:7.

Di Welatê Zembeqê Gewir de

Nivîsevan
Grîgorî Petrof

Wergerandok
Qedrî Can

{ pêşgotin }

Berî pênc salan bi teşwîq û himeta Duktur Ehmed Nafîz beg min ev kitêb wergerand zmanê Kurdmancî. Min hêvî dikir ku rojekê perên çapê pêda bikim û vê kitêba yekta ji mîletperwerên Kurd, nemaze ji xortên nuh re berpêş bikim. Lê muxabin, heta îro hêviya ku min dikir xuya ne bû...

Min dît ku sal mîna şîpa avê di herikin û kaxetên ko min li ser wan nivîsiye, hêdî hêdî dirizin û kurm û mişk wan dixun... Ji aliyê din meriv mirin û mayîna xwe jî nizane, ez tirsîyam ku piştî xebat û westandineke ne hindik hêviya min ne çê serî; nivîsandinê min yan wenda bibin û yan jî birizin. Ji lewra, di vê rojnamê de bere bere belav dikim. Heke Xwedê li hev anî rojekê dibe kitêb û tê çapkirin jî.

Ne hewceye ko ez pesnê vê kitêbê bikim... gava xwendevanên me bixwînin evê bizanin ku ji bona mîletê me çiqas bikêr e.

Hêviya min ev e ku mîletperwerên me ji dil û can bixwînin û jê îbretê bigrin...

Qedrî Can

Ji dîrokê ibret

40-50 î sal berê, li Mosqîwayê di dîwarên koşkek ji koşkên dewletê de, ji nişkave qelîşteken mezin xuya kirin. Ev qelîşteken ji bingeh hetanî banî dirêjbûyî didan xuya kirin ku koşk ewê ji nişkave hilşe; her çî kesê der û hundurê xwe bipeçiqîne .

Muhendis hatine, li sebebê van qelîştekan geriyane, çend cih ji dora bingeh vekirine paşê dîtine ku ev koşka Mosqîwayê ya mezin û kargîr riziya û pûç bûye; ko dike hilşê, di zemanê xwe de li ser bingehê darîn hatiye ava kirin.

Gava dest bi çêkirina wê koşkê kirine, dîtine ku zemînê wê pûç e. Ji lewra li ser wê, singên stûr daçikandine û li ser singan jî, ji kevirên mezin dîwar danîne.

Wê gavê, bi awayê wî zemanî, ev bingeh, tişteki zexm bû. Bi rastî ji dîwarên vê koşkê bi salan kevnar bû bû. Lê çiqas zeman derbas bûye, ewqas jî, ji te'sîra xwe kêr ne ma ye; ew diregên stûr, di bin axê de, riziya. Ji lewra bingeh şemitiye; terk û qelîştekan li dîwarên wê xuya kirine...

Muhendisan gotibûn: Emê li hember vê talûkê çî bikin! Gelek fikirî bûn.. Paşê dev ji hilşandina koşkê berdan; ji qozîyan ve, bingeh vekirin, hêdîhêdî singên riziya derxistin, li şûna wan,

---

kevirên granîtê xurt danîn, bi vî awayî bingehê koşkê guherandin û nuh kirin... Êdin, ev koşka kevin, li ser bingehê nuh di ma... Bi xebata muhendîsên bi heş, hêja, ew koşk îro hêj xurt e û bê talûkeye...

Dîroka dewletan, jiyîn û mayina miletan jî mîna koşka Mosqîwayê ye; Bingehên nîzamên dewletan, awayên îdara wan, her çiqas qenc hatibe dîtî jî, niha ew bingeh û awayê îdareyan qels buye; bêkêr ma ye..

Gotineke bav-pîran heye; dibêjin: (Civatên nuh, bixwe re stranên nuh tînin..) çiqas roj derbas dibin, ew qas jî tovê însên têne guherandin û nuh dibin .Her bablîsk (qirn) bi xwe re fikren nuh, daxwazin nuh tîne. Ji wan re rastiyên kevnare, usûl û adetên derbas -bûyî, bi kotekî nayê qebûl kirin.. Ji tovê nuh re rêz û xezên nuhtir, bingehên qewîtir divê...

Miletê xwedî mezin be, mezinê wan bi heş bin, dev ji tiştên kevn berdidin; da ku rê ne din hilşandinê; ava û tevgêrên xwe hêj bêtir bi hekîmanî, hêj bêtir bi adilanî çê dikin... Lê li hinek welatan, peyayên hukûmetê, terbiye û tevgêra milet fam nakin, yan jî naxwazin fam bikin. Hingî dîwarên koşka dewletê xerab dibe, li hawir dora wê qelişteke pêda dibin û her ke diçe, kûrtir dibin, kes guhê xwe nadinê.. Ji bona vê yekê ye ku pêkhatina dewletan bi rû çiqas zexm û

---

qewî xuya bibe jî, ji bo hilşandinê û xerabbûna wê pêkhatinê divê meriv heyret ne ke... Îrana kevin, ew Rûsya mezin zîr û zeber bûn; Almanya Bismarqan û Wilhelman jî xana xerab bû, çû..

Di kitêbên muqedes de tê gotin: (Di zema-nekî de, di dîwarên seraya hukumdarekî zalim û qahir de pirsên ji agir nivîsî hatine dîtin: (MANETEKEL FARESÎ). Kesî mana wan pirsan fam ne kiriye. Danyalê hakim ev pirsên ha wisan tefsîr kiriye: (Ev nivîsana agirî xeber di de ko ewê pir tiştêkî mudhîş çê bibe; mana wan ev e ko dewleta kevn êdî xurtbûna xwe ya jîyînê wenda kiriye, bivê-nevê ewê xerab û kambax bibe..).

Împratora Romayê, Doqa Alba û selteneta wan a Îspanyayê... hukumdartiya Lûîyê panz-dan li Fransayê.. Rûsya Romanofan.. Alman-ya Hohenzolleran, Awistîrya Habsbûrgan.. bûn qurbanê van fecaetan. Dîrokê, ji bona wan, hukmê xwe da: (Mane tekel fares !)

Van mes'eleyan bi ehmîyet bifikirin; mîna kurm û kêzikan di nav heriya derd û kulên xwe de ve ne gevizin. Li şûna vî tiştî, nuhki-rina bingehe dewletê, ji wê şunda li stendina terbiya millet bifikirin..

Dîrok, her wekî encam û fecaeta hinek dewlet û miletan dinivîsîne, ji bona bilind bûn û pêşveçûna gelek dewlet û miletan jî rûpelên zengîn û rengîn vedike..

Dîroka, ilmekî wisane ku: însanên mîna keriyê teban (heywan), ji jîyina gêrik û mori-yên bê şîûr xelas dike û ji wan re jîyin-êke qenc dide xuya kirin û bi çî awayî meriv xwedî hezar sen'etî dibe; xurtkirina tebayên dewletê; terbiya civatên millet nîşan dike.

Merivên qehreman û millet

Hinek dewlet buliranê ecêb derbas dikin, yan jî yekcar tebah dibin. Hinek milletên din jî, jîyina xwe di nav rindbûneke hakimaniyê pêk tînin. Divê ne tenê hukumdar, wezîr û meb'ûs bi van her du mîsalan ve bendewar bibin; gerek efradê millet jî, yek bi yek bala xwe bidinê...

Divê jin û mêr, xort û pîr, gundî û bajarî, yên bi heşê xwe, yên bi destên xwe bixebitin... giş li van tiştan bifikirin...

Xurt bûn û qelsbûna dewletê, şûnde mayin û pêşveçûna milletan ne tenê ji zanebûn û ne zanebûna serekan pêşve tê, na... çiqas ew serek zana û nezan bin; çê, ya neçê bin, qehreman, ya zalim bin her yek ji wan, ayîneya milletê xwe ye: qopya giyanê qewmê xwe ye. Ew, ji nav koma xelkê xwe derketiye.. Millet, çawa bo, serek jî ew e. Ji bona vê yekê ku dibêjin: Her millet, îdareyeke layiqî xwe dibîne.

Ez hêvî dikim, hûn ji min re destûrê bidin, ezê li ser vê rastiya ku ne hatiye naskirin bi sekinim û hêj çêtir bidim ronîkirin...çima ku ev çîroka dîroka dîrokî û felsefî jî berê de hatiye gotin û li ser wê gufte-gu çê bû ye. çîrok, ev e; Dîroka miletan, kî di afirîn e? Hadîsên mezin ku di nav dewlet û beşeriyetê de çê dibe, kî pêşve diajo? Kî tevdigerîne? Cihê cihê ferd çi dikin? Gelo her wekî mutefekirê Ingilîz bi navê (Carlyl) gotiye, ev pêşve ajotin û tevgerî bi destên qehremanan yan bi xeyreta efradê milet giyan û bi sayeya germiya canê wan çêdibe? (Carlyl) bûye hevalbendê fikra ewelî û ew ispal kiriye. (Lef Tolstoy)jî fikra paşîn mudafe'e kiriye. (Carlyl) di kitêba xwe ya bi navê (Qehreman, û di dîrokê de qehreman)de, mezhebê qehremanan (Cult) û çanda qehremaniyê (Culture) ê belav dike...

Bi gotina (Carlyl) be: milet mîna tebeqake kîlê ye;heke ne keve destên sen'etkarekî, tim bê şekl û bê hereket dimîne. Lê sen'etkar û qehremanê mîna Cezzar, Napolyon, Petroyê mezin, Soqrat, Mehemed... derkevin, karin vê kîlê bixin destên xwe û ji wê her tiştî û her şeklê çê bikin...

Cengîz-xan, ji nav kaşê Asiyayê bi milyo-nan însan berhev kir û da dora xwe; çîn, Hindestan, Îran, Rusya kevn giş kir bin destê xwe. (Peter Amiyenskî), ji bona Qudsê ji destê muslîmanan bistîne Ewrûppa qatolîk giş rakir ser lingan.

(Martin Luther), referma-sion çê kir, Neron û Kalîgolan Roma kevnar bin ax kirin. Siyaseta Bismarq û Hohenzlern Almanya hejandin.

Xulase, yên dîroka miletan û heta dîroka beşeriyetê giş çê dikin:kesên bi heş, zeka a xwediyê quweta manewîn in; ew kes jî; qeh-reman in. Ramises; Romolos, Themis-tokl, Luther, Bismarq û ên mayîn jî ev kes in.. (Lef Tolstoy)jî, yekcar 'eksê vê fikrê derpêş dike; û dibêje: (yên ku jiyînê di afirînin û armanca hadîseyan xêz dikin û reng û karaktêrê wan didin, ne Napolyon in... Koma milet bixwe ye. Ji aliyê din (Tomas Carlyl) jî; dibêje: koma milet mîna kaya rizyayî li ser axê rîjîya ye, merivê mezin, ji ezmanan dikevin, vê kayê bi hev didin girtin...! Koma milet didin jîyan-din.. (Lef Tolstoy), lewhakî din teswîr dike û dibêje: (Bifikirin, ku di deryayê de, germiyek mezin, bi rê dikeve, li pêşîya germiyê av, mîna şîrîtekê, direve.. Kî kane bibêje ku ev şîrîta avê, germiyê li pê xwe di kişîne? Aşîkar e ko ev herikandina avê ji ber paporê çêdibe û ji ber wê direve... esil quwet di paporê de ye.. (Tolstoy), wisan dibêje: di miletekî de quweta hereketê pêda bibe û bimeşe, ew ji xwe hereket dike bera ava pêşî-ya xwe dide; ji nav xwe peyakî dibijêre ko ew peya, jiyîn û mêla milet îfade dike.

Xwediyê çîroka (Ceng û li hev hatin)ê (lef Tolstoy) heke fikra (Carlyl) ya birûsk û mêranîyê qebûl bikira ewê wisan bigota: Belê, merivê mezin: qehremanek e.., birûskêk e.. Lê koma millet ne tebeqake kîlê ye, ne jî kaye ke riziyayî ye. Ew, xwediyê wê birûskê ye ku ji nav xwe çê dike.. çî wextê ewrek, yan gelek ewr bi elektrîkê tije bin, birûsk, bixwe çê dibin...

Heke di ewr de electirîk tune be; birûsk jî çênabe... Ewrê ku ne ji mîja avê bin nacivin... Millet jî wisan in.. Heke di millet de mezinatî û mêrxasîtî hebe ji nav millet birûsk çêdibe û qehreman der dikevin...

Bi nêrîna pêşîn ev her du nezeriyê mîna zidê hev xuya dikin. Ji nav wan divê yek bê bijartin. Gelo (Carlyl) rast dibêje, yan (Tolstoy)? Ev zidiyeta di nav her diwan de tiştêkê eşkere ye.. Ya rastî, nezeriyên wan ne 'eksê hev in; Ev her du rastiyê temam dikin. Ne lazime ku meriv bêje; Ya (Calyl) ya (Tolstoy) rast dibêje... Her diwan jî rast gotine... Her du, mîna ruyê peran e, her yek ji wan nîvekî rastiyê ye .

Qehreman, xelkê di înnî heyecanê .. Lê wan, bi heyecan û guriya agirê ku ji millet standine, di şewitînin.. Her wekî em edesakê bêxin destê xwe... edese wisan çêbûye ku, çiqas ronayî di nav saheyekê de belav bûye, di yek nuqtê de dicivîne..

Ji civîna hezar tîrêjên rojê nuqtake ronî diçirise: ev nuqtaya bi heraretê xwe, tiştên mîna kaxed, ka û êzingan dişewitîne... Kevir, cam û hesinî germ dike.

Her mêrxasê miletekî jî mîna edesekê ye, ew, di şexsê xwe de, quwet û weziyetên millet dicivîne û bi wan quwetan giyanê xelkekî bi milyonan vêdixe.. Lê heke hewa bi ewr be, ji tîrêjên rojê bê par be, wê gavê tu edese nikare hebek berf bihelîne û nikare dilopek av germ bike ...

Penîrê Îswîçrê, tenê ji çêlekên serê çiyar tê girtin û tê çêkirin... Merivên ku ji nav zeman û milletên muxtelîf derketine jî wisa ne. Ev, mîna bihna çîçekên milletên nuh bişkivîne, xweş e...

Napolyon, ne ji çîna kevn a sulhperwer, lê ji nav Frensa derketîye.. Îngiltere, Darwîn xwedî kiriye. Wî jî bi navê (Şêrê jiyînê) nezeriyak berpêş kiriye. Rûsya jî Tolstoy aniye meydanê.

Ev, di her zemanî de, di her cîhî de wisan e; yê kû Almanya kir şerê mezin, ne Wilhelmê diwim bû..Lê rûhê Almanyê xasib û cengawer bûye; îfadeya Wilhem, Bîsmarq û Hîndenbo-raxan Nêron û Karaglan Roma kevn xerab ne kirin...

Her millet merivê bikêr tîne ser makîna îdareya xwe;gava yek ji wan tê ser kar, didin dû hal û sewiya millet a manewî. Di millet de tiştêkî civandî yê hêja heye, tune? Yan tê civandin? Heşê millet, wîcdanê millet bilind dibe, nabe? Yan dirize

---

jehirdayî dibê? Bi jîyîneke kêr û sefil heba dibe, diçe?

Di vir de, karaktêrê her yekî ji me, awayê xebata her yekî ji me tê gotin. Em, di nav welatê xwe de, çî dikin. Di ser encama miletê xwe de çî rol (wezîfe)ê distînin.

Li deryayê jêrîn çend giravên mircanan hene.. Mircan ji kilsê çêdibe. Tebakî biçûk, bi navê popîp, ji hundirê xwe tiştêkî îfraz dike.. Kes bîr nabe ka ji vê îfrazatê, bi zeman ve, giravek çêdibe. Heta li ser van giravan însan jî bi cî û war dibe. Wekî din, dîsa li welatê jêrîn mûrînine biçûk pêda dibin ku ev mûrî ji bo însanê wî welatî afetek e. Malên wêderê teva hûrmûrê wan gişî dixwin.. û însan mecbûr dibin ko ji ber wan hîcret bikin ...

Vêcar em bêne ser hal û ehwalê welatê xwe; Xebata me ya di nav welêt de çî ye? Berê vê xebatê li xerabkirinê ye, ya li ava-kirinê?

Em, karin welatekî biçûk û feqîr nîşan bidin ku refah û bextiyariya welêt, şeref û rûmeta mileta bi vîna xelkê wê vê girêdaye.. Ew welat xwediyê du milyon serî (nifûs) Fînlanda ye ..

Fînlanda li bakurê Ewrûpayê ye? Îqlîmê wê hişk e. Pir caran, bi mij û dûman e. Di buharê de, av û axa wê qeşa digire. Ji tebaxê serma destpê dike. Zêmînê wê jî bêkêr e; pir cî hene ku bi zinarên granîtî hatiye girtin. Di nav welêt de bi navê maden tiştêk nîne; Cot û çandinî pîr bi

---

dişwarî çêdibe. Xelkê wê jî tu caran bi temamî ser xwe bûn (Îstîqlal) ne dîtiye. Her car hinekan, li ser wan, hukum kirine. Miletê fîn ji xwe re (Suom)dibêjin... Ji welatê xwe yê nazenîn re jî (Suomî) yan çîrav..

Dîroka Suomî

Min; Fînlanda gelek caran ziyaret kir...di her aliyê welêt de geriyam...di bajarên mezin de, di nav çiya û golan de mam.. min her tiştên wan dît.. lîsk û jiyîna wan, roj bi roj, temaşe kir. Bi rastî, min saz û stranê wan, edebiyat, resamî, tiyatiro, û mîmariya vî milletî teqdîr kir, ji dil dibêjim, ku her çiqas di ber wan de derbas dibûm, heyreta min bêtir dibû. Di her gera xwe a dawî de, min ev milletê bakurî, biçûk û bêdeng teqdîr û tehsîn dikir. Di jiyîna milletê Fîn de du tişt hene ku bi kêrî nivîsandinê tên:

1-Miletê Fîn, hetanî serdestiya Êris, yanî heta sala (1917) jiyîna serxwebûnê ne dîtiye.

2-Vî milletî, merivê mezin ên yekta ne anîne meydane, medeniyet û hirsê Fînan, tenê ji xebata ferdên millet pêk hatiye ..

Miletê Fîn, di nav bera rojhelat û bakurê Rusyê, di quncika dawî de, dimîne.Ji aliyê din bi (Îsweçê) ve yek-sînore. Heta sala (1811) milletê Fîn, di bin destê Îsweçan de bû; mua-meleya Îsweçan li ser

---

Fînan, wê gavê, mîna muamela Awistirya ku li ser Sîrbê Bosna Hersek û Voyvodînê bû... Yan jî wek muame-leya ku di zemanê serdestiya Turkan de, Rûnan li Bulxaran dikirin. Çiqas hukûmet û quwetê îdarî; ticaret û pafriqe, dibistan û kilîse hebûn.. di destê Îsweçan de bûn. Mamûrên îdarî, hakim û zabitan, mamoste û rehban giş bi destê Îsweçan dihatin bijartin. Îsweçan, xwe bi medenîyeta xwe, dinepîxan-din. Bi çavekî nizm û kêr li xelkê Fîn di- nêrîn û bi wî ayî jî ev di êşandin. Xelkê Fîn bi heqên xwe ên siyasî, mîna Îsweçan bûn. Lê bi fikr, îqtîsad bûn. Ev halên ha li ser pêşve-çûna çanda milletê Fîn pir tesîr kiri bû; ji dawîya bablîska (18) ve heta sala (1810) î, (çand) hirs a Fînan, mîna çîçeka di nav mexzeneke bê hewa, jar û çilmisî bû. Wê gavê Fînan ji henek xwendin û nivîsandin pêve tiştek nizanî bûn..

Di sala (1808) de, di nav Ûris û Îsweçan de şerek çê bû; çarê (Aleksandir) ê ewil, teva leşkerên xwe nîve Fînlandayî xist bin destê xwe, paşê, di bajarekî Fînan(Borago) de (Seyin) yanî civateke qewmî, ji Fînan vexwend û ji wan re ev pirs kir:

Ûris, ewê, ji we re serxwebûneke hundurî (Îstîqlalekî daxilî) bide.. Hûn vê îdareyê dixwazin, yan îdareya Îsweçan?...

Mumesilên Fînan, bi dengekî, îdara Ûris xwestin.. Li ser vê yekê çar (Aleksandir) sond xwar ku ewê li ser gotina xwe bimîne.

Îdareya Ûris, ji bo her du aliyan jî, çêtir bû; Fînlanda bi xwe welatekî feqîr e. Hindistan û Misir ji bona Ingilîz bi kêr in.. Lê tu kêr bûna Finlandayê ji bona Ûris re nîne. Fînlanda jî mîna Qefqas, Qirim û Turkistana Rusyê ye.. Ji girtina Finlanda Rusya, tu fêda madî û îqtîsadî ne dîtiye. Lê ji alîkî din, ji Rusyê re bi kêr hatiye; ew jî ev e:

Payetextê Ûris, bi çar saetan ji Finlandayê bidûr bû; rojekê ji rojan, dijminê Ûris, kanî bûn xwe bigihînin Finlanda û ji wir payitextê Ûris tehdîd bikin. Ji ber vê yekê, îstîla Finlandayê, ji bona parastina payitext bi kêr hati bû dîtin. Ji aliyê din, Finlanda jî, bi stan-dina heq û serxwebûna xwe kêfxweş bû .

Pişî ser-destiya Ûris; gelek ji xelkê Îsweçê ... li Finlandayê... mayîna xwe, xwestin. Lê ne mîna berê bi hakîmanî û efendîtî.. Vî xelkî jî ji bona pêşveçûn û bilind bûna welatê xwe ê nuh, ji dil, dest bi xebatê kirin. Berê, yên di vê rê de dixebitîn, hindik bûn...Wê gavê Xweda, Mamosta û Rahibên Finlanda, ewqas hindik bûn ku bi tiliyan dihatin jimartin. Lê vî halî, quweta munerana a manewî ne dişkand... bêtir û zêdetir dikir.

Senelman

Hêj di saxiya çar Aleksandirê Yekemîn de, merivek bi navê (senelman) serekê civata çand (kultur)a Finlanda bû. Ji ber vê yekê em hebekî behsa dîroka jiyîn û xebata wî bikin:

(Yohan Vîlhelm Senelman), di 12ê gulanê, sala (1806)de, li Stockholm, hatiye dinê... û di çarê Temûza sala(1881)de li(Dancarbî)miriye.

Ev Camêr, alimekî mezin, feylesofekî kûr, siyasîkî dengîn bû... Lê hêj bêtir, di pêşve-birina çanda qewmî û mamostetiya ku ji xelkê re kiriye, bi nav û deng e.

Senelman û hevalên wî, bere bere, bi xebatên xwe, welatê xweyî bi hezar û yek çiravî kirin WELATÊ ZEMBEQÊN SPÎ.. Ev lawê Finlandî, hetanî sax bû, xwestiye vê rastiya hanê, bêxe serê welatîyên xwe: Fin-linda: her gav di bin tehlûka îstila Êris û Isweçan de ye... Ji bona li berxwedayin (mu-qawimet) a van dijminên mezin û xurt divê em bi çand (hirs) a xwe ji wan bilindtir bin...

Senelman, rojnameyek bi navê (Sayma) derdixist. Di wê rojnamê de, tim ji welatîyên xwe re ev gotin dikir: (Kînga milletê me yê bi-çûk, ji milletên cîranê xwe yên mezin bi medeniyet pêşdetir bibe, hingî tehlûke na mîne, ...

Fînan, bi salan ve, ji bona pêşveçûn û bilindbûna çanda milletê xwe xebitîne... û îro, ji gelek milletên Ewropê bêtir xwediyê medeniyetê bû ne. Edî, li kêleka cîranê xwe yê biçûk û mezin xwediyê, huquq, serbestî û serxwebûnê bûne û tu tirsawan ji tiştekî ne maye.

Senelman, di nav minewerên Finlanda yê nuh de tîmsalek e: vî Camêrî çend mamosta, papas, û ebûqatan, ji bona belavkirina me-arîfe, mîna xaçparêzan (ehlê selîb) seferber îlan kiribûn. Wî hewalên wî digot in :

(Minewerî, ne ku kinc û serpoşên modayê li xwe kirine... Koma mineweran, mîna heşê millet e. Millet, hûn ne dane xwendin ku hûn piştî xwendineke qenc, herin li çayxane û meyxaneyan rûnin, li ser masan isqambîl û domîno bilîzin... Yê wisan dikin minewerê zingarî ne... Yê xwenda, deyndarê înkîşafa heşê milî, deyndarê hişyarkirina wîcdanê welatî, deyndarê xurtkirina vîn (Îrade) a qewmî ne ...

(Ji gundiyan re, ji palan re, ji tebeqa nizim re awayê jiyînê nîşan bikin... da ku millet, qiwet û parastina jiyînê qenc fam bike. Di welatê me yê bejî de, ji her gundî û paleyî re jiyîneke hêj hêsanîtir, hêj sihîtir, hêj maqûltir bidin zanîn... Millet, hînî xebatê bikin; bi wan, wargehê erzan û mutewazî bidin çêkirin... Ji bona parastina siheta wan, û zarokê wan, şîretan li wan bikin... Ji wan

---

re behsa maleke bextiyar bikin... da ku jin û mêt û zaro, çawan li hemberê hev bi xweşî dijîn; mezinekî rina zarokan bi çi awayî dibe, bizanin. Ji milet re bidin zanîn ku; her kar divê di zemanê xwe de çê bibe... nîzam û întîzam, di her tiştî de lazim e. Wan, hînê îtaeta huquqê kesan bikin... û di van tiştan de, hûn bi xwe, ji milet re bibin nimûne...Di nav wan de, di nav qewmê xwe de bibin murebî.

Welatê Suomî mala xwe, miletê Suomî jî kufletê mala xwe bizanin. Bira bê bîra we ku, ezingvan, rênçber, û jinbiyên welêt: welatîyê we ne... pismam û birayên we ne.. Terbiye-kirin, pêşvebirin û bilindkirina wan, li ser we, wezîfe ye. Ji bîr me kin ku, nezanîn, bê marifet serxweşî, nexweşî û sêfiliya milet, ji we re şerm e, ji we re kêmanî ye ...)

Evan pênc, şeş mamoste, mamûr û tuxtorên Fînî, ji mineweran re tim wisan digotin û bi vî awayî dinivîsandin... Di nav wan de ê dilşewat tir û bi agirtir (Senelman) bû. Zivistanê bi çarux, havînê carna bi kelekan, carna jî xwas, ser û berê welêt di geriya û xelk îrşad dikir.Li çiyên û newalan, li ku derê merivek bidîta, bi wî re, dûr û dirêj dipeyivî, kitêb belav dikir, edresa wan distend; reşbelek dişandin û reşbelek dişandin û reşbe-lek di stendin.. Senelman, tu ciyê tarî bê ronayî ne dihişt. Tim wisan di got: Ji bona avdana

---

welêt... du, sê co ne bes in... Kîjan quncika dût be, ji wê re ava gol û kaniyan gerek e. Tîbûna manewiyeta millet jî wisan e. Divê li her derê kaniyê bi can hebin ku millet tî ne mîne .

Senelman, merivên bi heş li ku bidîya, ew hişyar dikirin, heşê wan vedikir, bi wan re muxabere dikir... Reşbelekên ku dihate şandin, li ciyekî diçû ciyekî... bi wî awayî, ji gelek kesan re dihatin xwendin... Senelman di reşbelekên xwe de, hinek teqdîr, hinek jî teqdîr dikirin... Ji wan re wezîfeyên nuh nîşan dikir. Senelman, ku biçîwa ciyekî, nasê xwe li dora xwe dicivand û bi wan re suhbet dikir.

(Binêrin! ji kenewêrê çawan benan dirêsin? Berê; qaşilê kenewerê a zirav ditînin û ji wê benê zirav çêdikin û van çend benan li hev dirêsin... benê stûr derdixin û ji van benên stûr jî çendan bi hev girê didin û bi wan werîsên pir stûr, ên ku di gemiyan de dixebi-tînin, çêdikin ...

(Xebata me jî, mîna vî karî ye. Divê em jî, minewerên xweyên ji hev bela bûyî bicivînin û bi wan, ji milletê xwe yê du milyon re quwe-tekê çêbikin...

Senelman, di paydosa havînê de mamoste-yên dora xwe li ciyekî dicivand, ji wan re qursek ji sê; çar heftan. Ji sedî bêtir mamoste diketin van qursan. Lê di pêşîya pêşîn de, mêldarî hindik bû... pirê mamostan, di quncikên welêt de, zivistanê

---

pêde, ji xebata xwe aciz dibûn, û ji xwe, ji karê xwe ne dilxweş bûn... bi kotekî yanî bê dilxwazî diketin qursan. Heta hinekan ji wan digotin: (eman, ev qurs jî, ji ku, bû bela serê me? Daxwendina mamostan, di hate bîra kê?) gilî û gazine wisan dikirin .

Senelman, ev tiştên ha giş dizanî bû, lê ne dixeyidî. Wî, mîna tuxtorekî, li insanan dinêrî û digot:

-(Hevalên şêrîn ! ez zanim ku karê we çiqas giran e... û ez dizanim ku ev karê we yê dijwar, xelkê me teqdîr nake...ez, fam dikim ku jiyîna we ya madî jî xerab e... Lê em çî bikin? Hûn, ji bîr mekin ku em dixwazin miletê xwe hişyar bikin... û me, nuh dest bi vî karê mezin kirî ye ...

Em, pêşdarê Orduya mearifê ne.

Em, bi nezaniya milet re şer dikin. Divê, barê giran li pişta me be. Di be ku cara pêşîn me teqdîr ne kin... emê fedakariyê bikin... ji nav xwe qurbanan bidin... ev tiştêkî lazim e... na be ku em, xwe jê bi dûr xin... Ez we vedixwînim fedakariyê... Ez, ban wan kesan dikim ku dixwazin xwe feda bikin. Li kêmaniyê me nêrin, êşkere dibêjim: mîna di her meslekî de tê dîtin, di nav mamosteyan de jî gelek biyaniyê meslek hene. Evên ha meslekên xwe kêm dibînin... ji ber ku xwe mîna paleyên rojê dizanîn ...

Ji kesên wisan re, bi dostî şîret dikim: Bira dev ji mamostetiyê berdîn... Ji xwe re li meslekekî din bigerin ... bira herin, bibin tucar, di qeleman de bibin katib. Ji ciyê mamostan re, kesên bi can û giyan, kesên bi dil divên... Vaye, li ser hêvî û daxwaza min, zanayê welêt, her yekî, ji we re çand qonfrans hazir kirine. Ji zanebuna wan pardar bibin. Gava hûn vegerin dibistanên xwe, sûxteyên xwe bi evîn (eşq) a ilim aşîna bikin...)

Mamostan, ji bona zenebûnên xwe pêşve bibin, hêj bêtir, dest bi xwendinê dikirin û didan ser rêya rêberên xwe, Senelman... Belê, ji wan her yekî, di zemanekî kin de, quwetekî çandî (hirsî) der diket, û bi pêncan, bi dehan, bi sedan Senelman pêda dibûn...

Senelman, hişyar bûna (Suomî), tenê bi xebata mamosteyan ne didît... li ku derê civîneke memûran, tucaran, toxtoran dibihîst, hema xwe digîhande wir...û ji wan re digot:

(Milet... ji bîr me kin!... hûn her yek, ji nav millet derketine... Hûn nuha çi dikin? Hûn, ji birayên xwe yê ne zan direvin? Hûn, ji bo hişyariya xelkê xwe, bilindkirin û pêşve birin, çanda wan; hûn çi dikin ??.

Me'mûrên Murebî

Di sala 1816an de, Finlanda îltihaq Rûsyê bû. Lê bi wî şertî ku ji wan re pêkhatineke bingehî (teşkîlateke esasî) bête dayîn. Ji xwe encumeneke wan a welatî jî hebû. Ji şertan yek jî: ji vê encumena welatî re dayîna hinek huquq bû.

çar Aleksandirê yekemîn, di beyan-nameke xwe de wad û peyman dikir: ku gerek ez û gerek yên bi dû min, emê ji pêkhatina we a welatî re, heta paşîn, riayet bikin...

Carekê bi vekirina encumena welatî (Seymîn) civîneke me'mûran a umûmî çê bû bû. (Senelman) jî di vê civînê de hazir bûbû û têde ji zemanê Îsweçan ve hetanî zemanê Fînlanda, tarîxçeya me'mûrên dewletê çêkiri-bûn û gotibû:

Ehlê Îsweçê, pir xweş, pir bi şên in. Lê digel vê qasê bi xelas bûna welatê me yî wenda-bûyî, feqîrmayî... pir kêfxweş bûme... Ez xelasbûna welatê me, ji destên Îsweçan, ji destên me'mûrên wan de ketî dibînim, dilxweş dibim. Li Fînlandayê me'mûrên Îswe-çan çawa bûn? Evên ha him ji bona Finlan-dayê, Li Îsweçê bi xwe, me'mûrên wan gelek merivnin qenc in û delal in. Lê yên li vir ne wisan bûn. Hukumeta Îsweçê jî, mîna hukumetên din, qenc ne difikirî: me'mûrên xwe yên qenc û hêja di hundirê welatê xwe de, di sernîvekan de di hişt... Ji bona der (mîna welatê me) me'mûrên bêkêr di şandin. Mîna ku di nav her miletî de tên dîtin, di nav malmezin û

---

dewlemendên Îsweçê de jî, merivên bê şerm, tral, bêkar û bêkêr der di ketin... Ev xortên ji her dibistanê qewîrandî, ji tu wezîfa re ne qebûl kirî, di tu tîcaretan de kar ne dîtî, ji xwe ne dixwest in kar bikin... serweta bavên xwe wenda dikir in... Hingî bavên wan, ji wan re digotin: (Em ne zanîn çî bi vî lawikî bikin?) Paşê wan re dixebitîn û ew li Finlandayê dikirin me'mûr.

Êdî, hûn karin bifikirin: ev xortên ku bi hezaran dihatin welatê me (Fînlândayê), çî fêde ji wan çêdibû?! Ev me'mûrên ku heta du-sê sinifan, di dibistanê rûşdiyê de xwendî, ya ne xwendî, derewçîn, wextên xwe yên pîr, di daîre û wezîfeyên xwe de derbas ne dikirin... diçûn meyxane û karxaneyan. Van me'mûran ne dixwestin bixebitin û ji xwe, nezanîbûn bixebitin... Hişê wan ne diçû ser kar... Her çiqas li hemberê wezîfa xwe îhmalkar bûn, ew qas jî li hemberê ehalî nepixandî û xwedbîn bûn... Dereng dihatin ser wezîfê û zû dev jê ber didan.

Kesê ku ji bona karekî biçîwa cem wan, bi saetan ew didan sekinandin. Dergevanê wan ên bê vaj, ji xelkê re bi xeyd digotin: cenabê gerînde meşxul e; encamen heye. Yên ku di agirê bendemayîne de xwe dişewitandin, paşê di çûn huzûra memûran çav-lixew, mûşûjinî, te digot qey dîkê hindê ne... xwediyê glî, hêj gliyê xwe ne diqedand, me'mûr efendî digot:

(îro karê min heye, sibê were...)

-Lê begê min, ez hêvî dikim, ez ji rêke dûr hatime.

-Eh... me got (sibê)... ma tu fam nakî ?

-Ma ne perê min tune: nikarim bêtir bimînîm.

-Me ji te re got sibê, haydê derkeve ...

Paşê me'mûr efendî derdiket derve, diçû cîkî kêfê, şerabên buha mîna çeman diheri-kîn... Li dora wî keriyek jin diciviyan. Ji bona jiyîna bi vî awayî jî, pir pere diviya bû, hingî dest bi rişwetê dikirin. Yê ku ev çîrok dibihîstin, di nav xwe de digotin; canim, ev çi ye? vî merivî ji Stokholmê çawa dişînin vir? ev hal ewê wisan bi mîne? Ehalî dinaliya... digiriya... glî dikirin, dixeyidîn.. bi nefret digotin: Ma ku me'mûrên hukûmetê wisan dikin, emê çi bikin?! Senelman, peyva xwe bi van pirsan qedand.

-Spas ji xwedê re, nuha halê me'mûran ne mîna berê ye. Hêdî, hêdî me'mûrên me yê Fîn dikevin her derê. Yan ji me'mûrên Îsweçê, yê qenc, ku em wan dibijêrin...

Qîmeta vî zemanî bizanin, li ku derê dibin me'mûr, hema ji roja pêşîn ve, dest bi usûla nuh bikin, awayê tevgêr (Îdare)a kevn berdî... bira ji wê tevgêra pûç nav û nîşan ne mîne. Bira ehalî fam bike ku me'mûr xizmetkarê mîlet e.. gava karekî ehalî hate cem we, li wan, mîna mêşên ku meriv acizdikin, em nêrin.. heta ku ji destê we tê,

---

karê xelkê hêsanîtir bikin... herkesî bi dilxweşî, birûkenî qebûl bikin... wisan bikin ku gava karekî merivekî çê ne be, da ne bêje ku wan çê ne kir... bira bizane ku karê wî, qanûn û nizamê ne da çêkirin.

Fam bikin me'mûrno! ji bo terbiya millet, hûn ji mamosteyan ne kêmtir in... Hûn jî dizanin ku mamosteyên bêqanûniyê kî ne? Ew me'mûr bi xwe ne, ji ehalî re ne îtaeta qanûnê ew hîn dikin...A... ji bona van tiştan, ez bi navê dewleta Fînlanda ji we hêvîkar im: hûn merivên qanûnê, terbiya îtaeta qanûnê hînî ehalî bikin... di nav ehalî de hisên edalet û semîm bidin çandin)

Ev nutiq, ne nutqa Senelman a pêşîn, ya a paşîn bû...gelek nutqên wisan berê û paşê da bû...

Di nav me'mûran de, ev fikrên qenc belav bû bû û ehalî jî, li her derê ji wan re bawerî nîşan da. Ji yek-du tovî (neslî) bi şûnda, sinifeke me'mûrên Fîn ên nuh derket: me'mûr bi îrfan û exlaq bilind bûn; ji hemî dinê re bûn nimûne. Nuha xelk bi me'mûran îftixar û ji wan re pîrestesî dikin...

Qişle-Dibistana Xelkê

Hêj ji zemanê hakimiyeta Îsweçê ve qanûnek teşkîlata bingehî ya Fînan hebû, li gorî vê qanûnê bi navê (Syme) encumeneke wan a welatî, pûl û pereyên wan î xusûsî hebû... Bi kêmanî, ordiyek jî xwedî dikirin. Piştî ketin bin hakimiyeta Rûsan jî, ordiya xwe parastin. Lê di zemanê Îsweçan de, li ser van ordiyên gişan me'mûrên Îsweçê hebûn. Miletê Fîn ji bona çand (hirs) a Îsweçan, destik (wasîte)kî bi can bû.

Fînlanda ku bi navê (Suomî) ket bin destê Rûsan, ji bona girtina van cihan, ji bona xwedanê welatê xwe bibin, dest bi xebatê kirin, ewilê destê xwe dirêjî karê biçûk kirin; bere bere şûna mamosteyên dibistana navîn û bilind jî girtin û ji alîkî ve jî, hêdî ji Fînan hakim, tixtor û me'mûr hatin bijartin.

Ordiya Fîn, a biçûk jî dibû ordiyekê welatî. Di zemanê Îsweçan de, pirê neferan Fîn bûn; muameleya zabitan li hemberê neferan, her weke ordiya Îsweçê bû.

Îsweçan miletekî qehreman e; Di zemanê (Rêfermation) de, Gostav-Adlof, û di zemanê Petroyê Mezin de Qarlê diwanzdim, şan û şerefa ordiya Îsweçê di Awrûpayê de giyan-din derencake bilind. Lê wê gavê qudreta leşlerên Îsweçên di destê arîstoqratan de bû... Her çî jî wê sinifê ba li xwe bi çavekî nizm, û li tucar û mineweran bi çavekî bilind mêze dikirin. Efradê

---

milet, yanî herçî nefer bûn, di bin nîzameke giran de bûn.

Zabitan di wezîfê de, ji xêndî talîm, der-basbûn (îstî'rad) û jiyana qîşlê pêvê bendewar û têkilî tiştêkî din ne dibûn; gava ji nav wêzîfê derdiketin şerab vedixwarin, bi kaxet-an dileyistin û dans dikir in. Pirên wan kêr xwendî bûn; ava dibistana xwe diqedan-din, yekcar dev ji xwendinê berdidan, Mefkû-reyên wan ên welatî û civakî tune bûn. Tenê dizanî bûn bi nepix şûrên xwe bişeqşiqînin... Ji vê pêve ji pereyên xwe xere dikir in. Tim bi onîformeyên şîk digeriyan; di hêwan(salon) an de, bi meharetî dans dikirin. Hinek jî bi nexweşiyên, vexwarina şerabê û lîska kaxetan keti bûn...gelek zulm li neferan dikirin; ji wan re digot in; Gayên qîşlê.. û bi wî çavî li wan dinêrîn....

Senelman û xortên Fîn ên zana, heta karî bûn, bala xwe dan ordiyê... mafîr gelek ben-dewarê talîm û terbiya neferan bûn. Xortên ku Lîse û Unîversîte diqedandin jî diketin dibistana leşkeriyê û dibûn malê ordiyê. Mudeta leşkeriya wan; heft-heşt, heta deh sal bû. Di nav vî zemanî de jî, dev ji xwendin û nivîsandinê ber ne didan.

Ji wan xortan re Senelman bû bû dîlbend (tercuman)ekî dengîn; him di civînan de, him di nivîsarên xwe de, tim ev fikrên ha derpêş dikir: Di dîtîne de, kîjan milletê bajarî (medenî) be jî, hêj ne

---

gihiştiye derencake wisan ku jîna xwe di nava li hev hatin (sulh) û bê dengî (sikûnet)ê de derbas bike. Kîn, xerez û wehşeta ku ji ber jiyîna kevnare mane, mîna pêlên ku di deryayê de diajo ser cihê nizm, di nav însan de çêdibe. Însan, ji bona xwe biparêzin komên mîna dîwaran çêdi-kin... bi vê ne vê, xwîn mîna lehiyê diherike.

Ordiya ku sînga xwe dike kozik û sîpera welatê xwe ew pir hêja ye. Ordîyên ku berên xwe didin sînoran û diçin;li dû xwe Selametî û serbestiya millet pêk dihêlin. Senelman, ji bona ordiyê wisan digot:

Ordû; mîna terîqeta rehbanên fedakar e. Em, ne leşker in. Em kêrhatina bedenên bican- û jibo parastina welat hatine afirandin- nikarin rind bizanin... Her hebek sêlik (qûm) a di van bedenên de, bi cîh dibe insa-nekî bi can e. Heke biqewime, her yek ji van hebên sêlikê, ji bo serbestî û selametiya me, xwe didin kuştin.... Senelman ev tiştên ha jî li ser dikir.

Li kûçakê, yan li çapxanekê, yan jî li dukanekê, gava ez zabitekî dibînim, bi dilê xwe dixwazim selavê lê bikim û ji wî re bêjim (Brayê min î şêrîn! we ji bona selamet û serbestiya me, ev barê gran hilgirtiye; Xwedê alîkarê we be)

Carekê bifikirin, leşkerên qîşlê, her yek ji wan perçak elmast e... Ji van canên hêja, her sal, bi hezaran li cihekî dicivin... Têne xebi-tandin... li

---

vir li wir têne gerandin... Gelek ji van perçê elmastan, yan çixizkirî, yan ji şikestî vedigirin cihê xwe .

Ev zabitên ku şagirtên Senelman-ên-manewî-bûn wisan digotin: Ordûya meya nuh, canê we jî nuh e. Divê xizmeta leşker-tiya wan jî nuh be. Nefer, ne gaye, ku li qîşlê bê xwedî kirin... ew, birayê min î bi xwendinê ji min kêmtir, ji min biçûktir e.(Diya-welat), ew ji bona hînkirin û terbiyekirinê şandiyê qîşlê.. Gava nefer azad bibin (Diya-welat) ewê ji zabitan pirs bike:

-We, kî hazîr kir û çawa? Ew xortên xam, bi hezaran, min da ber destê we, we ew çawa xwedî kirin?! Zabit, ne tenê birayê nefer e, û ne tenê kekê wî ye. Zabit; mamostayê nefer e... terbiya nefer, ji wî tê xwest in... ew, mur-ebiyê nefer e. Zabit, ji çend aliyan li hemberê nefer mesûl e. Bedena neferan emanetê destê zabitan e. Zabit; ji aliyê siheta wan... Ji bona vekirina heşê wan... Ji bona pêşve-çûna fikra wan mesûl e. Ji destê zabit re, dilê nefer hatiye dayîn, ku di wan de seciyeke qewî çê bike... Ji wan re paqîjiya wîjdan, edebên meaşeretê bidin... telqîna welatparêziyê bikin... Zabitên Fîn ên xort, ji wan wezîfan ne ditirsiyan û digotin:

-Her gav, û her gav... Yanî ne tenê di zemanê şer de, di her wextê de em dikarin ji welêt re bi kêr bîn. Em, dinav qîşlê de jî bikêrî welatê xwe

---

tên. Her temasek bi nefer re, kêrbûnek têde heyê.
Heta nuha di nav Fînlanda de pîrsa qîşlê, di nav
xelkê de, bi şermisarî hati bû naskirin ... Ji berê
de, li cîhekî ne li rê çêbiba; wisan dihate got in:

-Efendino! ma qey hûn di qîşlê de ne ?

-Bîhna çîşlê ji vir tê ...

-Vî bêçarî, qîşlê ew xerab kiriye.

Zabitên Fîn ên xort, li hemberê van gotinên
şermamîz gotin: Qîşla vî zemanê nuh, divê bi
awakî din bibe û ewê bibe... emê qîşlê bikin
dibistana xelkê... Heta emê, wê bikin unîvêrsîta
xelkê... da ku her neferek, rojên ku di qîşlê de
derbas kiriye, di jiyîna xwe a heta pêşîn de bi
evîn, spas yad bike û bîne bîra xwe. Emê, qîşlê
bikin rengêkî wisan ku xelk, êdî bêje:

Xwedê kir, ku jiyîna qîşlê ew îslah kir...

-Wî, ev rutbe, ji qîşlê stend. Di leşkeriya xwe
de bi namûs, jêhatî, xebatkar û bi nezahet bû...

Armanca leşkeriyê wisan hate nas kirin... Ji bo
vê yekê zabitên Fîn ên xort, ji bo bigi-hêjin hêviya
xwe, li reyên nêzîk û awayên qenc geriyan.

Ji îro pêve zabitên, li hemberê neferên xwe,
awayê rêveçûna xwe guherandin, mîna berê, bi
çavê kêmasî li wan mêze ne kirin.

Di zemanê Îsweçan de, qîşle tije gemar bû, ne
dihate rûniştin. Hewa wê, tim genî bû... cilên
neferan ne baş bûn... Ji ber xwarinên neqenc pirê
wan birçî diman û ne xweş diketin... Ji ber ku

---

serek û zabitên wan, heqê wan dixwazin. Li neferan qenc mêze ne dikirin. Di qışlê de kîjan kufrê ne baş bû, bû adet.

Nuha her tişt, ji kokê hate guherandin. Qışlê, paqij bûn... dîwarên wan hatine spî kirin. Bi vekirina pencereyan, hewa hate nuhkirin... di çimenan û qafikan de, çîçek hate çandin. Li pencerê qışlan de perde bi darve bûn. Kî biha, gava diket hundirê qışlê, pêlavê xwe li ber derî paqij dikirin. Nefer bi xwesta, ne xwesta, diviya bû, di serşoka qışlê de, her roj xwe bişo. Nefer her wekî bi laşên xwe hatin paqij kirin, bi canên xwe bi exlaqên xwe jî paqij bûn.

Di zemanê serdestiya Îsweçan de ev pirsên ha bûn metelok

-Mîna Îsweçan serxweş..

-Nola neferê Îsweçan çir (kufir) dike...

Di zemanê Îsweçan de nefer bi tevayî serxweş bûn. Tu çir ne diman ku ne dikirin. Neferan çîrî hev dikirin. Paşan jî, ji hev re gotinên pîs digotin. Gava ji hev hez dikirin, gava hev re şer dikirin pêda û bê perwa ji dê, bav û xwehên hev re... Ji Îsa ji roj û ezmana-nre, çîrên giran, dibarandin.

Zabitên Fîn ên xort; sabûn xistên qışlê... sibê, êvarê piştî xwarinê, destên leşkeran bi wan dan şuştin..., peşgîrê paqij dane wan.. Ji ber leşkerî re firçake diranan dan û ew hînî diran paqijkirinê

---

kirin... piştî paqijkirina diranan, paqijkirina zman jî hînî wan kirin. Zabitan qet çîr ne dikirin... li hemberê leşke-ran sert bûn... bê çîr û xeberan inzibatek rind di nav wan de çêdikirin.

Berê, ne tenê leşker û zabitan, her kesî çîrkirin hunerek dizan bûn... di qîşlê de çîrkirin, çêşîdekî mêranî û qehremaniyê bû. Zabitên Fîn ên xort, qîşlê bi awakî din kirin û gotin:

-Qîşle, kûreya malbata me ye... Ji bona papas: dêr, ji bona mamostê: dibistan çîye! Ji bona me jî qîşle ew e .

Di vir de, ji civata jinan bêtir, divê em terbiye û nezaketa xwe biparêzin. Zabitan bi dest û bi zman ev tişt ji leşkeran re îspat dikirin:

-Qîşle, mekin meyxana serxweşan û kufirxane... Tû mekin erdê... Zemînê wê gemarî mekin ... Bi çîran hewa qîşlê berbad mekin... Zmanê xwe paqij bigirin ... Guhê hevalên xwe zingarî mekin... çîrên pîs û kirêt, ji reyan-dina sehan xerabtir e. çîr, nîşanên nezaniyê ye. Heke hûn dixwazin mêraniya xwe nîşan bikin çareyên mêrxasiyê pêda bikin...

-Bi sporê mijûl bibin... avjenî, bi navê lîstin û xwe çenkirinê hîn bibin. Di civatan de peyvê nazik bibêjin... Kitêbê bê fêde mexwînin.... herçî hûn dixwînin, dinivîsin û dibihîzin ji bîr mekin ....

Ji wan pêve, piştî standina tezkerê, wacibatên leşkerî çawan dibe û çawan dikarin ji welatê xwe

---

re xebatê bikin, ji wan re di dan zanîn û ji wan re digotin:

Ev cihê ku hûn ji wê derê hatine, merivê wê mîna xiltan dikevin bin qulikê axê; wan jiyîneke însanî ne dîtine, ne xwendine... ne bihîstine... Hûn jî mîna xiltan, ji wê derê hatin. Heke hûn jî, mîna xiltan herin, di nav xiltan de, di wan qulikan de bimînin, şerm e. Hûn, mîna nubeşirên jiyîna nuh vegerin wir. Ew canên însan ku di wan qulikên teng û tarî de di mînin, hûn hişyar bikin. Li wir ordiyeke nuh pêk bînin..., da ku ev ordû, bibe ordiya lihevhetin, bê dengî û bajarî (medeniyet) ê.

Di ordiyan de hinek tabûr hene ku bi qehremaniya xwe nav û deng dane...ew. Ji xwe re, navê tabûra mirinê didin... her kes jî bi vî navî, bivê nevē, ban wan dikin. Ewên ha, heke biqewime, hetanî neferek bimîne jî ji mirinê rûyên xwe banadin. Evên ha, qehreman in.

Ji bona pêşveçûna welat: xebat... qandî mirina di ber welat de, bi rûmet e...

-Hûn zeviyên çawan diajon? Hûn genimê xwe çawan diçînin û diçînin !

-Hûn çawan ji şîrê heywanê xwe, ji êzingê çiyayê xwe fêde dikin?

-Mêrên we çawan bi jinên xwe re derbas dikin?

-Dê û bav, zarokên xwe, çawan mezin dikin?

Nuha werin, ji we re van tiştan, di nav milletên pêşdeçûyî, çawan çêdibe, em bidin fam kirin.

çima her kes ji qumaşê Ingilîz, ji camên çekoslovakya, ji qonserwê masiyên Felemengê, ji mihînen Îrlandayê, ji şeraba Frensayê, ji nîv-hişkê Danîmarqê, ji dantêlê Brûksêl, ji kurkên ? rûs, ji karton û kîbrîtên Îsweçan hez dikin???

-çima ku ev tişt li nav wan bi awakî pir baş çêdibin. Hûn jî xeyret bikin, tiştên wisan di nav welatê me de çêbikin...

-Kî ewê van çêbike? Kî ewê çavê bav û birayên wî gundê we veke? Kî ewê xwe bigihîne nav cihê çirav û tenha.

Zabitên murebî û murşîd, ji leşkerên xwe ve pirs dikirin, û cewaba wan pirsan, dîsa wan bi xwe didan:

-Hûn!... Berî her kesî, hûnê çêbikin... wê gavê kufletên we, ji mayîna we ya qîşlê tu tiştî xisar nakin...bêtir ewê kar bikin, Ew tiştên we ji wan stendine. Hûnê bi pirtir li wan vegeşînin. Hûn mîna tiştêkî xam hatin qîşlê... nuha mîna malekî çêkirî û nola însanên agirî, hûnê vegeşînin gundê xwe.

Ew Fînlanda ku, ji her bexşên tebîet bê par bû di nav wê de, zabitên Fîn ên xort, dibûn dermanekî çandî ... însanên bi heş, bi qiwet, bi xwîn ji fabrîqên xwe derdixistin ...

Leşkeran, ji hevalên xwe yê mezînan re, hurmet û hezkirin didan xuya kirin. Di nav wezîfeyên leşkerî de, dilê wan ne dişikan-din... Halên

---

hevalên xwe ên sist û natewan teftîş dikirin...
Leşkera, gava ji leşkertiye der diketin, ji zabitên
xwe re, reşbelek dişandin, jiyîna leşkertiye bi pesn
û dilxweşî yad dikirin û êdî li jiyîne bi çavekî din
dinêrîn... Ji bona xêz û rêzên jiyîna welatê xwe, ji
zabitên xwe pîlan û talîmat dixwestin. Zabitên
wan jî, ji wan re kitêb, kovar û rojname dişandin

...

Di nav welat de pêk hatineke sihî û çandî
çêdibû.

Qışlê, ji bo pêşveçûna millet ne maniek bû;
malir, cihekî îrşadê bû. Heta gundiya, ji zarokên
xwe yê serhişk re digotin; Bira carekê wexta
leşkera te bê, hingî qışle kare te bîne ser rê.

Belî, qışlê ew dianî ser rê; ji heqê merivê wisan
bê kê tenê qışle derdiket. Kal û pîrên wan jî bi ser
da; Erê...erê..., berê çavê me kor bû: me jiyîneke
ne çê derbas kiriye. Spas ji Xwedê re, xortên
nuha; awayî jiyîna qenc hîn bûn ...

Bi vî awayî, qışle, bifikir û bi exlaq bilind bû.
Her wekî hevîrtirşê baş ku hevîr bilind dike ...

FOTBAL

Ji piştî rûniştina Napolyon li ser textê Frensa ve,
li Ewripayê ceng ne sekinî bû. Napolyon hema bi
Ewropayê giş re ceng dikir; berî gişan dixwest

Îngilîzan bişikîne. Îngilîz jî dixwestin wî ji textê wî daxînin. Napolyon Ûris jî bi cengê dida tirsandin.

Ûris, ji ber vê tirsê, di sala 1808 an de, dev ji şerê xwe û Îsweçê berda... ew şerê mezin û bi nav û deng, di nav Frensiz û Ûris de çêbû. Napolyon quweta bîst miletî civand û ajot ser Ûris; heta Mosquwayê çû..Lê li vir şikest û di sînga Ûris de serê wî peçiqî... bê tab û tewan vegeriya Fransayê. Ji bo veğerandina nav û dengê berî, xebitî... lê vê car Îngilîz, hemû Ewrûpa ji xwe re kirin hevalbend û ajotin ser Napolyon, Napolyon dîl ket... û nefiyê (Saint Hêlêne)ê bû.

Ewrûpayên ku ji şerê Napolyon bêtab û bêzar mabûn, ji vê serencama Napolyon gelek dilxweş bûbûn û ji xurtbûn û serdestiya Îngilîzan pîresteskar mabûn. Wan jî dixwestin Îngilîzan texlît bikin. Êdî her karê Îngilîzan bûbû adet û moda.

Zaroyên biçûk, carna adetên ne qenc, ji mezinan digirin; mîna vexwarina cixarê û araqê û bi dengê bilind peyivîn ....

Miletê ku bi îlm û îrfan kêr mabûn, ji Îngilîzan hinek adetan kirêt girtin .

Merivên Îral û wextê wan baş, zengîn, mîna Îngilîzan, ji bona cirîda hespan pere ên pîr xerc kirin... mîna Îngilîzan soda û wiskî vexwarin... mîna wan serê xwe kurkirin û şehkirin.

Xortan, ji Îngilîzan adeta futbolê girtin... Ew xortên ku hêj xwendina xwe ne qedandi bûn, ji lîska futbolê re pîrestesî kirin... û futbol jî kirin mîna îlm û sen'etkî... Ew nivîsevanên ku serê wan vala, ku tenê dikarin xelkê koçeyan bînin heyecanê, di rojnameyên xwe de, ji bo futbolê bendek vekirin û têde behsa rindbûna çîpên stûr, mîna çîpên gamêşan kirin.

Di zemanê (Senelman) de, li Finlanda jî ev hewes çêbûbû. Hingî, di xortên Fîn de fikrên durust pêda ne dibûn, û hêj bi fikrên durust re bendewar ne dibûn. Piştî ku Finlanda, xwe da ser Rûsyayê, di nav xortên Fîn de, hisên heyf-stendî ji Îsweçan, kêmbûbû. Xortên Finlanda ên serî vala û tiral xwe da bûn fot-bolê, mîna nexweşiyêke zirav, di nav xortên bajaran de, digeriya... heta xwe avêtibû nav gundên mezin jî... Civat û bange (nadî) yê futbolê, mîna pizikên canekî nexweş... mîna pêşiyê çiravan pir bûbûn, çîpên -mîna çîpên gamêşan- stûr şayanê sitayişan bûn.

Senelman û hevalên wî ne dixwestin li şûna serê mezin çîpên stûr cî bigirin... wan ne dixwestin ku quweta serî bikeve lîngan û serî vala bimîne. Her çî ku pêşveçûn û bilindbûna Finlandayê dixwestin digotin:

Ji çîp û zendên mîna qayîşê sert, çî, derdi-keveÛ ji bona welat çî xebatê karin bikin ?

Senelman di anî bîra wan, ku di zemanekî, li Îspanyayê jî hinekan, bi xwendina roma-nan, Şiwâlî (hesp-siwar) texlît dikirin. Her wekî di kitêba (Donkîşot) de ev mesxeretî hatiye xuya kirin. Senelman û hevalê wî digotin: Ew serseriyên ku xwe didin xwendî-na romanên vala, divê em wan ji bîr nekin û bi wan re cengê bikin.

Nivîsevanê kitêba (Donkîşot) (Sevante), ji xwendevanê xwe re, wisan gotiye:

(Xwendina romanên ser-guzeştî nîşan pûç-bûna mejî ye..)

Di wî zemanî de, Îspanyolan, di welatê xwe de, bîra pêşvebirin û bilind kirina ilim, îrfan û iqtîsadê... ne dibirin û li tu çareyan ne digiryan û ne di pirsîn. çima ku wan dil ne dikirin, ku di vê rê de bi hêş û bi vîn bixebit-in. Hinek meriv hebûn ku bi rojan, bi mehan, heta bi salan romanên serguzeştî dixwendin. Bi vê xwendinê digotin qey tişteki dikin. Di welat paleyên çand (kultur)ê tu nebûn. Heşê millet radiza, nezanî û kêmanî pir dibû... Digel vê qasê, rebenî û xizanî zêde dibû... Quweta dewletê kêr diket. Exlaq, fikir, îqtîsad ber bi îflasê diçû... Ewê ku tişteki fam dikirin jî, xwe da bûn xwendina romanê serguzeştan..., mest ketibûn.

Senelman digot; welatê me hêj qedrê nivîsevanê dahî nizane. Divê, di nav me de jî yekî mîna (Servant) derkeve û kîjan jiyîna bêkêr be, bi

---

qelega xwe xurt ber pêş bike... Yekî mîna (Swîft) derkeve û behsa ruhê însanên cûcê, behsa wad ên stewr bike .

Senelman û hevalê wî damane û gotine: (Di nav me de dahîyekî mîna (Servante) nîne. Em nikarin bibin nivîsevanekî weke (Swîft) lê heta ku heşê me û quweta me diçe ser, em dikarin wan tiştên ku wan bîr birine, di nav xwe de çêkin.. Mîkrobên webayê, qolêrayê çima bi çav nayîn dîtin? Teva vê biçûkbûna xwe, ev mîqrob, welatekî xerab dike; mîqro-bên manewî jî hene ku me seletî ser civat û miletan dibin; ew jî mîqrobê webayê hêj xerabtirin....

Ji ber ku Fînlanda welatekî çîrav bû hêlîna ta û janên zirav bû, Xelk, ji ber tayê gelekî diperpitîn û ji ber jana zirav jî qet debar ne dikirin. Di zemanê Senelman de, li hemberê van ne xweşiyên ha cengeke mezin çêbûbû. Senelman digot: ev ne bes e. Xêndî van nexweşiyên di nav me de nexweşiya mejî, nexweşiya vîn û rûhî, xort giş kirine nav pencên xwe. Piştî deh, panzdeh salê din, bi navê xortaniyê, tişteke na mîne.

Rojekê şahîneteke futbolê çêbû bangeyêke mezin, muhrîcana sersala xwe ya dehan çê dikir. Ji bo vê muhrîcanê, musabeqeyek mezin û welatî çêkirin .Gotar hatin xwendin. Di vê muhrîcanê de, her yekê ku têkiya wî bi sîporê re hebû, hate dîtin.Senelman jî, teva hevalên xwe; li wir hazir

---

bûn. Ji xwe, ew bi xwe serekê civateke sîprê fexrî bû. Senelman jî gotarek xwend:

- Kêfa min xweş dibe, ku dibînim xortê me ên Fîn jî, bi sîporê mijûl dibin. Talîma beden bi awakî maqûl be, pir hêja ye. Ew Yûnanê kevn ku felsefe pir pêş ve birine ne bi awakî rasthatî, cîmnastîk û her çeşîd pehlewanî gihandine derenceke bilind... Talîma beden; quwet û sivikahiya laş pirtir, qed û qameta meriv rasttir û xweşiktir dike. Ew bajariyên ku jiyîna xwe, di avahiyên genî derbas dikin, bedena xwe, xerab dikin... edeleyên xwe sist, xwîna xwe jardayî dikin û ew bi xwe reben dibin. Zaroyên wan jî, di dibistanê wan de, li şona xwendina nuh-awa, li ser awayên xwendina kevn diçin; bi hezaran navê tewşo mewşo û qanûnên bêkir û bê can serê xwe tije dikirin.

Li Almanyê, pirê şagirtê dibistanan, ber-çavkan didin ber çavên xwe. Ji ber ku çavên wan xerab bûne.

Merivên pişt-qop, hestiyê wan xwar, çîp û zendê wan zirav, rûyê wan ji nûra rojê bê par, mîna giyayê hişk, rûyê wan çilmisî... Ji gundan bêtir, li bajaran pêda dibin. Meriv dil dike, ku wan derxin guheran. Wan li nav giyê bi gerînin û hewa paqij bi wan bide standin.

Yûnanên berî jî wisan dikirin. Soqrat, Fidias, Periklis û ên ku di babliska wan de rabûne, ji bo prensîpa jiyînê ev bingeh danîn.

-Di tu tiştî de îfratî ne lazim e. Divê meriv ne yek çav û ne yek cîhet be. Di her tiştî de îtîdal divê..., Divê her tişt di zeman û di cihê xwe de bê çêkirin.

Xwediyê kitêba (Gulliver) Swîft, tenazê xwe, bi wan kesan kiriye ku ew bi xwe cûcene, mîna beqan, xwe dinepixînin, di nepixînin.. dixwazin mezin bibin.

Swîft, ji van pêve henekê xwe bi merivên qelew, sermezin, hustu zirav û yê anormal dike û dibêje: jiyana wan mîna canê wan kirêt e.

-Ez û dostên xwe, em naxwazin û qebûl nakin, ku Finlanda me jî bibe mîna welatê yacûc û macûcan... Em, însanên anormal (ne te bî-î) naxwazin. Lê me navê, ku fînên me serî-vala û ling-gamêş bin... Ew kesên ku ling- gamêş û sermîh in, nabine hevalên îdêal (mefkure)a me .

-Hûn pêşveçûna futbolê di Fînlandayê, dibînin û dilxweş dibin Taqimê futbolê we ya bi navê (çîpên xurt) bi Taqimên Îsweçan, Norweçan, Danîmarkan re, musabeqe çêki-riye... heta çûne Mecaristanê jî... ew qels kirine. Ji ber vê yekê bê payan dilê we xweş dibe. Lê yê min nabe.

-Ez divê û hevî dikim, ku li welatê me yî delal civatê wisan çê bibin.

(Fikrên xurt).. (Karên bilind).. (Xebatên hêja)..
(Gamêşên bi şîr).. (Hêkên qenc).. (Tox-umê
hêja)... (wijdanê paqij).. (Fikrên nû)..H-d...

-Ez dixwazim, ku hûn xortê Fîn-ne Mecara
tenê, Fransizan, Îngilîzan jî qels bikin, lê ne bi
çîpên stûr û xurt, bi ilim û sene'tên nefîs, bi
tîcaretê, wan qels bikin .

-Hûn, di van mucadeleyên xwe de, tenê bi dû
qiweta çîp û zendan bikevin, hûn pir pêşve naçin.
Seriyeke mezin jî, ji we re gereke. Ji serê berana
hişktir, tune. Dilê min na xwaze, ku serê we mîna
serê berana be. Li resmê Soqrat û Herkules ên
binav û deng bigerin. Pêda bikin, û wan her diwan
bi din ber hev, serê Soqrat, serê Feylesofan e,
ênîyekê wî bilind... ev cihê mejî ye... tu dibêje
qey, mejî di hundirê serê wî de dixwaze bi
derkeve, ser û êniya Soqrat, divê biçimêdeye.
Carekê bala xwe bidin heykelê Herkulês jî... Hûnê
li ber saxlamîyê eqlê vî pehlewani, ji efsaneyê
Yûnaniyan ecêbmâyê bimînin. Bejn û bala wî
mîna dîregekî da çikandî ye... milê wî biçûk...
ênîya wî nizm e. Ev giş, quweta bedena wî nîşan
dike. Lê ev qehreman kêm heş e; ne qehremanê
fikir û manewîyatê ye.

Ez nabêjim ku serê Soqrat, an Herkulês ji xwe
re bibijêrin, na.... dibêjim, ku Gava hûn dixwazin
bibin xwediyê lingê gamêşan, serê Soqrat jî, ji bîr

---

mekin. Ne bin xwediyê serê hişk...mîna keviran.
Vî qaîdeyî ji bîr mekin:

Her tişt, divê di zemanê xwe de bê çêkirin,
Gava zemanê kêfê hat, kêf bikin. Ji welatê me re,
ne tenê lîska futbolê, lîskên îqtisadî, civakî, fikrî
îctimaî jî lazim in .Ji milletê ku biçand û zanîne
kêm mane, adetên xerab, me girin. Ew ên ku
diçin. Fransayê, kafê şantanan hîn nebin yê ku
diçin Almanyê ne çin bîra xana, yê ku diçin
Îngilistanê ji bira lîska futbolê tenê..., hîn nebin.

Mîna xortê Alman bi sedan civatê, (yekbûna
fezîletê) çêbikin.Bira ev jî, ji we re dustûr be:
Ganê sax, di bedena sax de ye.

Ey xortên Fîn! wezîfa we ne bilindkirin û
firandina futbolê ye. Divê hûn, şerefa milletê Fîn
bilind bikin û bi hewa bixin. Ji bo pêşveçûn û
bilind bûna welatê me yî delal, cehd û xebatê
bikin.....

Dê û Bav û Zarok

Ji xort û tovê nuh hatî re dayina terbiya qenc...
ji bo hişyariya Fînlandayê, Senelman û hevalên
xwe hêviya xwe bi vê mes'elê ve girêdan, xortanî

---

li ber çavê Senelman çîroke-ke pir şêrîn bû, û nuqta dilê wî yê hesas bû.

Senelman, carna xort li ber çavê wan tek-dîr dikirin, lê gava ku merivê nav-ser bi ne qencî, behsa xorta dikirin, Senelman xort mudafe'e dikirin, û digot:

Kêmanî ne ji xorta ye, ji we ye... Xort, çawa hatine terbiye kirin, wisan radibin. Terbiya ku hûn didin xortan çiyê? Hêç ! ...

Dê, bi şuştina kincan, feraxan, bi rêjkirina malan û bi çêkirina xwarinê mijûl dibin. Bav jî bi m'emûriyet, ticaret, sen'et û paletiyê...

Bi şev hatanî dereng li qehwe û çayxana, bi lîskan wexta xwe derbas dikin. Lê bi zarokên xwe re, qet mijûl nabin. çima ku ji bo vî tiştî wexta wan tune. Paşê mujûlîya bi zariwan ve, meriv di westîne. Bi zarokên xwe re na peyivin... bi jîna wan re bendewar nabin..., di wextên xwe ên serbest de, bi wan şa dibin û paşê jî dibêjin :

-De xwe bi de alîkî, û ji xwe re bilîze, yanî, here ji serê min bi qaşê... tu çi dike, bike, tenê min ne rehet meke...

Bi vî awayî, heş, mejî, canê zarokan, mîna zeviyên ne ajotî, bejî, dimînin; tişteke di wan de, nayê çandin.

Carna meriv, ji wan re, qala çêyî, rastî û hezkirinê bike jî, mîna kevirê hişk, ji wan re, ev peyiv biyanî tîn.

Dê û bav, bi canê zarokên xwe re bendewar nabin. Heke bi bin jî, nizanin û nikarin. Gotinê wan ên, pûç, ji ruh û canê wan ê hesas re tu fêdê nakin.

Heke meriv rastiye bibêje, bi vî awayî, heke dê û bav, xal û xaltîk di nav malê de hebin jî, ew zarok tim sêwî dimîne, û sêwî mezin dibe.

Di nav hinek mal de, dibe ku hinek zaro baş tên xwedî kirin; cilên baş li wan tê kirin, û terbiya bedena wan jî tê mêze kirin .Lê terbiya ruhê wan ihmal dibe. Gava zarokên wisan, ne qene, derdikevin, divê meriv ecêb-mayî ne mîne. Ev zarokên ha, bi vî rengî, bikevin nava jiyînê, çi dikarin bi kin?

Hûn, dê û bavê zarok in! carekê, bi wijdan, bibêjin; Ev maîşet û ew tiştên ku dê û bavên wan, ji wan re dibêjin: me kin... û dê û bav bi xwe dikin, na keve serê zarokan.

Paşê di wan de ev qenaet çê dibe:

Dê û bav, bi awakî dibêjin, bi awakî din dimeşin. Ji ber vê yekê, îtimada wan, bi gotinê dê û bavê wan na mîn in. Êdin, guhê xwe nadin gotinê: (Vî karî bike, yan vî karî me ke).

Ji alîkî din, dê û bav gazina dikin, ku zarokên wan hêj teva biçûkayiya xwe, ser-hişkiya dikin, û gotina dê û bavê xwe dişkê-nînin. Ew, bi xwe nizanin, ku ew bi xwe, dibin sebebê vî tiştî. Hûn bawer me kin, ku bi lêxistin, bi tekdîr û tehqîran

---

zarok çê dibin, na... Lê hemberê zarokên xwe, wisan hereket bikin, ku ew bixwe, meziyetê we bibînin û ji we hez bikin.

Hinek dê û bav, li qiyafetê xwe, li paqijîya dest û lingê xwe mêze nakin..., di peyv û galgalê xwe de, guh na din nezaket û nezahetê. Hinek jî ji zarokên xwe re dibêjin: Hûn dibînin ku bavê we çawa ye, ka binêrin bê diya we çi jine?! 15-20 salan, zarok di nav vê çiravê d tên hiştin, paşê jî merivên nav sale, dibêjin, ku: çima zarokên me bê basik di mînin, ber bi ezmana nafirin? Ez, ji dê û bavê wisan dipirsim :

-Gava we xwest ku hûn zarokên xwe terbiye bikin, ji bona bilindbûna wan, we basikên eyloyan dan wan, yan we basikê wan peritandin? Gava ku zarokên wan mezin di bin, dê û bavê wan ji bo pêşî (îstiqbal)a wan jî xeyalan li ser hev datînin; di xwazin ku kurên xwe bikin muhendis, m'emûr, tucar, tuxtor, awiqat, û ya: xwediyê sen'etekî baş. Ji keçên xwe re jî, li mêrekî zengîn digerin. Ji bona zaroyên xwe tenê fikra rfah û bextiyariyê dikin. Ê bi vî awayî dibêjin ku qey wacibê dê û bavîti qediya. Ji bo vê yekê (Le Tolstoy) ev gotinên hanê ên qenc kirine;

-Ji bê rêzana jiyînê yek jê ev e ku, her kes di jiyîna xwe de, tenê dixwaze bi gihêje refahê. Lê refaha jiyînê û kêrbûna xebata bi dest, û bi saya xebata xwe, rêzana jiyîna xwe nayine bîra xwe.

Her kes dixwaze, ji jiyînê parekê bistîne û na xwaze tişteki bide wê. Gelek meriv bi xwed-kam î, bi xesb û tufeylît î, dikevin jiyîna civatan. Hikmeta jiyînê, di vê tufeylî-tiyê de dibînin. Hikmeta jiyana wisan, bi salan ve, di nav mûhîtê malê de, bi zarokan digre. Kî di be sebeb? Dê û bav !

Ew zarokên ku vê telqînê distînin, gava mezin dibin, xwedbîn, çavbirçî, şehwet, perest, tiral dibin. Li ser dawiyê ev xortên hanê, bi hezkirin, girêdayî na mînin. Bê qeyd di mînin. Di wan de hezkirina welat, millet, fikrên merivanî û malbatî, hurmeta xebatên qenc pêda na be. Dê û bavê xwe jî bi hezkirineke rast hez na kin. -Hûn çi tov bi kin hûnê wî biçinin.

Hûn çi bibirêjin, hûnê wî bixwin...

Heke hûn ruhê xortaniyê mîna zeviya ne çandî, bihêlin, ewê tê de histirî û kelem şîn bibin.

-Dê û bavê ku heş dilê zarokên xwe bê çandin dihêlin, ne tu wijdane. Heta ez kanim bibêjim, ku ihmalek wisan bê exlaqiy e, cinayet e. Terbiya-stendin û ne tenê bi destê dê û bavan e. Digel vê qasê bendewariya civat û dewlete jî-bi germî-divê.

- Heta hûn dixwazin qanûnê bingehî qenc çê bikin, heta hûn dixwazin di bijartinê de selahiyetê bi dest ehalî berdin, heta hûn dixwazin, bawer bi pîrensîpê komonîzîm û sosiyalîzîm bikin... heke zarokên we, mîna dil dixwaze, terbiyê negirin, bi

---

hêçî bikevin nava jiyînê jiyîna civakî û
parlamanto, giş bê ronî û bi zingar dimînin.

Me'mûrê ku ji nav vî tov, derkevin ihmalkar,
wezîrê wan canbaz dibin, meb'ûsê wan jî didin pê
fêda xwe û li dû wê baz didin.

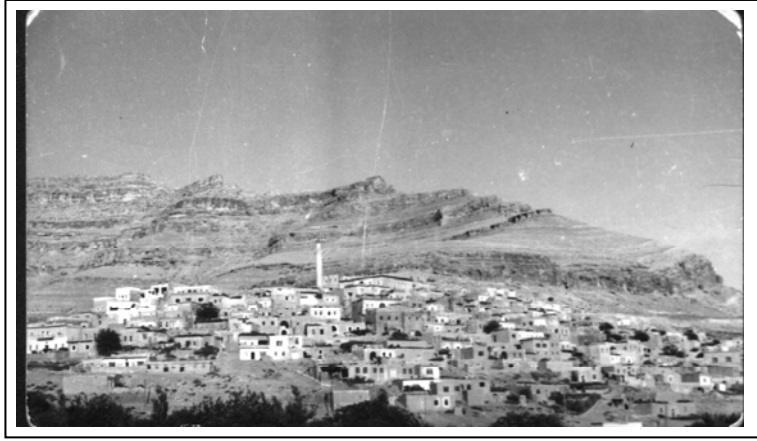

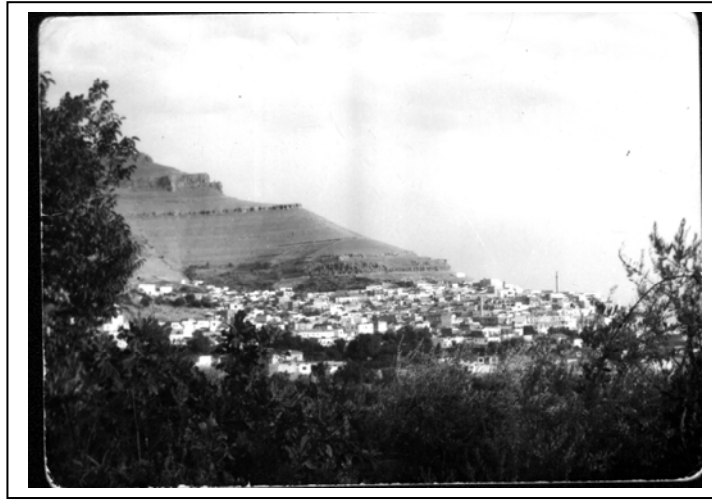

Helbestvan Qedrî can (1911 – 1972)

Wêneya bajarê Dêrikê-çiyayê Mazî-Fot:Çaxdaş

Wêneya bajarê Dêrikê-çiyayê Mazî-Fot:Çaxdaş

Wêneya Xwendevaniyê
 Dema ko Dar-Elmu'elimîn li Qonyayê dixwend.

Zarokên Qedrî can : Mizgîn û Şêrîn (1946)-Şam.

Ji hêla çepê de:
Qedrî can-Dr.Nûrî Dêrsimî-Memdûh Selîm Wanlî- Qedrî beg
(Zinar Silûpî) ye- Şam.

Ji hêla çepê:
yê navîn de Nûredîn Zaza û yên din Qedrî can e.

Yê navîn de Qedrî can e, digel Komêk ji rewşenbîrên Kurdên Îraqê re. (1958).

**Ji hêla çepê de:
Serok Barzaniyê nemir-serberzekî Îraqî- û Qedrî can e (Îraq)
1958.**

Ji hêla çepê de:
Mihemed Eliyê Şiwêş-Hesen Haco-Memdûh Selîm Wanlî û Qedrî can e.

Ji hêla çepê de:
Yê didiwan Qedrî can e, digel komek ji ciwanên Kurd yê Îraqî di mehrecana Mosko ya ciwanên cihanê de.

**Ji hêla çepê de:
Pakrewanê Demoqratiyê Dr. Ebdirehman Qasimlo û Qedrî can e
-Şam.**

**Ji hêla çepê de:
Yê rûniştî yê didiwan Qedrî can e. Îraq-1958.**

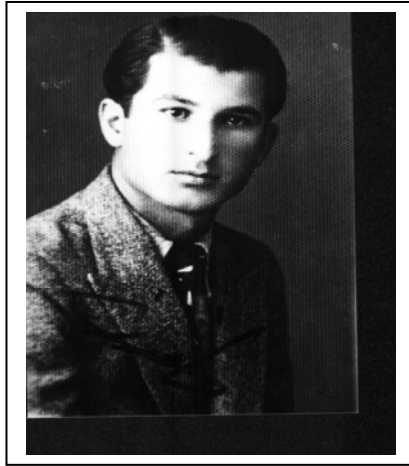

**Yên rûniştî ji hêla çepê de:
Nizamîdîn Kîbar(xalê Memdûh Selîm)-Haco axa- Cemîl Wanî
(bavê Memdûh Selîm).
Yên şîpya ji hêla çepê de:
Qedrî can û zimanzanê gewre Celadet Bedirxan e.**

**Qedrî can digel jina xwe (Neylofir Osman) di roja daweta wan de
-11-Îlon-1939.**

Helbestvanê Kurd Qedrî can (1928).

Wêneya dawîn ji Qedrî can re -21 Avdarê 1972.

Ez benî!

A. Zivan
29-2-1401

Digel wê resbalekka xwe ji Hawarê re
Çirokêke binavê «Gunch» di sinim; ez
hêrî dikim hûn mîna Çiroka herî, jê
ne lîzin û qelamê dinav re gerînin. Hekê
we diwê min di xweş bikin, ji xelêke çape re
meydare me din. Li kêmanîya min meza
netin.

Min diwê tim ez yekê bendam ji Hawarê re
binivîsim û bi sinim, lê muxabir vala
nabim. Ji bona nan ji dest ne ce bi
karî xwe mijilim. Digel wê qas di herî
firsete de ege wê wecîbê eda bikin.
Paşê, ji saxîya we re duaawajim.
Wexta neçîrê ye, ma hûn kereş nakin!
Gelek selaw û hurmet dikim.
Qedrî can

Nameyek bi destê Qedrî can ji xwediye kovara Hawarê Celadet
Bedirxan beg re rêkiribû.

Helbestvanê Kurd Qedrî can 1958
